

INFORMÁTOR

XXIV/2013/1-2

NITRA

OBSAH: • *Dôležité informácie* • *Aktuality* • *Spoločensko-vedecké podujatia* • *Archeológia a verejnosť / Z činnosti múzeí* • *Zo života univerzít* • *Ocenenia a významenania* • *Jubileá* • *Spomíname* • *Opustili naše rady* • *Kronika* • *Nové publikácie* • *Pozvánky* • *Zmeny v členskej základni* • *Oznamy redakcie* •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Zápisnica zo zjazdu Slovenskej archeologickej spoločnosti v roku 2013

1. Otvorenie
2. Návrh programu
3. Voľba návrhovej komisie
4. Správa o činnosti a hospodárení SAS za rok 2012
5. Správa revíznej komisie
6. Návrh plánu činnosti SAS na rok 2013
7. Predstavenie nových členov
8. Rôzne
9. Návrh uznesenia
10. Záver

Zjazd slovenských archeológov sa konal 10. 4. 2013 v Nitre v budove Slovenskej akadémie vied. Zúčastnilo sa ho 65 členov. Stretnutie otvorila PhDr. E. Miroššayová, CSc. predsedníčka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Úvodné slovo patrilo riaditeľovi Archeologického ústavu SAV PhDr. M. Ruttkayovi, CSc., ktorý privítal členov SAS na pôde Archeologického ústavu. Predsedníčka spoločnosti oboznámila účastníkov s navrhnutým programom. Po odsúhlasení programu sa pristúpilo k voľbe návrhovej komisie. Navrhnutí a následne schválení boli PhDr. K. Daňová, PhD., PhDr. G. Březinová, CSc. a Mgr. P. Tóth. Správu o činnosti za rok 2012 predniesla PhDr. E. Miroššayová, CSc., finančnú správu PhDr. A. Bistáková, PhD. a správu revíznej komisie PhDr. E. Fottová. Prítomní členovia SAS správy odsúhlasili bez pripomienok. Pokračovalo sa v návrhu plánu činnosti na rok 2013, ktorý bol následne odsúhlasený. Predsedníčka pripomenula plénu, že môžu predkladať svoje návrhy na akcie v roku 2014 výboru spoločnosti. A. Bistáková predstavila nových členov.

V bode rôzne vystúpil prof. PhDr. E. Krekovič, CSc. s návrhom cyklu prednášok „Neoficiálne dejiny archeológie“.

Tento návrh podporil aj PhDr. J. Rajtár, CSc., ktorý zároveň navrhol zníženie výdavkov na tlač Informátora a to formou preposielania elektronickej podoby tohto periodika.

Dr. A. Bistáková informovala, že elektronická podoba Informátora je dostupná na webovej stránke SAS (.pdf formát), ale vzhľadom na skutočnosť, že internet nevyužíva celá členská základňa neuvažujeme s takouto formou distribúcie.

Mgr. O. Žáar, PhD. navrhol, aby bol Informátor v pdf formáte distribuovaný tým, ktorí vyjadria s takouto formou súhlas.

Do diskusie sa zapojil aj doc. PhDr. J. Pavúk, DrSc. ktorý podporil návrh prof. E. Krekoviča o cykle prednášok, ale nazval by ho „Úsmevy archeológie“.

Dr. E. Miroššayová navrhla, aby sa do Informátora dostali aj abstrakty z prednášok z tohtoročného vedeckého seminára.

Po ukončení diskusie prečítala dr. K. Daňová návrh na uznesenie, ktorý bol prijatý bez pripomienok.

V záverečnej časti Zjazdu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV bola odovzdaná výročná cena za rok 2012 publikácii *Dejiny Bratislavy I. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc – na križovatke*

Odovzdávanie výročnej ceny za rok 2012 (Foto: A. Bistáková).

kultúr. Zostavovateľmi sú Juraj Šedivý a Tatiana Štefanovičová. Za kolektív autorov prevzal ocenenie Juraj Šedivý, ktorý nás v krátkosti informoval o tomto diele.

Rokovanie Zjazdu SAS ukončila predsedníčka dr. E. Miroššayová a pozvala prítomných na vedecký seminár, ktorý nasledoval po ukončení Zjazdu v poobedňajších hodinách.

V Nitre, 10. 4. 2013

Zapísala: K. Daňová

Prehľad činnosti a hospodárenia SAS pri SAV v roku 2012

Názov spoločnosti

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV

Názov ústavu SAV, s ktorým spoločnosť spolupracuje na základe zmluvy

Archeologický ústav SAV

Funkcionári spoločnosti

Predseda	Meno, priezvisko, tituly	Elena Miroššayová, PhDr., CSc.
	e-mail	mirossa@saske.sk
	Telefónne číslo	0907/994608
Hospodár	Meno, priezvisko, tituly	Alena Bistáková, Mgr., PhD.
	e-mail	Alena.Bistakova@savba.sk
	Telefónne číslo	0902/925646

Kontaktné údaje spoločnosti

Kontaktná osoba (len ak je iná ako predseda; meno, priezvisko, tituly)	
Adresa pre korešpondenciu	Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV Akademická 2, 949 21 Nitra
e-mail	mirossa@saske.sk; sas.archeologia@gmail.com
Telefónne č. (aj smerové)	0907/994608
Adresa www stránky spoločnosti	www.sas.sav.sk

Štruktúra spoločnosti

Počet členov	270
Počet územných pobočiek	
Počet odborných skupín	
Počet komisií	1
Počet klubov / iné	

Vedecké a odborné podujatia

Por.č.	Názov podujatia	Druh podujatia	Miesto a dátum	Účasť spoločnosti
1	Zjazd slovenských archeológov - vedecký seminár	vedecký seminár	17.-18. 4. 2012, Nitra	hlavný organizátor
2	Medzinárodná konferencia: Kelti 2012	vedecká konferencia	13.-16. 5. 2012, Smolenice	spoluorganizátor
3	Medzinárodná konferencia: Doba popolnicových polí a doba halštatská	vedecká konferencia	14.-18. 5. 2012, Hriňová	spoluorganizátor
4	21. stretnutie východoslovenských archeológov	vedecká konferencia	21.11.2012, Kežmarok	spoluorganizátor

Publikačné aktivity spoločnosti

Informátor XXIII/ 2012/ 1-2. Nitra 2012, 56 s.

Finančná správa spoločnosti za rok 2012

Vedecké a odborné podujatia

Por.č.	Názov podujatia	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1	Zjazd SAS 2012 - vedecký seminár	250 €	34,72 €
2	Kelti 2012 - medzinárodná konferencia	700 €	100 €
3	Popolnicové polia a doba halštatská	700 €	100 €
4	21. Stretnutie východoslov. archeológov, Kežmarok	200 €	48,71 €
	Spolu	1 850 €	283,43 €

Publikačné aktivity spoločnosti

Por. č.	Publikácia	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1	Informátor XXII/2, Nitra 2011, 32 strán		20,90 €
2	Informátor XXIII/1-2, Nitra 2012, 56 strán		436,48 €
	Spolu		457,38 €

Iné výdavky spoločnosti

Por. č.	Iné výdavky spoločnosti	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1	Réžia SAS	0	503,21 €
2	Mzdy (web, zal. Inform., ekonómka)	0	534 €
3	Platby do poisťovních fondov	0	5,56 €
	Dar al. príspevok		10 €
	Spolu		1 052,77 €

Výdavky a príjmy z príspevkov SAV

SAV	Suma
Príjem zo SAV (príspevok SAV) v r. 2012	1 850 €
Výdavky z príspevku SAV v r. 2012	1 849,50 €

Vlastné výdavky a príjmy spoločnosti

Ekonomická činnosť	Suma
Výdavky za rok 2012	1793,58 €
Príjmy v roku 2012(z členských poplatkov)	1693,28 €
Rozdiel príjmov a výdavkov	100,3 €
Majetok z roku 2011	1624 €
Rozdiel príjmov a výdavkov	-100,3 €
Majetok k 31.12.2011	1523,70 €

Vyhotovila: A. Bistáková

Zápis z kontroly hospodárenia s prostriedkami SAS pri SAV v Nitre

Členovia revíznej komisie: PhDr. Eva Fottová, PhDr. Jozef Moravčík, PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.

Kontrolované obdobie: 1. 1. 2012 – 31. 12. 2012

Revízná komisia prekontrolovala peňažný denník, finančné doklady, dohody o vykonaní práce, doklady daňového úradu, registračné listy a mesačné výkazy do Sociálnej poisťovne, ako aj zoznam organizovaných podujatí. Jednotlivé finančné doklady pozostávali z bankových výpisov (36 kusov), výdavkových (20 kusov) a príjmových dokladov (13 kusov).

Pri kontrole neboli zistené nedostatky vo vedení hospodárskej agendy. Hospodár a ekonómka dôsledne dodržiavali platné zákony ako aj zásady hospodárenia s finančnými prostriedkami SAS.

Stav finančných prostriedkov k 31. 12. 2012:

zostatok finančnej hotovosti v pokladni SAS k 31. 12. 2012 bol 52,95 eur
zostatok na účte SAS v Poštovej banke Nitra bol 1470,31 eur
celková finančná hotovosť k 31. 12. 2012 predstavovala 1523,26 eur

V Nitre, 18.1. 2013

Zapísala: E. Fottová

Vedecký seminár Slovenskej archeologickej spoločnosti

Súčasťou stretnutia členov Slovenskej archeologickej spoločnosti bol aj v tomto roku (10. 4. 2013) vedecký seminár. So slávnostnou prednáškou „Slovenský podiel na poľsko-slovenskom archeologickom výskume na Tell el-Retábí v Egypte“ vystúpil J. Hudec z Ústavu orientalistiky SAV. Súčasťou prvého bloku bola aj prednáška jubilanta L. Veliačika z Archeologického ústavu SAV, ktorý prednášal na tému špirálových ozdôb horných a dolných končatín v dobe bronzovej na Slovensku. Prvý blok prednášok ukončili zahraniční hostia D. Merta a M. Peška zo spoločnosti Archaia Brno. Zúčastnených informovali o archeológii ako súčasť pamiatkovej starostlivosti v Českej republike.

V rámci poobedňajšieho bloku prednášok vystúpil s príhovorom aj minister školstva, vedy, výskumu a športu SR a zároveň aj člen našej spoločnosti D. Čaplovič. Vystúpenie D. Čaploviča vyvolalo veľký záujem a po príhovore ostal priestor aj na diskusné otázky od kolegov archeológov.

Bohatý program vedeckého seminára pokračoval prednáškou E. Krekoviča z katedry archeológie FiF UK v Bratislave, ktorý prítomných informoval o projekte DISCO v rokoch 2012 – 2014. Využitie nových dokumentačných metód v Archeologickom ústave SAV v rámci projektu CEVNAD zas predstavili kolegovia P. Bednár, M. Ruttkay, A. Arpáš a B. Balžan. Rozprávanie o potulkách po Sudáne, obohatené o zaujímavú fotografickú dokumentáciu,

nám vo svojej prednáške priniesol I. Cheben z Archeologického ústavu SAV. O archeologických výskumoch a ďalších aktivitách Múzea Mesta Bratislavy v Gerulate – Rusovciach referovala J. Schmidtová. Sklársku tému v archeológii prezentovala D. Stašíková–Štukovská vo svojom príspevku „Sodné sklá v kultúre včasného stredoveku na Slovensku“.

Zaujímavé referáty odzneli aj v poslednom bloku, kedy už vzhľadom na pokročilý čas začali rady prednáškovej sály postupne rednúť. Kamennú industriu zo Sniny od paleolitu po neolit nám predstavil člen SAS M. Harmanský. Zaujímavé poznatky priniesla aj prednáška M. Gereho z Podunajského múzea

Slávnostná prednáška J. Hudeca z Ústavu orientalistiky SAV (Foto: A. Bistáková).

v Komárne, ktorý referoval o záchranom výskume Komárno – „Nová pevnosť“. V ďalších dvoch prednáškach vystúpili opäť kolegovia z Archeologického ústavu SAV. E. Fottová informovala prítomných o výskume hradu Divín a M. Samuel referoval o záchranom výskume pri kostole Preblahoslavenej Panny Márie vo Vrábľoch. Zo združenia Borová hora sa vedeckého seminára aktívne zúčastnila aj nová členka SAS Z. Myslivcová. Vo svojom príspevku nám predstavila krajinné dedičstvo Borová hora vo Zvolene na základe archeologických nálezov v archívnych prameňoch. S. Bodoríková z Katedry Antropológie PF UK Bratislava zastupovala na seminári kolektív, ktorý sa venoval identifikácii mumifikovaných telesných pozostatkov príslušníkov rodiny Kuffnerových. Aj keď nešlo o prezentáciu archeológie, príspevok bol veľmi pútavý a dozvedeli sme sa zaujímavé zistenia z práce antropológov. Blok prednášok vedeckého seminára uzavrel J. Hunka z Archeologického ústavu SAV prednáškou o nových zisteniach ohľadne pokladu mincí z 13. storočia zo Skalice.

V mene výboru Slovenskej archeologickej spoločnosti si dovoľujem vyjadriť s tohoročným seminárom spokojnosť. Naše organizačné obavy ohľadom zostavenia programu prednášok sa nenaplnili a vďaka rôznorodosti tém z oblasti archeológie, príbuzných oborov i tém, ktoré predniesli členovia SAS z radov neprofesionálnych archeológov bol prezentovaný široký záber činnosti našich členov v roku 2013.

Alena Bistáková

Diskusné stretnutie k aplikácii Zákona 49/ 2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu a pripravovanej novelizácii

Na valnom zhromaždení Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV 10. 4. 2013 Archeologická rada pri Ministerstve kultúry SR v zastúpení jej predsedom PhDr. Karolom Pietom, DrSc. iniciovala stretnutie s cieľom prediskutovať doterajšie skúsenosti s aplikáciou zákona a podporiť progresívne zmeny v jeho novelizácii. Diskusia sa mala realizovať v širšej archeologickej obci. Vzhľadom na prípravu novelizácie súčasného Zákona o ochrane pamiatkového fondu Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV iniciatívu prijala. Obe inštitúcie sa rozhodli zorganizovať diskusné fórum formou okrúhleho stola, aby vytvorili odborníkom z radov archeologickej obce priestor na výmenu poznatkov a skúseností s aplikáciou súčasného zákona v praxi z pohľadu špecializovanej štátnej správy, ako aj zo strany realizátorov terénnych výskumov. Prvé diskusné fórum sa uskutočnilo 21. mája 2013 v budove SAV v Nitre. Viedla ho predsedníčka SAS PhDr. Elena Miroššayová, CSc. a na riadení diskusie sa podieľal predseda Archeologickej rady PhDr. Karol Pieta, DrSc. Na stretnutí sa zúčastnilo 25 archeológov. Druhé diskusné fórum bolo 5. júna 2013 v budove SAV v Nitre. Rokovanie viedla v zastúpení ospravedlnenej predsedníčky PhDr. E. Miroššayovej, CSc. tajomníčka SAS pri SAV Mgr. Klaudia Daňová, PhD. a diskusiu riadil PhDr. Karol Pieta, DrSc. Na stretnutí sa zúčastnilo 17 archeológov. Z iniciatívy SAS pri SAV a AR pri MK SR boli pozvaní zástupcovia všetkých priamo zainteresovaných inštitúcií špecializovanej štátnej správy, múzeí, univerzít, súkromných spoločností a AÚ, zúčastnil sa však len malý počet záujemcov. V diskusii na oboch stretnutiach odznelo veľa podnetov k nasledovným témam: „kontrola terénnych výskumov všetkých stupňov, nové zapojenie spolupracovníkov – neprofesionálov, výskumy na vedecké a dokumentačné účely, postup pri vyzdvihnutí náhodného nálezov a odovzdávaní nálezov.“ Z diskusných príspevkov bola evidentná snaha prispieť k zlepšeniu ochrany a záchrany archeologických nálezov. PhDr. Karol Pieta, DrSc. zhrnul jednotlivé podnety z oboch stretnutí, ktoré AR chcela navrhnúť na zapracovanie do návrhu novelizácie. Iniciatíva zo strany SAS pri SAV a AR pri MK SR nebola akceptovaná.

Elena Miroššayová

Misia solúnskych bratov a pyxida z Čiernych Kľačian

Pri príležitosti 1 150-teho výročia príchodu cyrilometodskej misie na územie Slovenska sa redakcia Informátora rozhodla zverejniť príspevok Titusa Kolníka „Misia solúnskych bratov a pyxida z Čiernych Kľačian“, publikovaný v Literárnom týždenníku XXVI, č. 9-10, 2013, s. 14-15.

„Zaradoval sa cisár a velebil boha aj so svojim radcami a poslal ho s **mnohými darmi** a napísal Rastislavovi takéto pismo: Boh, ktorý prikazuje každému dospieť k poznaniu pravdy.... videl tvoju vieru a horlivosť, učinil aj teraz, za našich čias to, čo odprvu nebývalo, ale iba v prvé roky a **zjavil písmeňá pre jazyk váš**, aby ste sa aj vy pripočítali k národom veľkým, ktorí boha slávia **rodným jazykom** a tak sme ti poslali toho, komu ich zjavil, muža vzácneho a pravoverného, učeného veľmi a filozofa“.

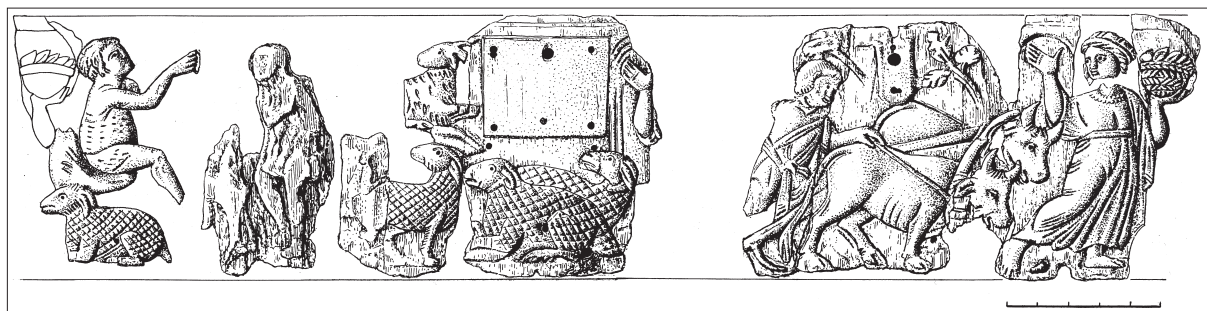
Život Konštantína – Cyrila, hlava XIV.

Je prirodzené, že pri analýze a hodnotení hagiografickej literatúry viažucej sa k príchodu a pôsobeniu misie solúnskych bratov na Veľkej Morave sa historické bádanie venuje predovšetkým účinkovaniu Konštantína Filozofa ako tvorca hlholiky, zakladateľa a prvolezca slovanského písomníctva; u Metoda sa zdôrazňujú predovšetkým jeho zásluhy pri šírení i upevňovaní kresťanstva u našich slovanských predkov.

Zmienka o diplomatických daroch, ktorými byzantský cisár Michal III. vybavil misiu k Rastislavovi dlho zostávala archeologickým bádáním nepovšimnutá. Odovzdávanie darov – mohli to byť šperky a nádoby zo vzácných kovov, honosné ozdoby a súčasti výzbroje, drahocenné textilie a rúcha, neskôr aj vzácne liturgické predmety (v neposlednom rade aj živý „inventár“, otroci a vyberané zvieratá) – totiž od nepamäti patrilo k dôležitým aktom diplomacie. K vzájomnému obdarovávaniu určite dochádzalo už v praveku pri kontaktoch medzi poslami či vyslancami jednotlivých rodov a kmeňov. V antike máme zmienky o výmene darov nielen v literárnych prameňoch, ale dôležité doklady nám poskytuje aj ikonografia.

Pri objave torza unikátnej antickej pyxidy zo slonoviny v Čiernych Kľačianoch neďaleko Zlatých Moraviec v roku 1974 ešte nikto netušil, že bádanie archeológov pri hodnotení tohto jedinečného nálezu dospeje k hypotéze, že ide pravdepodobne o jeden z darov, ktoré priniesla misia solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Od počiatku ale bolo jasné, že pyxida predstavuje archeologický nález mimoriadnej historickej a umeleckej hodnoty v rámci celého stredodunajského priestoru.

Zo zlomkov, ktoré náhodne objavili žiaci miestnej školy vo výkope pre vodovodné potrubie (údajne neďaleko rozrušeného kostrového hrobu z neskoroveľkomoravského alebo poveľkomoravského obdobia) sa podarilo zrekonštruovať celý plášť valcovitej schránky reliéfne zdobenej roľníckym a pastierskym výjavom. Z pôvodného vrchnáka a zámky pyxidy sa žiaľ nezachovali žiadne zvyšky.

Slonovina nad zlato

Slonovina a výrobky z nej boli už v staroveku viac hodnotené ako zlato. Slonie kly tvorili súčasť popredných chrámových pokladov v Ríme. Ako obľúbenú trofej ich nosievali pri cisárskych triumfoch.

Najväčší rozkvet produkcie predmetov zo slonoviny spadá do obdobia medzi polovicou 4. až polovicou 6. storočia po Kr. V starovekom Ríme nielen cisári, ale aj vysokí štátni úradníci si pri nástupe do funkcie dávali zo slonoviny zhotovovať ozdobné písacie tabuľky – diptychy, ako aj schránky – pyxidy na ukladanie šperkov a kadidla. Vo výzdobe výrobkov zo slonoviny – najvzácnejšie sa robili z klov – sa uplatňovali profánne motívy, mytologická tematika a neskôr i náboženské biblické príbehy.

Na rozmachu produkcie pyxíd mala značnú zásluhu aj cirkev. Kresťanská liturgia prevzala používanie pyxidy nielen ako nádoby na kadidlo, ale predovšetkým ako schránky na ukladanie relikvií a eucharistie. Vďaka tomu sa vo významných kresťanských chrámoch v Taliansku (v Ríme, Miláne, Monze, Ravenne) a v západnej Európe (v CÁCH - Aachene, Trevíre, St. Gallene) zachovalo niekoľko pozoruhodných exemplárov. Slonovinové pyxidy (dosiaľ je známych okolo 60 exemplárov) patria k obdivovaným skvostom popredných svetových múzeí.

Ikonografia pyxidy a jej interpretácia

Pri zbežnom pohľade na výjavy reliéfne zobrazené na pyxide sa zdá, že interpretácia ikonografie je jasná a bezproblémová, že ide o zobrazenie dvoch základných živiteľských zamestnaní ľudstva, pastierstva a roľníctva. Štúdium detailov však naznačilo, že sa netreba uspokojiť s prijateľnou a logickou interpretáciou, že na pyxide je zobrazená iba apoteóza pokojného života na vidieku, v duchu vergiliovských tradícií oslavy života v prírode a návratov do zlatého veku ľudstva. Analýza jednotlivostí pastorálnej scény, najmä rozdiely v hierarchii postavy mladého a starého pastiera (mladý sedí, starý stojí) nabádala k hľadaniu konkrétneho výkladu. Možnosť mytologickej alebo biblickej interpretácie totiž platí pre všetky pyxidy s profánnym alebo sakrálnym obrazovým programom.

Cestu k dešifrovaniu ikonografie pyxidy otvoril výjav s oráčom, ktorý okrem púhej oslavy práce roľníka, už od čias Etruskov často symbolizoval aj akt založenia mesta. Táto výtvarná symbolika – motív oráča – sa objavuje v rímskej ikonografii najmä na minciach, zvyčajne v súvislosti s významnými udalosťami v dejinách Ríma. Octavian – neskôr prvý rímsky cisár Augustus – v roku 31 pred Kristom nechal sa na reverze denára razeného z príležitosti založenia mesta – kolónie Nicopolis (na mieste víťazstva nad Antoniom a Kleopatrou) zobraziť ako oráč. Rovnaký motív nesie sestercius cisára Trajána pri premene kráľovského dáckeho mesta Sarmisegetusa na rímsku kolóniu a hlavné mesto provincie Dacia – Colonia Ulpia Traiana. Ako oráč a Herkules sa nechal vyobraziť na medailóne z roku 192 aj samotný cisár Commodus krátko potom, čo dal v ohňom spustošenom Ríme postaviť a obnoviť mnohé budovy mesta. Nápis Hercules Romae conditor – teda zakladateľ Ríma – svedčí jednoznačne pre naznačenú interpretáciu motívu oráča. Vyorané brázdy okolo budúceho mesta, ako akt založenia Ríma uvádzajú aj literárne pramene, najmä Ovidius a Plutarchos.

Domnievam sa, že v scéne s oráčom na našej pyxide je výtvarne zašifrovaná povest' o založení Ríma a v pastorálnej scéne pripomenuté okolnosti, za ktorých k tejto udalosti došlo. Mladého pastiera odetého do kože (Vergilius, Aeneas, 271-274) možno považovať za Romula. V druhej postave, napriek značnému poškodeniu, možno zasa identifikovať legendárneho pastiera Faustula, podľa charakteristického postoja známeho z jeho vyobrazení na rímskych gemách. Ten podľa povesti dvojčatá Romula a Rema, synov vestfálky Rhey Silvie a boha Marsa, odobral ich záchranní vlčici a vychovával z nich pastierov. Tušil však, že ide o potomkov kráľa Numitora, ktorí mali byť pôvodne utopení. Pastierska scéna na pyxide zobrazuje udalosť opísanú rímskymi historikmi Titom Liviom a Plutarchom. Podľa nej pri sporoch

medzi pastiermi kráľov Amulia a Numitora sa podarilo zajať Rema. Romulovi, ktorý dokázal utiecť a mal sa stať následníkom trónu, Faustulus oznámil dávnejšie podozrenie či istotu, že obaja bratia sú kráľovskými potomkami. Vzbudil v Romulovi rozhodnutie oslobodiť Rema.

Postavu ženy pred oráčom s orantským gestom rúk a s košom naplneným obilím možno interpretovať ako bohyňu Ceres. Bola uctievaná nielen ako bohyňa orby a úrody, ale aj ako zakladateľka nového spôsobu života. Jej zobrazenie v scéne symbolického založenia Ríma bolo logickým doplnkom tohto výjavu, ktorý mohol zároveň naznačovať zjednotenie, splnutie Rimanov s pôvodným obyvateľstvom. Jednoduchá arkáda v pozadí pravej ruky Ceres pravdepodobne predstavovala svätyňu tejto bohyne. Druhá, iba v torze pravej ruky zachovaná ženská postava, s orantským gestom pred trojnásobnou arkádou, predstavovala iné božstvo, najpravdepodobnejšie Pales.

Na jej sviatok zvaný parilia, slávený každoročne 21. apríla, podľa povesti Romulus založil Rím. Zobrazené scény sa neuveriteľne dopĺňajú a zapadajú do seba.

Oba hlavné výjavy na pyxide, vypovedajúce o tej istej udalosti, majstrovsky spojené do pútavého reliéfu, svedčia o vysokých kompozičných kvalitách jeho tvorcu. Rezbár dokázal na malej ploche zachytiť legendárne počiatky Ríma. Aj z tohto dôvodu predstavuje pyxida z Čiernych Kľačian, napriek neúplnosti zachovaného reliéfu, medzi všetkými doteraz známymi pyxidami dielo výnimočného významu.

Ešte jeden aspekt povyšuje pyxidu z Čiernych Kľačian na výnimočný archeologický nález z nášho územia. Je to vôbec najstarší predmet zo Slovenska, na ktorom nachádzame v rýdzej podobe stvárnenú ľudskú prácu, dve základné živiteľské zamestnania ľudstva, pastierstvo a roľníctvo. Vo výtvarnom umení antiky mali motívy fyzickej práce iba málo miesta. V centre záujmu výtvarných umelcov boli predovšetkým nadľudské výkony výnimočných ľudí, krása ženského i mužského tela. Oslava práce výtvarnou formou sa v antike objavuje iba zriedkavo, naša pyxida patrí k vzácnym výnimkám.

Problém doby zhotovenia pyxidy

Pri pokuse o presnejšie datovanie vzniku pyxidy je dôležité položiť si otázku, ak uznáme oprávnenosť nadhodenej ikonologickej interpretácie, chápanej ako výtvarný prepis legendy o založení Ríma, v ktorom období mohlo byť zobrazenie daných výjavov najaktuálnejšie. Pátrajúc po odpovedi možno vychádzať z predpokladu, že pripomenutie prostých, ale slávnych počiatkov Ríma nikdy nebolo iba náhodným nostalgickým návratom do minulosti, ale podobne ako na minciach vždy premysleným výtvarným činom v konkrétnej historickej atmosfére, so zámerným politickým, štátno-propagačným akcentom. Výtvarné práce tohto druhu nevznikali iba z nejakého umeleckého rozmaru, alebo z náhleho záchvatu vlasteneckého citenia ich tvorcov, ale takmer vždy boli dielami na objednávku. Je oprávnený názor, že k objednávkam tohto druhu mohlo dôjsť v období vzrastajúcej vlny rímskeho patriotizmu pri okrúhlych výročiach založenia Ríma, prípadne aj pri založení „Nového Ríma“ (Roma nova) – Konštantinopolu.

Sledovanie frekvencie tematiky viažucej sa k legende o založení Ríma na minciach možno konštatovať, že existujú dve maximá jej výskytu. Jedno osciluje okolo 900 ročného jubilea Ríma v období vlády Antonína Pia (roku 147), druhé maximum sa viaže až ku koncu prvej tretiny 4. storočia. Po dlhoročných bojoch a povestnej porážke Maxentia cisárom Konštantínom Veľkým v roku 312 pre bránami Ríma na Mulvijskom moste víťazovi sotva mohlo byť celkom ľahostajné, či bude mať aj podporu vlastenecky zmýšľajúceho rímskeho obyvateľstva. Uznanie a rešpekt sa rozhodol získať svojším spôsobom. Zaumienil si rázne obnoviť jednotu impéria a založiť nové hlavné mesto. Po víťazstve nad Liciniom roku 324 dal zrúcať Byzantion nielen z trestu, že sa priklonil k jeho súperovi, ale najmä preto, že sa na jeho mieste rozhodol vybudovať nové hlavné mesto Konštantinopol. K jeho skrášleniu si zaumienil podľa súdobých svedectiev použiť poklady z celého impéria. Dal privázať časti antických budov a chrámov z rôznych končín ríše. Okrem monumentálnych umeleckých diel sa pre cisársky dvor pri tejto príležitosti nepochybne v značnom množstve vyrábali a použili aj drobnejšie výrobky umeleckých remesiel, najmä glyptiky, šperkárske a rezbárske výrobky zo slonoviny. Hypotéza, že pyxida zobrazujúca povest' o založení Ríma bola azda jedným z tých umeleckých diel, ktoré boli vyhotovené ako symbolický dar „Novému Rímu“, sa zdá byť veľmi pravdepodobná a logická.

Inaugurácia hlavného mesta pomenovaného Constantinopolis sa začala 11. mája 330 a oslavy trvali 40 dní. Za necelé storočie sa Konštantinopol nielen bohatstvom, ale aj počtom obyvateľstva stal skutočným „novým Rímom“ a bol ním ešte aj v 9. a 10. storočí (... „*quia Constantinopolis nova Roma dicta est*“ - ... „že sa Konštantinopolu hovorilo Nový Rím“ - Magnae Moraviae Fontes Historici IV, 99).

Kedy sa pyxida dostala na Slovensko?

„Vtedy cisár Michal hovoril k Filozofovi, Konštantinovi: Či počuješ, Filozof, túto reč? Okrem teba to iný nemôže vykonať. Tu, hľa, máš dary mnohé, pojmi brata svojho, opáta Metoda, a chod'. Lebo vy ste Solúňania a Solúňania všetci čisto sloviensky rozprávajú“.

Život Metoda, V.

K najprekvapujúcejšiemu a z hľadiska našich národných dejín najvýznamnejšiemu výsledku viedlo hľadanie odpovede na otázku, kedy sa pyxida, ak predstavovala tak výnimočný predmet, mohla dostať na územie dnešného Slovenska, do širšej oblasti Nitry. Podľa nálezového kontextu nemohlo to byť ani koncom doby rímskej, ani v dobe

sťahovania národov, či v dobe avarských výbojov, ale až v období Veľkej Moravy. Rozrušené slovanské hroby v Čiernych Kľačanoch, v okolí ktorých sa pyxida našla, sú z najmladšieho veľkomoravského obdobia alebo z 10. storočia.

Liturgické predmety, teda aj pyxida použiteľná ako schránka na kadidlo, eucharistiu alebo relikviár na ostatky svätých, mohla obzvlášť dobre plniť funkciu jedného z diplomatických darov, ktorými byzantský cisár Michal III. vybavil misiu solúnskych bratov pri ich odchode na Veľkú Moravu. Neboli na nej síce zobrazené nijaké konkrétne biblické príbehy a mystériá, ale aj jednoduchému človeku dobre zrozumiteľné a veľmi blízke poľnohospodárske a pastierske výjavy. Vďaka námetom prihovárajúcim sa najširším vrstvám sa táto slonovinová schránka, hoci pôvodne slúžila profánnym účelom, ľahko mohla zameniť za významný liturgický predmet. Jednotlivé výjavy reliéfu pyxidy, prípadne i celkom sa dali využiť aj pri výklade príbehov z Biblie. Bolo ich možné použiť napr. pri vysvetľovaní Pentateuchu, napr. starozákonného príbehu o vyhnaní Adama a Evy z raja a o ich údele začať pracovať (Genezis 3, 23), mohlo sa pri nich rozprávať o Ábelovi, ktorý bol pastierom a o Kainovi, ktorý sa stal roľníkom (Genezis 4, 2) a podobne.

Kôš naplnený obilím či chlebami, motív na pyxide v rukách ženskej postavy, sa z pôvodného symbolu úrodnosti a plodnosti mohol zmeniť na symbol eucharistie. Použitie ikonografických motívov pyxidy v misionárskej činnosti napriek ich profánnemu charakteru bolo takrečeno univerzálne.

Výskyt vzácnej pyxidy v širšej oblasti Nitry je vzhľadom na mocenské a kultúrne postavenie tohto, jedného z centier Veľkej Moravy ľahko pochopiteľný. Problém, pri riešení ktorého sme zatiaľ odkázali iba na úvahy a dohady je, prečo sa pyxida, ak sa prikloníme k hypotéze, že jej prinesenie z Konštantinopolu priamo súvisí s misiou solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda, nenašla v Nitre, ale pri Zlatých Moravciach. Bolo by možné nadhodiť niekoľko vysvetlení. Najpravdepodobnejší je predpoklad, že pyxidu z Nitry odniesli v období pohnutých udalostí rokov 885-887, kedy po Metodovej smrti, po zákaze slovanskej liturgie, prenasledovaní a väznení jej kňazov a jáhnov v dôsledku Wichingových intríg napokon došlo k vyhnaniu do dvesto duchovných staroslovienskeho obradu z Veľkej Moravy. Možno odôvodnene predpokladať, že neodišli všetci Metodovi žiaci a stúpenci. Vtedy sa poškodená pyxida mohla ocitnúť v držbe tých príslušníkov staroslovienskeho obradu, ktorí neodišli z Veľkej Moravy na Balkán, ale sa uchýlili do podhorských oblastí na sever a východ od Nitry. Nové, stále sa množiace nálezy z veľkomoravského a povelkomoravského obdobia v širšej nitrianskej enkláve (v minulých rokoch najmä nečakané a prekvapivé objavy v Bojne) poukazujú, i keď nepriamo, o význame kultúrnej pozície a tradícii veľkomoravskej Nitry. Nálezy potvrdzujú, že vpád maďarských kmeňov do stredného Podunajska síce privodil politický zánik Veľkej Moravy, ale zároveň dokazujú, že ani na juhozápadnom Slovensku nedošlo k úplnému pretrhnutiu kultúrnej kontinuity, ani k prudkému úpadku alebo zániku umeleckých tradícií a hodnôt, ktoré vytvorili významnú zložku prvého štátu západných Slovanov – Veľkej Moravy.

Namiesto záveru

Moju interpretáciu agrárneho a pastorálneho programu výzdoby pyxidy z Čiernych Kľačan spochybnil vo viacerých príspevkoch archeológ a umenovedec Martin Vančo. Pôvodne jednoznačne profánnym dekor pyxidy interpretoval ako biblický – starozákonný (Genezis 27, 1-26) príbeh o podvode Rebeky pri požehnaní Jakuba Izákom (posledne M Vančo: *Od doby kamennej po Veľkú Moravu. Dejiny umenia Slovenska. Perfekt. Bratislava 2011, s. 90-93*). Nepochopiteľne si nevšimol skutočnosť, že na reliéfe pyxidy mladý pastier (podľa Vanča biblický Jakub, podľa mňa Romulus) má ruky a krk obnažené a iba na hrudi má odev zo zvieracej kože. Vančo teda nerešpektoval Bibliu, ktorá doslovne uvádza, že Rebeka, aby zmiatla slepého Izáka „kožkami kozliat obložila Jakubovi ruky a holý krk“ (Genezis 27, 1-2). Tak sa stalo, že Izák požehnal nie prvorodeného a zarasteného Ezaua, ale mladšieho Jakuba: „*Hlas je hlasom Jakubovým, ale ruky sú Ezauove. I nepoznal ho, lebo jeho ruky boli chlpaté, ako ruky Ezauove. I žehnal ho*“ (Genezis 27, 23-24). Vančova interpretácia je zjavne v rozpore s Bibliou, preto ju nemožno akceptovať. Neobstoja ani argumenty pre datovanie do prvej polovice 6. storočia a určenie pôvodu v egyptsko-koptskej dielni. Autor ale súhlasí, že pyxida sa nachádzala pravdepodobne v poklade byzantského cisára a na Slovensko bola dovezená do Veľkomoravskej ríše prostredníctvom cyrilometodskej misie. Dokonca predpokladá, že slúžila ako schránka na relikvie sv. Klimenta. Nestotožňujem sa s názorom českej historičky staroveku a umenovedkyne

Marie Pardyovej, že dekor pyxidy neprekračuje rámec púhej výtvarnej oslavy práce roľníka a pastiera, prípadne že predstavuje alegóriu posmrtného života a pokoja v súvisi s kultom egyptskej bohyně Isis.

Nie je náhodné, že pri tvorbe súsošia svätých Konštantína a Metoda pod Nitrianskym hradom sa mojou hypotézou o pôvode a funkcii pyxidy z Čiernych Kľačian inšpirovala akademická sochárka Ľudmila Cvengešová. Vložila ju do rúk sv. Metoda ako polyfunkčný liturgický predmet. Za atribút sv. Konštantína-Cyrila zvolila liturgickú knihu zdobenú korpusom Ukrižovaného. Napriek počiatočným polemikám a protestom, že umelkyňa nestvárnila súsošie s tradičným dvojramenným krížom sa jej dielo stalo jedným zo známych symbolov Nitry.

Pri pohľade na reliéf s oráčom sa nevdojak ponúka ešte jedna myšlienka, tematická a možná časová súvislosť s povest'ou o Přemyslovi Oráčovi, ako ju uvádza Kosmova kronika česká. Nevie sa a nikdy sa to nepodarí rozriešiť, kedy a ako táto povesť vznikla. Je celkom pravdepodobné, že okrem inšpirácie z antických literárnych prameňov aj tu spolupôsobila ona až k Etruskom siahajúca výtvarná tradícia. Nie je vylúčené, že pri sprostredkovaní tradície o založení nového mesta vyoraním brázdy v slovanskom svete významnú úlohu mohla zohrať aj naša pyxida, ak uznávame, že plnila predpokladanú funkciu vo veľkomoravskom prostredí.

Aj keď v mojej interpretácii ikonografie pyxidy a jej osudov je veľa hypotetického, dospel som k nemu metodicky čisto a korektne. Má pevnú logiku a neprivedol ma k nej žiadny vlastenecky romantizmus (na začiatku 80-tych rokov, kedy som pyxidu prvýkrát zverejnil, sa ešte nenosil), ale len a výlučne hľadanie príčinných súvislostí. K analýze a interpretácii som pristúpil až po definitívnej rekonštrukcii pyxidy; tá sa podarila až po dlhom a časovo náročnom hľadaní. Pri interpretácii som pôvodne uvažoval o starozákonných a novozákonných súvislostiach, následne som hľadal možnosť súvisu s udalosťami z rímskej alebo byzantskej histórie. Až štúdium numizmatického materiálu ma priviedlo k poznatku, že výjav s oráčom nie je púhou oslavou idyl vidieckeho života v duchu vergiliovskej tradície, ale že súvisí s legendou o založení mesta vyoraním brázdy. Neuspokojil som sa s názorom, že ide iba o znázornenie dvoch základných zamestnaní ľudstva, ale že v reliéfoch je zašifrovaný nejaký konkrétny historický alebo biblický príbeh. Kľúč k pochopeniu výjavu mi poskytla postava Faustula v pastorálnom výjave. Opačná hierarchia v postavení mladého a starého pastiera mi dovolila spojiť ikonografiu pyxidy s povest'ami o počiatkoch Ríma. V zmysle mojej interpretácie ani jeden detail reliéfu nebol nadbytočný a nevysvetlený. Každá postava, zviera a predmet má svoju významotvornú funkciu.

Štýlový rozbor umožnil priradenie pyxidy k najstarším rezbárskym prácam zo slonoviny. Sledovanie frekvencie tematiky súvisiacej s legendami o počiatkoch Ríma vo výtvarnom prejave umožnilo hľadanie súvisu vzniku pyxidy so založením „Nového Ríma“ – Konštantinopolu. Možná súvislosť pyxidy s príchodom byzantskej misie Konštantína-Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu vyplynula až pri hľadaní príčin jej výskytu v pravdepodobnom slovanskom nálezovom kontexte.

Doslov

Veľký ruský vedec P. L. Kapica, nositeľ Nobelovej ceny za fyziku v roku 1978, raz konštatoval, že k najpozoruhodnejším objavom dochádza na pomedzí viacerých vedných disciplín. Prekročenie hranice rôznych vedných odborov a archeológie, numizmatiky, dejín umenia a literatúry umožnilo prekonať bariéru tradičného prístupu k archeologickému nález. Interdisciplinárny prístup dovolil pyxidu vyňať z anonymnej masy svedkov dávnej minulosti a povýšiť na konkrétneho priameho účastníka najstarších dejín nášho národa.

V archeológii ani najpravdepodobnejšie a mnohostranne zdôvodnené hypotézy nemožno s absolútnou istotou dodatočne overiť. Ani táto okolnosť neuemenšuje pyxide z Čiernych Kľačian jej jedinečnosť, európsky význam a výnimočnú umelecko-historickú hodnotu.

Archeológ po celý život hľadá, trpezlivo kope, triedi a študuje rôzne nálezy, najmä celé tony keramických úlomkov, stopuje vzájomné súvislosti, zvažuje možnosti najpravdepodobnejšej interpretácie a dúfa, že raz urobí svoj „veľký objav“. Nie vždy sa jeho nádeje naplnia, ba neraz zažije, že takýto nález objaví náhodne iní, neodborníci, ktorí majú o archeológii iba hmlistú predstavu. Ale často sa prihodí, že pravú hodnotu nález rozpozná archeológ dodatočne, oveľa neskôr po objavení, nie v teréne, ale v tichu svojej pracovne po dlhom a úpornom štúdiu, v dobrovoľnom zajatí kníh. Vtedy – povedané zweigovsky – nastáva „hviezdna hodina“ jeho dlhoročnej práce a života.

Toto je príbeh o neskoroantickej pyxide z Čiernych Kľačian, jedinečnom archeologickom nález, ktorý v duchu dosiahnutej interpretácie sa priamo dotýka svetových dejín, od legend o založení Ríma, cez vznik a históriu Nového Ríma – Konštantinopolu až po príchod byzantskej misie, po slávu a pád Veľkej Moravy.

Titus Kolník

Archeologické výskumy v Divíne

Obec Divín (okr. Lučenec) sa rozprestiera pod ruinami stredovekého šľachtického hradu Divín. Prvá písomná zmienka o hrade a stredovekom osídlení pod ním sa objavuje v listine z roku 1329.

Hrad má dvojdielnu dispozíciu. Na skalnom vrchole sa nachádza starší tzv. Horný hrad pravdepodobne z prelomu 13. a 14. storočia. Patrí k bezvežovým hradom s plášťovou hradbou, ku ktorej boli z vnútornej strany pristavané postupne palácové stavby. V súčasnosti sú čiastočne zachované na úrovni prízemí a pivníc. Hrad bol v priebehu

14. storočia spevnený parkánovým múrom a novou vstupnou vežou. Na južnom miernom svahu hradného brala vzniklo mladšie predhradie tzv. Dolný hrad. Nachádzajú sa tu hospodárske budovy a torzá opevňovacie systém s dvoma zachovanými baštami a mohutný bastión umiestneným pri vstupnej bráne.

Takmer počas celého obdobia stredoveku patril hrad a okolité pozemky potomkom rodu Tomajovcov. Od 16. storočia ho vlastnil významný šľachtický rod Balaššovcov. Za ich vlády bol súčasťou systému uhorských protitureckých pevností. Od roku 1575 sa na 18 rokov stal sídlom tureckej posádky. Na konci 17. storočia bol hrad zničený a od vtedy neobývaný. V 70-tych rokoch 20. storočia na ňom prebehla čiastočná konzervácia ruín spojená s archeologickým výskumom pod vedením G. Krúdyho.

Torzá hradných architektúr sú v posledných rokoch zo statických dôvodov nebezpečné pre návštevníkov. Zástupcovia obce preto v roku 2011 pristúpili k vypracovaniu projektu „Hrad Divín – kroky k záchrane“, ktorý bol zaradený do programu Ministerstva kultúry SR „Obnovme si svoj dom; Podprogramu 1.4: Obnova a konzervácia torzánej architektúry“. V súvislosti s tým začali v roku 2012 prvé prípravné práce predchádzajúce samotnej obnove hradu. Tie sa týkali Horného hradu, kde sa uskutočnilo zameranie architektúr (T. Kozlík), vypracoval sa statický posudok (V. Kohút, K. Kyselová) a zrealizovala sa 1. etapa archeologického výskumu (E. Fottová). V roku 2013 sa začalo so stavebnými prácami (Spodstav Lučenec), nad ktorými mal odborným dohľad M. Šimkovic. Zároveň pokračovala 2. etapa archeologického výskumu (E. Fottová, K. Kučeráková), v rámci ktorej sa výskum rozšíril aj na úsek parkánu a predhradia. Počas dvoch výskumných sezón sa nám podarilo preskúmať dve pivnice južného paláca na Hornom hrade. Pod ich hlinitými podlahami sa nachádzali do teraz neznáme základy staršej architektúry hradu. V jednej z pivníc sa nachádza odkrytý pôvodný vstup s gotickým portálom, cez ktorý sa vchádzalo z nádvorja do podzemia hradu. Zaujímavé poznatky priniesli aj výkopy sond medzi parkánovým múrom a hradbou Horného hradu. Navážky od 3,40 m do 3,80 m tu postupne vznikali od 14. storočia. Prekvapením bolo objavenie zvyškov zhorenej drevenej konštrukcie v hĺbke 1,5 m pod povrchom. Pravdepodobne išlo o súčasť opevnenia parkánového múru, ale spresniť interpretáciu tohto objektu pomôže až ďalší výskum s plánovaným rozšírením sond. V tomto roku sme sa zamerali aj na priestor Dolného hradu. Zisťovacia sonda pri východnej renesančnej hradbe dokázala existenciu hospodárskych budov pristavaných k opevneniu. Zatiaľ je tu odkrytá len časť interiéru s tehlovou pecou a dobre zachovanou tehlovou podlahou. V budúcej sezóne chceme rozšíriť sondu tak, aby sme zistili rozsah a charakter stavby a jej napojenie na hradbu.

Doterajšie výsledky výskumu nedisponujú takými informáciami, ktoré by posúvali datovanie vzniku hradu pred prelom 13./14. storočia. Ale isté je už teraz, že tu existovala aj staršia, doteraz neznáma podoba hradu.

Eva Fottová

Pamiatkové výskumy a obnova hradu Hrušov

Už deviaty rok sa vďaka neúnavnej práci OZ Leustach z Nitry realizuje postupná obnova hradu Hrušov, ktorý sa nachádza severne od Topoľčianok. Súčasnú prácu nadviazali na obnovu realizovanú na prelome 20-tych a 30-tych rokov 20. storočia, ktoré sa uskutočnili za podpory vtedajšieho prezidenta ČSR, T. G. Masaryka. V súčinnosti s obnovou sa uskutočňujú aj pamiatkové výskumy, architektonicko-historický (M. Bóna), archeologický (R. Daňo) a reštaurátorský (P. Mikuláš).

Archeologický výskum sa v poslednej sezóne zamerával na delovú baštu 1. predhradia postavenú pred rokom 1585 za Jána z Topoľčianok ako súčasť rozsiahlej prestavby hradu. Priestor bašty bol zasypán mohutným zásypom, ktorého objem vylučoval len prítomnosť stavebných sutín vznikajúcich od poškodenia hradu na začiatku 18. storočia, a ktorý

Hrad Hrušov (Foto: autor).

zároveň výrazne poškodzoval statiku murív bašty. Cieľom výskumu bolo tiež zistenie podláh z 2. polovice 16. storočia, aby bašta mohla byť rekonštruovaná v pôvodných proporciách.

Počas postupného odstraňovania zásypu bolo zistené, že pravdepodobne v súvislosti s výstavbou 2. predhradia za Ladislava Rákociho (1662) stratilo prízemie bašty svoju funkciu a začalo byť využívané ako smetisko. Jednotlivé vrstvy poskytli množstvo materiálu dokladajúceho úroveň a kvalitu každodenného života na hrade v 2. polovici 17. storočia. Vzhľadom na pomerne krátke obdobie (necelých 50 rokov) existencie smetiska nie je možné presnejšie datovať jednotlivé vrstvy. Prepálená vrstva so zhorenými trámami

ležiaca na najspodnejšej smetiskovej vrstve snáď môže súvisieť s obliehaním hradu osmanským vojskom v roku 1663. Zaujímavým konštrukčným prvkom v rámci bašty bolo využitie gotickej parkanovej hradby ako opory pre stropné trámy prízemí, pričom vznikol aj sekundárny prechod medzi dvoma priestormi prízemí.

Archeologický výskum bude pokračovať aj v ďalšej sezóne a po ukončení prác v bašte sa zameria na vstupnú bránu 1. predhradia.

Róbert Daňo

SPOLOČENSKO – VEDECKÉ PODUJATIA

Konference environmentální archeologie v Českých Budějovicích

V dňoch 28. až 30. 1. 2013 sa na pôde Filozofickej fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, konala v poradí 9. konferencia environmentálnej archeológie. Nosnou témou bola klíma a jej vzťah k človeku, čo výstižne vyjadril aj konferenčný podtitul: „HOMO CLIMATUS, Klimatické zmeny, príroda a spoločnosť“. Okrem takto ladených prednášok dostali priestor aj prednášky z prostredia environmentálnej archeológie. Svoje názory a výsledky prác prezentovalo široké spektrum vedeckých pracovníkov z rôznych odborov - ako geológia, klimatológia, archeobotanika, palynológia, archeológia, história, ale aj teológia, či filozofia. Celkovo odznelo 54 referátov a prezentovaných bolo 13 posterov.

Už v prvý deň, hneď po zahájení konferencie, odznelo 14 veľmi zaujímavých referátov. Počas bloku prednášok s tematickým názvom „Veľké klimatické zmeny: príčiny a dôsledky“ boli prednášateľmi: J. Kadlec: *Klimatické zmeny v geologickej minulosti a v súčasnosti*, T. Kalicki, H. Dobrzańska: *Climatic crisis – Central European overview*; Z. Nerudová, P. Neruda, L. Lisá, M. Roblíčková, J. Novák, L. Juříčková: *Glaciálnímu maximu navzdory*; L. Lisá, Z. Nerudová, P. Neruda, A. Bayer: *Význam a možnosti interpretace jeskynních sedimentů v archeologickém kontextu, příkladová studie jeskyně Kůlna, Moravský kras*; L. Nejman: *Palaeocology of the Moravian karst region in Central Europe: New findings from Pod Hradem cave*; O. Mlejnek, J. Novák, L. Lisá: *Výzkum životního prostředí v okolí paleolitického sídliště Želeč na základě antrakologických a mikromorfologických analýz*; J. Beneš: *Měla epizoda mladého dryasu vliv na počátky zemědělství na Předním východě?*; H. Svitavská-Svobodová, Z. Vaněček, A. Pavlíčko: *Pozdní glaciál na jižní Šumavě. Pylové a makrozbytkové analýzy z rašelinišť u rybníka Olšina*; P. Šída, P. Pokorný, J. Novák, J. Proštrník: *Klima, krajina, člověk. Interakce mezi člověkem a přírodou ve starším holocénu*; T. Bešta, J. Novák, V. Jankovská, L. Lisá, P. Houfková, A. Bernardová, D. Dreslerová, D. Valentová, J. Tátosová, D. Vondrák: *Vývoj Komořanského jezera ve světle nových informací ze zachráněných profilů*; Kalicki: *Climatic changes and human activity reflected in the Upper Dnieper basin, Belarus*; A. Stejskal: *„O rybnících a jejich lidech“ – stačí „nám“ k interpretaci Dubravius, Krčín a Šusta?* a P. Kostrhun: *Fotografický fond Karla Absolona - k proměně krajiny evropských krasů*.

Druhý deň konferencie bol venovaný klíme, a to v dvoch prednáškových blokoch: „Klíma od Afriky po severní limit Římské říše“ a „Od zimy do tepla, od tepla do zimy: klíma a lidské adaptace.“ Počas prvého bloku predniesli zaujímavé referáty: M. Bárta: *Úpadek Staré říše stavitelů pyramid: mýty a fakta (Egypt v 3. tis. př. Kr.)*; L. Varadzin, L. Sukova: *Neolitizace na středním Nilu jako řešení klimatické krize, nebo reakce na vnitrosociální změny? Příklad z centrálního Súdánu*; P. Pokorný, A. Pokorná: *Východní Sahara, 8000 BP. Kalahari, -60 BP. Klimatické změny, lovecko-sběračské a pastevecké strategie, výzkum současných analogií*; M. Kramerová: *Antické osídlení severní Afriky v závislosti na přírodních podmínkách a klimatických změnách dané oblasti*; M. Dyčka: *Signální komunikace římské armády v kontextu počasí a krajinných možností*; R. Frečer: *Římské lampy z pohřebisk Gerulaty v kontexte přírodních obchodních komunikací 1. až 3. století*; V. Dulíková, M. Odler, L. Juříčková: *Cihly jako pramen přírodního prostředí Staré říše*; B. Gavláková: *Vliv klimatických změn a přírodních podmínek na život řeckých zemědělských kolonií na příkladu antické kolonie Metapont* a Z. Šůvová: *Nálezy prasat ve funerálních kontextech – nové výzkumy z egyptského Abusíru*. V nasledujúcom bloku prezentovali svoje o nič menej zaujímavé referáty: V. Cílek: *Arktida jako tepelný stroj severní polokoule*; J. Tůma: *Problém životního prostředí z teologického hlediska*; P. Květinová: *Skraelingové a Kablounan. Limity kulturní adaptace*; M. Žemlička: *Homo climaticus in Miriquidi. Malá doba ledová jako činitel přírodních a sociálně-ekonomických změn v Krušných horách v pozdním středověku a raném novověku*; V. Sládek: *Lidský fenomén adaptace*; V. Blažek: *Spánek napříč rovnoběžkami*; K. Stibral: *Vztah umění k charakteru krajiny a jejímu klimatu v dílech A. von Humboldta a J. Ruskina*. Záverečná prednáška bola tematická prednáška k spoločenskému večeru. Predniesol ju P. Kočár, T. Cymbalak, K. Matějková: *Trocha pivní historie nikoho nezabije a nejstarší doklad sladu v České republice*. Prijemne unavených a miestami už aj vyčerpaných poslucháčov potešili organizátori večerným premietaním filmu Jana Daňhela: *Kousek*. Po ňom nasledoval spoločenský večer so živou hudbou univerzitnej kapely, kde svoj talent predviedol aj jeden z hlavných organizátorov doktor J. Beneš.

Posledný deň sa niesol v znamení environmentálnej archeológie, a to v dvoch blokoch. V prvom bloku „Environmentální archeologie a off site systémy“ odzneli referáty týkajúce sa prírodného prostredia, kultúrnej krajiny

a sídelnej štruktúry v zázemí sídelných aglomerácií. Svoje opätovne zaujímavé referáty predniesli: P. Pokorný, L. Juříčková, V. Ložek, J. Novák: *Staroslavná „stepní otázka“: Rýsuje se její netriviální řešení?* J. Novák, M. Chytrý: *Klima, oheň, člověk a jejich vliv na lesní vegetaci v předhůří ruského Altaje (jižní Sibiř)*; P. Žáčková, A. Potůčková, L. Petr: *Enviromentální historie zaniklého jezera Šúr na pomezí Malých Karpat a Panonské nížiny během pozdního Glaciálu a Holocénu*; T. Kalicki, A. Barwicka: *Development of Kamienna river flood plain in Rydno Archaeological Reserve (Holy Cross Mountains, Poland)*; T. Suda: *Historie vegetace Chebské pánve ze sedimentárního záznamu lokality Soos*; R. Kozáková, P. Pokorný, J. Mařík, I. Boháčová, V. Čulíková, A. Pokorná: *Kulturní krajina kolem raně středověkých hradišť. Specifika pylových dat z nivních sedimentů*; L. Petr, J. H. Petřík, M. Horsák, M. Hajnalová, P. Tóth, P. Hájková: *Paleoekologický záznam raného holocénu a neolitického impaktu v prostředí travertinové kupy, lokalita Santovka, západní Slovensko*; Gabriela Švarcová, P. Kuneš: *Postglaciální historie lokálních vegetačních fenoménů v pohorí Slavkovský les, aneb jsou reliktní hadcové bory skutečnými relikty?* J. Nedbalová, M. Salaš; J. Petřík: *Paleoenvironmentální charakteristiky úpatí pravěkého výšinného areálu Cezavy u Blučiny*; M. Hladík, M. Látková, A. Dohnalová: *Sídelná štruktúra v bezprostrednom zázemí mikulčickej aglomerácie a jej vzťah k prírodnému prostrediu*. V poobedňajšom poslednom bloku prednášok s názvom: „Environmentální archeologie a on site situace“ odznali referáty týkajúce sa najmä rôznych prírodovedných analýz uskutočňovaných priamo na lokalitách. Posledné referáty predniesli: M. Hejman: *Základy pedologie pro archeology – aneb co je nutné vědět o půdách při provádění archeologického výzkumu*; Parma, M. Hajnalová: *Podzemní síla doby bronzové a jejich interpretační potenciál*; P. Houfková, T. Šálková, J. Jiřík, L. Kovačiková, J. Novák, M. Pták, T. Bešta, A. Čejková, E. Myšková: *Středověká studna v Písku Na Bakalářích*; P. Žáčková, D. Thurzo, M. Višková, P. Kohoutová, M. Kuchařík: *Polykulturní lokalita v Praze-Podbabě: aplikace přírodních věd v analýze archeologických objektů*; P. Kubálek: *Výsledky základního antropologického výzkumu pohřebiště z doby stěhování národů v Hostivici-Paloučích*; L. Pospíšil, P. Houfková, J. Bumerl, P. Karlík, J. Beneš, K. Zimová, V. Janovská, K. Molnárová, A. Bernardová: *Vývoj historické plužiny s agrárními terasami ve světle interdisciplinárního přístupu*; J. Roleček, O. Vild, J. Kolář: *Co povstalo z ruin: přírodě blízká sukcese vegetace na troskách lidských staveb v extenzivně obhospodařované krajině*; M. Hejman, K. Součková, P. Křišťuf, J. Peška: *Využití chemické analýzy půd při studiu eneolitické mohyly v Dřevohostickém lese*; T. Šálková, P. Houfková, J. Novák, A. Bezděk, H. Šuláková, L. Kovačiková, H. Březinová, K. Farkašová, P. Koník, J. Pavelka, E. Myšková, T. Bešta, J. John, O. Chvojka, J. Michálek: *Organické materiály z mohyly starší doby železné ze Zahrádky na Českokrumlovsku*; V. Beran, J. Petřík, L. Prokeš, J. Šmerda, M. Vlach: *Tafonomické jevy v geochemickém záznamu: langobardské pohřebiště v Kyjově, okres Hodonín*; L. Lisá, M. Dejmal, M. Nývltová-Fišáková, A. Bajer, L. Petr, P. Kočár, R. Kočárová, M. Rybníček, R. Culp, H. Vavřík: *Středověká stáj ve světle moderních environmentálních metod*; J. Petřík, T. Chmela, Z. Schenk, L. Petr, H. Lukšíková, P. Milo, M. Hlavica, L. Prokeš: *Rybník ve středověké krajině jižního Valašska: Co může prozradit sedimentární výplň údolí?* a A. Pokorná, P. Kočár, V. Komárková, Z. Lososová, J. Novák: *Rostliny na veřejných prostranstvích středověké Prahy. Příklad využití databáze CZAD*.

Environmentálna konferencia získava každým rokom čoraz viac záujemcov a je jedinečná práve v tom, že sa na nej zúčastňuje celý rad odborníkov z rôznych vedeckých disciplín, čím sa prehlbujú možnosti práve interdisciplinárnych prístupov, ktoré sa v súčasnosti stávajú nevyhnutnou súčasťou archeológie. Ďalší, už jubilejný 10. ročník, je naplánovaný o rok v Olomouci.

Peter Horváth – Michaela Látková

Medzinárodná konferencia „Individualization, Urbanization and Social Differentiation: Intellectual and Cultural Streams in Eurasia (800-400 BC)“,

11.-13. február 2013, Stuttgart

Kraj Bádensko-Württembersko, Deutsche Forschungsgemeinschaft a Univerzita v Tübingene (Eberhard Karls-Universität Tübingen) zorganizovali záverečnú konferenciu v súvislosti s realizáciou nemeckého ťažiskového výskumného programu DFG “Včasné centralizačné a urbanizačné procesy – ku genéze a k vývoju včasnokeltských kniežacích sídiel a ich teritoriálneho územia“. Súčasťou tohto projektu bolo zároveň uskutočnenie dvoch veľkých výstav, ktoré boli venované kultúrnemu vývoju staršej a mladšej doby železnej v Európe (800-400 pred Kristom). Organizátori a ich pracovné tímy sa počas celej doby projektu, ktorý sa realizoval v rokoch 2004 – 2010, sústredili na výsledky ich dlhodobej výskumnej práce v teréne, ako aj následného konzervovania nálezov z početných nálezísk Bádenska-Württemberska a aj iných kľúčových lokalít v Európe. Vyvrcholením celého projektu sa stala publikácia „Die Welt der Kelten“, v ktorej sa nachádzajú početné príspevky venované životu Keltovej ako aj ich predkov - Protokeltov, ktorí obývali dané územie už v dobe halštatskej. Rozsiahla publikácia je zároveň katalógom k výstave a obsahuje množstvo informácií a prameňov nielen pre odborníkov, ale aj pre širokú laickú verejnosť. Spolupracovali na ňom nielen renomovaní archeológovia, ale aj historici, etnológovia, sociológovia, filozofi a religionisti. Veľmi presvedčivo v nej bádatelia podávajú obraz o vzniku prvých sídiel mestského typu ako aj rozsiahlych sídliskových aglomerácií a priláhlých pohrebísk. Aj keď ťažiskom projektu bola západohalštatská oblasť, teda územia nachádzajúce sa severovýchodne od Álp, v syntéze publikácie a v jednotlivých referátoch na konferencii sa autori venovali aj priláhlým územiám s včasnokeltskou materiálnou kultúrou.

Na konferencii sa stretli odborníci z mnohých krajín Európy, ale aj z Austrálie, USA a Kanady a počas troch dní predniesli celkovo 34 referátov v nemeckom, anglickom a francúzskom jazyku. Prednášky boli rozdelené do viacerých tematických blokov a venovali sa procesom individualizácie, urbanizácie a sociálnej diferenciácie v praveku, s ťažiskom najmä v dobe železnej. Prítomných na úvod privítal šéf pamiatkového úradu Dirk Krausse, minister pre financie a ekonomiu Ingo Rust a minister výskumu a vývoja Hans-Dieter Bienert, všetko zástupcovia pre kraj Bádensko-Württembersko. Na tomto mieste nie je možné uviesť názvy všetkých prednášok, ktoré odzneli, preto by som rada upozornila aspoň na niektoré z nich:

Lord Colin Renfrew (Cambridge): Cognitive Archaeology and the making of the human mind.

Jean Guilaine (Paris): La conquête néolithique de la Méditerranée.

Kristian Kristiansen (Göteborg): Organising Bronze Age societies: the Prehistoric root of modern Europe.

Martin Bartelheim/ Roland Hardenberg (Tübingen): Alternative approaches to describe sociocultural dynamics in ancient societies: views from archaeology and anthropology.

David R. Olson (Toronto): The conceptual and cognitive implications of writing.

Almuendo Hernando (Madrid): Identity implications of social differentiation: lights and shadows of the individualization process.

John Bintliff (Leiden): Agency, Structure and the unconscious in the longue durée.

John Collis (Sheffield): Spheres of Interaction: Temperate Europe and the Mediterranean world.

Dirce Marzoli (DAI Madrid): Mobilität, Wissens- und Technologietransfer im 9. und 8. Jh. v. Chr.: Phönizier an den Küsten Iberiens und die Entstehung orientalischer Kulturen im Westen der antiken Welt.

Stéphan Verger (Paris): Des terres hyperboréens a la Méditerranée.

Rudolf Echt (Saarbrücken): Phasenübergang und Achsverschiebung. Von der Hallstatt- zur La-Tène-Zeit in den Landschaften nordwestlich der Alpen.

Hans-Peter Hahn (Frankfurt): Zur Dynamik der Urbanisierung im globalen Kontext – Städte weltweit zwischen Entgrenzung und Vernetzung.

Bernhard Schäfers (Karlsruhe): Zur Anwendbarkeit architektursoziologischer Grundlagen und Theorien auf vormoderne Gesellschaften.

Sabine Rieckhoff (Leipzig): Heidegger und Heuneburg – „Bauen und Wohnen“ in der Eisenzeit.

Martín Almagro-Gorbea (Madrid): Founding rituals in the Keltiké.

Hans-Joachim Gehrke (Freiburg): Kultische Kommunikation, soziale Netzwerke und kollektive Identitäten in griechischen Heiligtümern.

Jonathan Hall (Chicago): Spatial determination and social stratification in the Archaic Greek polis.

Massimo Osanna (Matera): Interkulturelle Netzwerke und Urbanisierungsprozesse in der Frühen Eisenzeit Süditaliens.

Simon Stoddart (Cambridge): Power and place in Etruria.

Dirk Krausse/ Manuel Fernández-Götz (Esslingen): Urbanization processes and cultural change in the Early Iron Age: a Central European perspective.

Peter Wells (Minnesota): Images and cognition in Early Europe.

Otto-Hermann Frey: Frühe keltische Kunst im Kontext.

Pierre-Yves Milcent (Toulouse): La genèse multipolaire des cultures laténiennes: des élites en réseau?

V druhý deň konferencie zaznela vo večerných hodinách slávnostná prednáška: *Svend Hansen (RGK Frankfurt): Riesentumuli der Eisenzeit zwischen Ost und West.*

Po každej prednáške sa konala diskusia a všetci prítomní sa na záver zhodli na tom, že tento ťažiskový projekt Deutscher Forschungsgemeinschaft (DFG) „Frühe Zentralisierungs- und Urbanisierungsprozesse – Zur Genese und Entwicklung frühkeltischer Fürstensitze und ihres territorialen Umlandes“ (Nr. 1171) by mal mať pokračovanie aj v budúcnosti. Konferencia a slávnostná recepcia sa konali v reprezentačných miestnostiach budovy „Haus der Wirtschaft“, vo Willi-Bleicher-Straße 19, v Stuttgarte.

Susanne Stegmann-Rajtár

Dni Antona Točíka

Tretí ročník Dní Antona Točíka sa uskutočnil dňa 9. apríla 2013 na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre. Na úvod vystúpil zástupca riaditeľa Archeologického ústavu SAV K. Pieta, ktorý privítal všetkých pracovníkov a v krátkosti poinformoval o udalostiach v predchádzajúcom roku. Na záver svojho vystúpenia vyhlásil výsledky súťaže o najlepšiu prácu mladého vedeckého pracovníka „Cena Antona Točíka“. V druhom súťažnom ročníku sa o cenu uchádzali celkovo piati mladí vedeckí pracovníci.

1. Mgr. Petra Chebenová (Archeologický ústav SAV): Nálezy bronzových nožov z doby bronzovej na území Slovenska (Slov. Arch. 60, 2012, 1 – 34).

2. Mgr. Pavol Jelínek, PhD. (Slovenský archeologický a historický inštitút SAHI): Contribution article on spiritual life in the maďarovce culture. In *Archeology at Three Continents 2006 – 2011* v tlači.

3. Mgr. Branislav Kovár (Historyweb.sk): Čambal, R. – Kovár, B. – Hanuš, M.: Typológia neskorolaténskej

keramiky z Bratislavy-Rusoviec. In: G. Březinová - V. Varsík (eds.): *Archeológia na prahu histórie*. Nitra 2012, 117 – 134.

4. Mgr. Peter Tóth (Archeologický ústav SAV) – tri štúdie:

Bátora, J. - Behrens, A. - Gresky, J. - Ivanova, M. - Rassmann, K. - Tóth, P. - Winkelmann, K.: The rise and decline of the Early Bronze Age settlement Fidvár near Vrábľe, Slovakia. In *Collapse or continuity? Environment and development of Bronze Age human landscapes*. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Gabelt GmbH, 2012, 111 – 129.

Furholt, M. – Tóth, P. – Bátora, J. – Kroll, H. – Rassmann, K.: Vrábľe-Veľké Lehemby: Eine Siedlungsgruppe der Bandkeramik in der Südwestslowakei. Bericht über die Voruntersuchungen und Deutungsansätze. Christian Albrecht Universität Kiel, v tlači 42 s.

Jamrichová, E. – Hajnalová, M. – Bárta, P. – Tóth, P.: Dating of vegetation change and human impact in Parížske močiare (Paríž marshes), SW Slovakia. In: *Radiocarbon*, v tlači, 23 s.

5. PhDr. Július Vavák (Malokarpatské múzeum v Pezinku): The 2010 trial Excavations of a Fortified Settlement at Budmerice. Preliminary Report. In: *Archeology at Three Continents 2006 – 2011* v tlači.

Komisia v zložení G. Březinová, K. Daňová, M. Hanuliak, R. Hreha, I. Cheben, R. Kujovský hlasovaním rozhodla o poradí (I. Cheben nehlasoval).

1. Mgr. Petra Chebenová
2. Mgr. Pavol Jelínek, PhD.
3. Mgr. Peter Tóth

Tretí v poradí P. Tóth ako jediný prezentoval výsledky práce uverejnené v troch štúdiách. Všetky tri práce sú kolektívnym dielom viacerých autorov a vyšli v zahraničí. Keďže ďalší dvaja ocenení sa ospravedlnili vzniknuté časové vákuum využili doktorand Archeologického ústavu R. Ölvecký v spolupráci s J. Rajtárom, ktorí predniesli zaujímavý príspevok o germánskom žiarovom pohrebisku v Sekuliach.

V rámci konferencie venovanej najdôležitejším výsledkom práce za uplynulý rok vystúpili J. Bátora a P. Tóth s výsledkami systematických výskumov opevnených sídlisk zo staršej doby bronzovej v Rybníku, Santovke a vo Vrábľoch v sezóne roku 2012. Novootvorené Múzeum Veľkej Moravy v Bojnej predstavili vo svojom príspevku Š. Hritz a M. Jakubčinová. Múzeum sa nachádza pri Obecnom úrade a obsahovo sa zameriava na nálezy zo skúmaného hradiska Bojná. Ďalším prednášajúcim bol M. Samuel, ktorý predstavil výsledky projektu APVV – Predrománske a románske umenie na Slovensku. M. Samuel sa zameral najmä na výskum sakrálnych stavieb. Potešujúcou správou je, že uvedený projekt bude úspešne ukončený monografiou, ktorá by mala uzrieť svetlo sveta už v jarných mesiacoch roku 2014. Za kolektív autorov (J. Beljak - M. Bielich – P. Fecko – E. Fottová – P. Gábor – S. Hlaváčová – R. Hreha – R. Malček – R. Rusnák – M. Soják – L. Straková – O. Žaár) predniesol príspevok s názvom „Archeologický výskum hradov“ P. Bednár. S podporou grantových projektov ale aj na základe spolupráce s mestami, obcami a občianskymi združeniami sa aj v roku 2012 podarilo získať finančné prostriedky, ktoré umožnili výskum a v niektorých prípadoch aj následnú obnovu viacerých slovenských hradov (Lietava, Hričov, Nitra hrad, Zvolen – Pustý hrad, Ostrá Lúka – Peťuša, Divín, Filákov, Kamenica, Košice – Hradová, Vinné).

Záver tohto podujatia patril predstaveniu publikácií „Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a katedrála sv. Emeráma v premenách času“ a „Nitriansky hrad a Katedrálny chrám - Bazilika sv. Emeráma“.

Kludia Daňová

2. Geologicko-Paleontologicko-Archeologická Diskusia 2013

Druhý ročník konferencie Geologicko-Paleontologicko-Archeologická Diskusia (GEPAAARD) sa uskutočnil vo štvrtok 25. apríla 2013 v prednáškovej miestnosti č. 1 v priestoroch Archeologického ústavu SAV v Nitre. Tohtoročnú hlavnú tému sme zamerali na vzájomné vzťahy medzi človekom a ekosystémom a systém adaptácie populácií k prírodnému prostrediu. Konferencie sa zúčastnilo 21 prednášajúcich zo Slovenska, Českej republiky a Francúzska so 17 príspevkami a 2 posterami a približne 10 návštevníkov a záujemcov o obdobie paleolitu. Po krátkom uvítaní a úvodnom slove usporiadateľov sa v prvých prednáškach účastníci oboznámili s rôznymi prístupmi k analýzám materiálu a možnosťami, ktoré ponúkajú nové techniky. Ďalšie príspevky ponúkli informácie o nových výskumoch a analýzach materiálu z paleolitických lokalít, sídliskových stratégiách, technológií a typológií artefaktov, problematike surovín ako aj chronológii tohto obdobia ako aj mladších období. Program konferencie a zborník abstraktov sú dostupné online na adrese: <http://www.sas.sav.sk/akcia40-gepaard2013.php>. Prednáška M. Vlačíkyho bola po ohlásení autorovej neúčasti nahradená prednáškou P. Jelínka – Duchovný život v dobe bronzovej vo svetle nálezov z Budmeríc. Všetci prednášajúci obdržali na začiatku konferencie zborník abstraktov a reklamné materiály. Konferencia sa skončila o 16.30 hod. Finančnú záštitu prevzala Slovenská archeologická spoločnosť, za čo jej organizátori srdečne ďakujú. Fotogaléria z konferencie je dostupná online na stránkach Slovenskej Archeologickej Spoločnosti - <http://www.sas.sav.sk/fotogaleria.php>.

Ondrej Žaár

Konferencia „Keltové: Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku“

V dňoch 14. 5. – 17. 5. 2013 sa uskutočnilo už tradičné jaré stretnutie bádateľov zaujímajúcich sa o problematiku doby železnej v Čechách, na Morave, na Slovensku a priľahlých krajinách. V poradí 14. konferenciu s názvom „Keltové: Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku“ organizačne zabezpečili Moravské zemské muzeum v Brne, a to predovšetkým PhDr. Jana Čížmářová a z Ústavu archeologické památkové péče v Brne, Mgr. Ivan Čížmář. Konferencia sa konala v malebnom moravskom mestečku Buchlovice v budove Československého kultúrneho centra. Organizátori tentoraz tému neobmedzili. Víťané boli všetky príspevky týkajúce sa doby laténskej a informácií o nových nálezoch a výskumoch. Program bol obsahovo veľmi bohatý. Celkovo odznelo až 28 veľmi zaujímavých prednášok. Konferencie sa zúčastnilo vyše päťdesiat bádateľov nielen zo Slovenska, Moravy, Česka, Poľska, Rakúska, ale aj z Austrálie. Okrem prednášok bolo prezentovaných aj niekoľko posterov.

Prvý deň, v utorok 14. 5. 2013, odznel poľsko-rakúsko-austrálsky blok prednášok s veľmi rôznorodými referátmi. V poľskom bloku prednášajúci prezentovali príspevky týkajúce sa genézy poľských enkláv, cez prezentáciu sídliskových centrálnych štruktúr v Poľsku, až po identifikáciu archeologických prameňov z historických správ. P. Dulęba: *Geneza zachodniomałopolskiej enklawy ęregionami osadnictwa celtyckiego*; P. Dulęba a J. Soida: *Nowe dane do studiów nad osadnictwem celtyckim w dorzeczu Psiny i Troi (Górny Śląsk)*; M. Karwowski, J. Militký a M. Obenaus: *Późnolateńska osada nizinna w Thunau am Kamp w Dolnej Austrii. Suburbium czy centrum?*; M. Olędzki: *Janków 2 – celtic trading pos on the Prosna river near Kalisz* a M. Rudnicki: *Król Lugius i wielki lud Lugiów*. Rakúsky blok prednášajúcich zastúpili dvaja účastníci, a to P. Ramsel a P. Trebsche. P. Ramsel prezentoval nové výskumy na území Rakúska a P. Trebsche informoval o neskoro laténskom sídlisku *Mitterretzbach an der Grenze*. Na záver odznela veľmi pozoruhodná prednáška v podaní príbehu, austrálskeho bádateľa V. Megawa, ktorý hovoril o včasnotaténskom náleze a jeho umeleckom štýle z *Klenovice na Hané*.

Nasledujúci deň, v stredu 15. 5. 2013 pripravili organizátori celodennú exkurziu po juhovýchodnej Morave. Prvým miestom návštevy bola lokalita Osvětimany, hradisko sv. Klimenta, ktoré leží v oblasti južnej časti Chřibu. Lokalita je známa z písomných správ z roku 1358, kedy kaplnku blahoslaveného Klimenta spomína olomoucký biskup. Do archeologickej spisby sa dostala v r. 1887 (V. Houdek) a neskôr lokalitu popísal a zameral L. Červinka. Archeologické výskumy tu realizoval V. Hrubý a naposledy L. Galuška. Lokalita je datovaná do polovice 9. storočia. Napriek tomu, že výstup bol pomerne náročný - sťažený blatistým šmykľavým terénom, všetci účastníci ho zvládli veľmi dobre. Druhou zastávkou bola dominanta Buchlovského regiónu, kráľovský hrad Buchlov, vybudovaný na jednom z najvyšších vrcholov Chřibské vrchoviny. Vek stavby sa odhaduje od 1. polovice 13. storočia, no prevažuje prestavba v renesančnom slohu. Poslednými majiteľmi hradu boli Berchtoldovia z Uherčic v r. 1800, ktorí ho vlastnili až do r. 1945. Dnes je v štátnom vlastníctve Národného památkového ústavu. Na protihľadom vrchole, vzdialenom asi 2,5 km od hradu, sa nachádzal ďalší bod exkurzie, stavba známa ako „Barborka“ – ide o hrobku pánov z Buchlova. Prieskumy opevnenia areálu intenzívne sledovali D. Kolbinger a B. Žižlavský, ktorí materiál zverejnili v r. 1996. Nálezy sú doložené od doby kamennej, z obdobia lužických popolnicových polí a asi aj z doby laténskej. Po rýchlej obedňajšej prestávke sa účastníci exkurzie presunuli autobusom do Starého Města, kde navštívili Pamätník Veľkej Moravy. Okrem prehliadky novej multimediálnej expozície mali účastníci možnosť, vďaka ochote miestnych archeológov, vidieť aj najnovšie nálezy z doby laténskej pochádzajúce z blízkeho okolia. Veľmi príjemnou a poučnou bola návšteva Modré u Velehradu, s rekonštruovaným kostolíkom a skanzenom s replikami budov z obdobia Veľkej Moravy. Posledným bodom exkurzie bola prehliadka areálu, jednej z najvýznamnejších pútnických pamiatok v Českej republike – Velehradského kláštora a baziliky Nanebovzatia Panny Márie a svätého Cyrila a Metoda. Na exkurziách nás po celý deň okrem J. Čížmářovej sprevádzal aj starosta obce Buchlovice pán B. Žižlavský, ktorému patrí vďaka za veľmi pútavé a poučné informácie o navštívených miestach, ako aj o okolí, ktorým sme prechádzali. Príjemne vyčerpaných ľudí potešil spoločenský večer s programom, kde nechýbala ochutnávka kvalitných moravských vín. Veľmi dobrú atmosféru večerného posedenia vhodne doplnila aj živá ľudová hudba.

Ďalší deň, vo štvrtok 16. 5. 2013, pokračoval program konferencie blokom rôznych prednášok slovenských a českých bádateľov. V úvodnej prednáške G. Brežňanová prezentovala zaujímavé postrehy ohľadne vývoja spôn s lúčikom vinutým do osmičkovej slučky. G. Březinová vo svojej prezentácii, predstavila nové nálezy laténskeho sídliska na Slovensku v hornom Požitaví, objavených počas realizácie archeologických výskumov pri stavbe rýchlostnej cesty R1. Okrem nej zastúpil účasť pracovníkov AÚ SAV v Nitre K. Elschek, ktorý prezentoval nielen zaujímavé nálezy z laténskeho sídliska v Zohore na Záhorí so zameraním na mince a ich datovanie. J. Bujna vo svojom príspevku o bohato vybavenom ženskom hrobe 67 z Palárikova poukázal na viaceré rôzne doklady manipulácie s kadáverom v tomto hrobe. Slovenský blok ešte doplnili prednášky I. Bazovského o bronzových záveskoch z Krížovian nad Dudváhom, R. Čambala o nálezoch z Čeboviec z okresu Veľký Krtíš a M. Furmana o variabilite keltských kruhových garnitúr v stredoeurópskom priestore so zreteľom na použité suroviny. V prednáškovom bloku ďalej pokračovali českí kolegovia. A. Danielisová spolu s J. Militkým, J. Kyselom a R. Krivánkem predniesli výsledky dlhodobých prospekcií na *Třisovském* oppidu. A. Danielisová a J. Militký, tentokrát spolu s T. Mangelom prezentovali výsledky z náročného výskumu v *Žehuni*. J. Kysela informoval o možných *okruhoch stredomorského importu v mladšej dobe laténskej*. Prednáškový blok ukončil P. Hušták prednáškou o *sídliskovom areáli z Prahy – západ*. Deň pokračoval exkurziou, pri ktorej účastníci navštívili zámok a zámocký park v Buchloviciach. Zámok patril k najvýznamnejším

barokovým sídlam šľachty v Česku. Postavený bol tesne pred rokom 1700 v štýle talianskej architektúry tzv. villy rustica. K zámku patrí aj rozľahlá baroková záhrada a anglický park, radený medzi najkrajšie historické záhrady na území Česka. Okrem zámku účastníci mohli navštíviť aj miestne múzeum a včasno-barokový kostolík s. Martina z Tours. Múzeum príjemne prekvapilo rozmanitosťou expozície v pomerne skromných podmienkach.

Posledný deň, piatok 17. 5. 2013, pokračoval český a moravský blok prednášok už len v doobedňajších hodinách. V českom bloku odzneli nasledovné prednášky: T. Mangel – R. Thér: *Pyrotechnická zařízení z období HA D2,3/LT A z Kapsovy Lhoty, okr. Strakonice. Možnosti interpretace fragmentárních nálezů roštů*; T. Pršalová: *Laténské pohřebiště v Zeměchách u Kralup nad Vltavou*; R. Thér: *Organizace hrnčířského řemesla v časně době laténské ve světle geochemické analýzy keramiky*; M. Trefný a T. Polišenský: *Víno a Keltové – první nález transportní amfory v prostředí pozdně halštatských až časně laténských Čech* a J. Valentová, R. Šumberová, H. Brzobohatá – J. Likovský interpretovali hrob v Kolíne v prednáške s výstižným názvom: *Nemocný, zraněný a sám. Mladolátenský kostrový hrob na sídlišti v Kolíně*. V moravskom bloku prezentovali príspevky: I. Čížmář o depotech púchovskej kultúry z východnej Moravy. O včasnotaténskej keramike na Morave informovala P. Goláňová. M. Hložek zhodnotil výskumy laténskych lokalít v obci Svatobořice-Mistřín a D. Parma vo svojej prednáške informoval ako je to so skutočným laténskym osídlením Hostýna. V poslednej prednáške J. Wilczek porovnal kvantitatívnu a kvalitatívnu štandardizáciu keramickej produkcie na Morave.

Pred oficiálnym ukončením konferencie vyjadrili všetci účastníci veľkú spokojnosť a zároveň poďakovanie za dobre zvládnutý ročník keltskej konferencie rodine Čížmářovej a zároveň si uctili minútu ticha spomienku na M. Čížmára. Jemu bude venovaný aj pripravovaný zborník s príspevkami, ktoré odzneli na tejto konferencii. Budúci ročník je v organizačnej réžii rakúskych kolegov. Uskutoční sa opäť o rok 11. – 13. 6. 2014 v dolnorakúskej obci Klement - Oberleis.

Peter Horváth

19th EAA Annual Meeting 2013 očami študenta

Začiatkom septembra sa v Plzni konal 19. ročník výročného stretnutia EAA, teda Európskej asociácie archeológov. Konferencia trvala od 4. do 8. septembra v priestoroch univerzitného kampusu Západočeskej univerzity v Plzni. Po viacerých ročníkoch konaných v krajinách južnej a severnej Európy sa tak táto prestížna udalosť vrátila do strednej Európy. Celkovo bolo na konferenciu registrovaných 1397 účastníkov zo 48 krajín sveta, pričom okrem európskych krajín mali zastúpenie aj viaceré ázijské a americké štáty. Počas jednotlivých sekcií, ktorých bolo tento rok 91, zaznelo 977 prednášok a prezentovaných bolo 196 posterov.

Na konferencii tohto druhu a rozsahu som bol prvýkrát, a to ako člen študentského organizačného tímu. Ten tvorilo asi 40 študentov, prevažne z Českej republiky, ale aj z Indie, Srbska a Albánska. Zo slovenských univerzít sme boli štyria: Adam Gašpar a Matej Styk z Nitry a za Univerzitu Komenského v Bratislave okrem mňa ešte Saša Smolková. Zúčastniť sa konferencie ako „student helper“ bola výborná príležitosť „odpracovať“ si účasť a ubytovanie, a určite zaujímavá skúsenosť. Prirodzene sme mali pridelené rôzne povinnosti, na pozretie si pár prednášok ale zostal čas každému. Práca helpera bola o to príjemnejšia, že účastníci konferencie sa k nám správali väčšinou veľmi milo a najmä vedúci sekcií nešetrili vďakou za veci, ktoré boli pre mňa maličkosťou a samozrejmosťou.

Sekcií, ako som už spomínal, bolo 91, teda v priemere približne 30 na každý z troch prednáškových dní. Vzhľadom na rozsah konferencie je nutným zlom, že človek fyzicky dokáže navštíviť len zlomok prednášok. Sekcie prebiehali súčasne v 18-tich miestnostiach v dvoch budovách, prebiehanie z prednášky na prednášku teda nebolo vždy pohodlné a praktické. Stretol som sa tiež s názormi, že niekedy sa sekcie bežiacie v rovnakom čase tematicky prekrývali, a teda ľudia napríklad doobeda nevedeli, kam skôr a poobede ich už čakali iba menej lákavé prednášky. Ja som s tým problém nemal. Aj keď niektoré prednášky som vidieť mohol, nemal som až tak veľkú voľnosť pohybu, takže som od začiatku plánoval veľmi skromne. Verím, že organizátori sa prekrývaniu sa tém snažili predísť, ale zosúladiť 91 sekcií zrejme nebola ľahká úloha. Vo všeobecnosti si myslím, že konferencia bola organizačne zvládnutá veľmi dobre.

Okrem prednáškových sekcií boli v konferenčných priestoroch umiestnené aj stánky vystavovateľov. Išlo prevažne o rôzne vydavateľstvá, ale medzi vystavovateľmi boli aj zástupcovia niekoľkých firiem venujúcich sa

Prof. Martin Gajda počas otváracieho ceremonie (Foto: Jan Tauber).

archeologickému softwaru, geofyzike a archeometrii. Celkovo bolo prítomných 26 vystavovateľov. Tu musím opäť vyzdvihnúť príjemnú atmosféru akú títo ľudia pomáhali vytvárať. Mal som pocit, že obzvlášť k nám študentom sa správali veľmi prívetivo, a viacerí ponúkali špeciálne zľavy pre študentov, navyše k tým konferenčným.

Účastníkov konferencie ale nečakal len akademický program. Na spoločenské vyžitie a uvoľnenie po dňoch plných prednášok boli prichystané viaceré spoločenské akcie. Prvý deň konferencie bola v Měšťanské besedě otváracia ceremónia spojená s kokteilom na privítanie, na ktorej okrem krátkych príhovorov organizátora profesora Martina Gojdu, zástupcu rektora Západočeskej univerzity, primátora mesta Plzeň a samozrejme prezidenta EAA prof. Friedricha Lütha, zazneli aj hudobné vstupy zmiešaného chóru a úvodná prednáška prof. Evžena Neustupného. Pre nás študentov bola pripravená ešte v ten deň študentská party v jednom z miestnych podnikov, kde okrem zariadenia a obsluhy v stredovekom štýle zábavu zaobstarávalo aj trio brušných tanečníkov. V štvrtok 5. septembra sa konal v priestoroch plzeňského pivovaru v reštaurácii Na Spilce výročný večierok. Na programe bolo vystúpenie mušketerskej skupiny Markýz a koncert skupiny Bubny Praha. Spoločenský program uzatvárala slávnostná večera 7. septembra v Parkhoteli Plzeň, pred ktorou som však ako študent rád uprednostnil večer strávený s kolegami pri pive v útulnom plzeňskom „pube“.

Konferenciu považujem za veľmi podarenú, aj keď ju nemôžem porovnávať s predošlými ročníkmi. Podľa slov organizátorov prebehla bez problémov a pre Českú republiku, mesto Plzeň, ako aj zapojené inštitúcie priniesla veľkú prestíž. Ja som sa veľa naučil, vypočul množstvo zaujímavých informácií a nadviazal užitočné kontakty. Zostáva mi len dúfať, že ďalší ročník v Istanbuli, kde budem už ako riadny účastník, bude minimálne taký úspešný.

Roman Vávra

Medzinárodná konferencia RURALIA

V dňoch 9. – 15. 9. 2013 sa v priestoroch Smolenického zámku uskutočnila jubilejná 10. medzinárodná konferencia Ruralia zameraná na stredoveké vidiecke sídla v európskom kontexte. Nosnou témou desiateho stretnutia boli agrárne technológie v stredovekej krajine. Jubilejné stretnutie organizačne zabezpečili M. Ruttkay, P. Bednár, P. Smetanová, M. Vojteček, B. Zajacová a M. Zaujecová z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Konferencie sa zúčastnili renomovaní bádatelia z 18-tich európskych krajín. Stretnutie otvoril úvodným slovom prezident spoločnosti Ruralia H. Zimmermann spolu s hlavným organizátorom M. Ruttkayom. Pondelkové referáty predstavovali problematiku agrárnych technológií v krajinách západnej a severnej Európy: *Anne Nissen Jaubert*: Vingt ans de recherches agraires en France, *Ingvild Øye*: Agrarian technology in Scandinavian landscapes, c. 800 – 1300, *Niall Brady*: The role of agrarian technology in the changing nature of medieval Ireland, *Rainer Schreg*: Medieval agrarian fields in German low mountain ranges - questions, methods and challenges of archaeological and geographical research.

Náročný utorkový program pokračoval v podobnom duchu: *Johan Verspay*: Structuring landscape, shaping community, *Johannes Renes*: Open-field landscapes in Europe, *Stephen Moorhouse*: The features of medieval field systems in Yorkshire and their function, and comparisons from elsewhere in medieval Britain, *Antoine Bourrouilh*: Le paysage agraire des communautés rurales du premier Moyen Âge en France du Nord (5e - 12e), *Margarita Fernández Mier*: Medieval Northwest Iberia: What can agrarian archaeology tell us about living rural landscapes?, *Katarina Predovnik*: Agrarian landscape as process: the discovery of ridge and furrow in Slovenia, *Csilla Zatykó*: On the border of landscapes: regional adaptation of agrarian Technologies, *Zoltán Soós*: Land use and field work in the village of Zsákd in the Middle Ages, *Iris Nießen*: Perspektiven der Flurnamenanalyse in der Landschafts- und Umweltarchäologie. Methodik und Praxis am Beispiel der Stubersheimer Alb (Schwäbische Alb), *Peter Steen Henriksen*: Norse Farming in Greenland: Agriculture on the edge, *Janicke Larsen*: Landscape use and farming in Norway from early Iron Age into the Middle Ages. Perspectives and methodological approaches, *Vibeke Vandrup Martens*: North Norwegian Farm Mounds - landscape conditions and assumed agrarian technologies required for their existence, *Catarina Karlsson*: Increase of iron production a prerequisite for change in the Medieval Landscape, *Nikolay Krenke*: Land use and settlement pattern in Moscow region in medieval time, *Erik Thoen*: Agrarian technology in medieval Flanders. New results.

V stredu bola na programe celodenná exkurzia zameraná na pamiatky juhozápadného Slovenska. V rámci náročného itinerára sme navštívili vybrané vodné mlyny Malého Dunaja v Tomášikove a Jelke, Múzeum vinohradníctva v Pezinku a hrad Červený Kameň. Vo večerných hodinách sa na Smolenickom zámku uskutočnila slávnostná recepcia.

V štvrtkovom dopoludňajšom bloku boli prezentované referáty: *Piers Dixon*: Mukked and folded land: the evidence of field data for medieval cultivation techniques in Scotland, *Philippe Mignot - Nicolas Schroeder*: Gestion et pratiques agricoles dans les domaines de l'abbaye de Stavelot-Malmedy avant 1100. Archéologie et sources écrites, *Hajnalka Herold*: Supplying fortified settlements of the 9th and 10th centuries AD in Austria and Central Europe with agricultural goods: Own production or relying on the surroundings?, *Janken Myrdal*: The iron shod spade and expansion of spade-cultivation 1000 – 1300, *Lars Agersnap Larsen*: The mouldboard plough in the Danish area. Evidence of much earlier usage than traditionally presumed, *Nicolas Poirier*: Archaeological evidences of agrarian manuring: studying the time-space dynamics of agricultural areas with fieldwalking off-site material.

Popoludní nasledovala exkurzia do Nitry, kde bol účastníkom predstavený Nitriansky hrad a expozícia

v Slovenskom poľnohospodárskom múzeu. Večerné posedenie pri ohnisku a ľudovej hudbe na nádvorí Smolenického zámku bolo príjemným zakončením exkurzie.

Piatkový program začal referátmi predstavujúcimi rurálne komunity v stredoeurópskom prostredí: *Matej Ruttkay*: The archaeology of medieval villages in Slovakia, *Jan Klápště*: One flew over the medieval rural archaeology in Bohemia and Moravia. Nasledovali referáty: *Haio Zimmermann*: Harvesting cereals with sith and mathook. 2000 years history of the combination short handled scythe and reaping hook and their implication for rye cultivation, *Jean-Marie Blaising – Christiane Bis-Worch*: Des techniques agricoles médiévales au paysage actuel entre Lorraine et Luxembourg, *James Bond*: The introduction of plants of continental origin to medieval monastic gardens in Britain, *Miklós Takács*: Archaeological evidences of agrarian tools and techniques in the region of „in-between-Europe“ in the Early Middle Ages. Recent findings, old and new questions, *Tibor Ákos Rácz*: The Introduction of Crop Rotation in Medieval Hungary and its Impact on the Settlement Forms.

Program konferencie dopĺňala pomerne bohatá posterová prezentácia: *Bert Groenewoudt*: Planned late medieval agricultural intensification in the urban countryside (IJssel valley, the Netherlands), *Szabina Merva*: Husbandry Strategies on Early Medieval Sites in Hungary, *Edit Sárosi*: From the field to the table: cultivation, process and storage of cereals in late medieval Hungary, *Rozália Bajkai*: Millstones and quernstones - One of the few traces of the agrarian technology in the Avar period in Hungary, *Jan van Doesburg*: The power of water and wind: the role of mills in rural areas in the Netherlands in the Middle Ages and Early Modern period, *Tomáš Klír*: Peasant Agrarian Cycles in Pre-industrial Bohemia, *Tomáš Klír - Lucie Hylmarová*: Agrarian Technology in Mountainous Areas. The deserted medieval village Spindelbach in Ore Mountains (Bohemia/Saxonia), *Peter Bednár – Klaudia Daňová – Eva Fottová – Marek Vojteček – Ivan Cheben*: The archaeology of medieval villages in Slovakia (Nededa KIA, Figa, Poltár, Trenčín-Belá).

Záverečného slova sa opäť ujal prezident spoločnosti Haio Zimmermann, ktorý poďakoval organizátorom konferencie a poprial všetko dobré organizátorom 11. stretnutia Ruralia, ktoré sa uskutoční v roku 2015 v Luxembursku.

Doc. L. Galuška víta účastníkov konferencie v archeoskanzene Modá u Velehradu (Foto: P. Smatanová).

Bohatú post konferenčnú exkurziu odštartovala piatková popoludňajšia návšteva Trenčianskeho hradu. V sobotu sme navštívili expozície Valašská dedina, Drevené mestečko a Mlynská dolina, ktoré sú súčasťou Valašského múzea v prírode v Rožnove pod Radhoštěm. Popoludní sa účastníci exkurzie presunuli do Modré u Velehradu, kde si za výkladu doc. L. Galušku mohli pozrieť archeoskanzen veľkomoravského opevneného sídliska. V priestoroch veľkomoravskej baziliky prebehlo vo večerných hodinách priateľské posedenie pri ľudovej cimbalovej hudbe. Nedeľný program vyplnila návšteva veľkomoravských pamätníkov v Starém Měste – Na Valách a Uherskom Hradišti Sadoch.

Na záver môžeme konštatovať na jednej strane vysokú vedeckú úroveň odbornej časti podujatia, ako aj bohatý a inšpiratívny sprievodný program na strane druhej. Jednotlivé referáty budú publikované v konferenčnom zborníku Ruralia X.

Marek Vojteček

Danube Limes Brand - Projekt rozšírenia Dunajského limitu o krajiny na dolnom Dunaji

Dunajská časť severnej hranice Rímskej ríše, limes Romanus, ktorá bola v minulosti symbolom rozdelenia a konfliktu národov, poskytuje dnes ideálny kontext pre propagáciu spoločnej podunajskej identity a hodnôt kultúrneho dedičstva v strednej a juhovýchodnej Európe. *Limes Romanus* ako hranica Rímskej ríše, bude raz najväčšou lokalitou Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO v Európe. Doteraz sú v ňom zapísané tri hlavné úseky hraníc Rímskej ríše: Hadriánov (1987) a Antoninov val (2008) vo Veľkej Británii

a Hornogermánsko-rétsky (2005) limes medzi riekami Rýn a Dunaj v Nemecku. Teraz sa ohnisko záujmu o nové nominácie na riečnych hraniciach sústreďujú na Dolné Porýnie a osem podunajských krajín. Projekt Danube Limes Brand (DLB) pokračuje v zámere projektu Dunajský limes (2008 – 2011), v ktorom Maďarsko a Slovensko iniciovali rozšírenie tejto lokality o krajiny na dolnom Dunaji.

Na Slovensku, v Rakúsku a Maďarsku sa 16. až 18. septembra 2013 uskutočnila prvá medzinárodná konferencia o stratégii projektu Dunajský limes (Danube Limes Brand), do ktorého je zapojených sedem podunajských krajín (Rakúsko, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Chorvátsko, Srbsko, Bulharsko) a Taliansko. Asociovanými partnermi projektu zo Slovenska sú Pamiatkový úrad SR a SNM – Historické múzeum. Organizátorom konferencie bol slovenský partner projektu Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, ktorého archeologické výskumy v rokoch 2008 – 2010 potvrdili prítomnosť Rimanov v stredoeurópskom regióne už pred zlomom letopočtov, konkrétne na Bratislavskom hrade. Jedinečné výsledky archeologického výskumu – monumentálne stavby, ktoré potvrdzujú, že už v 1. storočí pred n. l., ešte pred príchodom rímskych vojsk a založením vojenskej hranice limes Romanus na Dunaji – boli do strednej Európy, do keltského prostredia, importované antické stavebné techniky. Bratislava bola preto vybraná za miesto konania prvej konferencie projektu Danube Limes Brand.¹ Zúčastnilo sa jej celkom 110 účastníkov z 11 krajín, a to nielen archeológovia a pamiatkári, ale aj architekti, múzejní pracovníci, manažéri cestovného ruchu, diplomati, vedúci pracovníci z verejnej správy a štátneho sektoru, ministerstiev kultúry, životného prostredia, školstva, obrany, dopravy. Komunikačným jazykom bola angličtina.

16. septembra mali účastníci možnosť vidieť hrad Devín a jedinečnú prírodnú scéneriu sútoku riek Moravy a Dunaja v sprievode Kataríny Harmádyovej z MMB. Na parníčku Carnuntum sa z Devína preplavili do Hainburgu, pričom väčšina účastníkov absolvovala túto plavbu po prvýkrát. Priama skúsenosť s veľtokom na jednom z jeho najmalebnějších úsekov bola zámerom projektu. Exkurzia pokračovala zaujímavou prehliadkou Archeologického parku v Petronelli – Carnunte, ktorú zabezpečovali rakúski partneri. V podvečerných hodinách tam prebehli prednášky na tému Ochrany pamiatok a dunajskej stratégie v Dolnom Rakúsku, ktoré predniesli predstavitelia spoločnosti ARGE Donauländer, z oddelenia kultúry regiónu Dolného Rakúska, z odboru regionálneho rozvoja NÖABB, zo Stadtarchäologie Wien a z Historického ústavu Viedenskej univerzity. Deň uzavrelo pohostenie v duchu antických kulinárskych špecialít v rímskych kúpeľoch priamo v areáli Archeologického parku.

Rokovanie 17. septembra začalo slávnostným otvorením v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave, kde hostí privítala príhovorom námestníčka primátora Bratislavy. Po prehliadke reprezentačných priestorov paláca sa vybrali účastníci na Bratislavský hrad a prehliadku mesta. Na Bratislavskom hrade si okrem novozreštaurovaných reprezentačných priestorov na prvom poschodí, mohli po prvýkrát pozrieť obnovené pôsobivo nasvietené suterénne priestory, kde sa vo zvláštnej miestnosti in situ nachádza unikátna rímska dlažba *opus signinum* z neskorého laténu. Priestor s dlažbou nie je ešte verejnosti prístupný.

Popoludní konferencia pokračovala v Hudobnej sieni Bratislavského hradu. Odprezentované prednášky sa týkali predovšetkým projektov, ktoré riešia jednotlivé krajiny v projekte Danube Limes Brand. Úvodnú prednášku mala pani Ľubica Pitlová z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR o projektoch vedomostnej spoločnosti v rámci Dunajskej stratégie. Väčší priestor bol daný hosťiteľom a síce Mestskému ústavu ochrany pamiatok v Bratislave. Margaréta Musilová prezentovala v mene celého pracovného tímu (B. Lesák, B. Resutík, J. Kováč, A. Vrtel) objav rímskych monumentálnych stavieb na Bratislavskom hrade v rokoch 2008 – 2010, ktorý ocenila revue Pamiatky a múzeá svojou výročnou cenou za rok 2009. Tematicky nadviazal Ján Kysela z Karlovej univerzity v Prahe prehľadom a vyhodnotením nálezov rímskych amfor, ktoré sa našli prevažne v zásype rímskych stavieb, ale aj in situ na dlažbe rímskych stavieb. Renomovaná talianska archeologička, odborníčka na neskororepublikánske a ranoaugustovské reprezentačné stavby v Itálii Marina De Franceschini, brilantne vyhodnotila dlažbu *opus signinum* z Bratislavského hradu a jej vzťah s rímskym Talianskom na základe analógií a výzdob dlažieb v rímskom svete. Zdôraznila význam tohto nálezu pre dejiny Slovenska, ale aj strednej Európy a celého známeho antického sveta. Nasledoval blok prezentácií status quo nominačného procesu limitu (limes) na Slovensku, v Maďarsku a v Rakúsku, ktorý prezentovala Ľubica Pinčíková z Pamiatkového úradu SR a Peter Strasser z Donau Universität v Kremse. Archeológovia z Chorvátska – Marina Kovač, Srbska – Nemanja Mrdič, Snežana Golubovič, Bulharska – Kalin Dimitrov a Rumunsko – Ciprian Sandu prezentovali náčrt položiek národných návrhov do zoznamu UNESCO. Srbsko, Bulharsko a Rumunsko majú pozdĺž toku Dunaja množstvo rímskych vojenských pamiatok, ako napr. bývalý legionársky tábor a mesto Viminacium, Trajánov most pri Pontes, v antike jedna z najväčších mostných stavieb s 12 piliermi cez Dunaj, Trajánovo Tropaeum v Adamclisi v Rumunsku, vojenské pevnosti Novae, Iatrus, Ratiaria, Sexaginta Prista, Gigen – Ulpia Oescus v Bulharsku. Najmenej preskúmaných rímskych vojenských pamiatok pri Dunaji majú Chorváti – známe sú lokality Batina, Ilok, Osijek. Vývrcholením prednáškovej časti konferencie bolo vystúpenie Karola von Habsburg-Lothringen, ktorý napriek svojej zaneprázdnenosti prijal pozvanie organizátorky konferencie a prišiel na Bratislavský hrad, ako sám povedal, po prvýkrát od rekonštrukcie. Karl von Habsburg-Lothringen je prezidentom združenia národných komitétov Modrých štítov – Blue Shields (ICBS), neziskovej medzinárodnej organizácie etablovanej pri UNESCO v Paríži. Modré štíty sú kultúrnym ekvivalentom Červeného kríža, ich názov predstavuje symbol, ktorý bol prijatý Haagskou konvenciou v roku 1954 na ochranu kultúrnych pamiatok v prípade vojenského ohrozenia a prírodných katastrof. Slovensko na rozdiel od Českej republiky nie je členom tejto medzinárodnej organizácie. Plukovník Hubert Speckner z Rakúskych ozbrojených síl doplnil prednášku Karola Habsburga o praktické príklady z Rakúska. Poobedňajšie prednášky ukončili hostia

z Holandska. Tamar Leene, koordinátorka pre limes v Holandsku prezentovala projekt turistického prepojenia limitu a Roeland Paardekooper, riaditeľ EXARC – Združenia európskych archeoparkov predstavil celoeurópsku sieť týchto nesmierne zaujímavých projektov. Slovensko je zastúpené zatiaľ len jediným archeoparkom, a to lokalitou Havránok pri Liptovskej Mare, čo je nevyužitý potenciál pre popularizáciu archeológie. Prednáškový cyklus ukončila premiéra dokumentárneho filmu Dunajský limes – Rímske antické pamiatky, ktorý dal vyrobiť Pamiatkový úrad SR. Záver náročného druhého dňa sa konal v Bratislave-Rusovciach v priestoroch Múzea antiky Gerulata (MMB), kde sa účastníci DLB konferencie stretli s kolegami iného projektu Transdanube SEE. Projekt Transdanube rieši dopravu na Dunaji pre účely kultúrneho turizmu, využívajúc pritom zázemie rieky. Pre ich projekt bolo mimoriadne zaujímavé spoznať túto významnú antickú pamiatku. Jaroslava Schmidtová (MMB), architektka hlavného mesta Bratislavy Ingrid Konrad a prednostka Mestskej časti Rusovce Oľga Gáfriková predostreli projekt nového múzea.. Presklená budova múzea bude takpovediac „levitovať“ nad vykopávkami. Na konci dňa bol pripravený kultúrny program – zinscenovaná scéna – re-evokácia potýčky na hranici limes Romanus medzi rímskymi a germánskymi bojovníkmi občianskym združením S.C.E.A.R a Fandango.

Loďná doprava na Dunaji je u nás na rozdiel od iných krajín verejnosťou málo využívaná. Chýba nám stále spolužitie s riekou, ktorá nám je veľkoryso daná. Preto sme sa ako organizátori rozhodli usporiadať tretí deň konferencie – 18. septembra výlučne na lodi, cestou z Bratislavy do Komáromu (Maďarsko), čo sa ukázalo ako výborné riešenie. Ľudia ocenili možnosť počúvať prednášky súvisiace s históriou Dunaja, jej biodiverzitou a zároveň sledovať tok rieky, ktorou prebiehala hranica limes Romanus. Hostiteľmi tretieho a záverečného dňa na lodi boli naši maďarskí projektoví partneri, ktorí nás oboznámili s koncepciou wellnesu a kúpeľníctva pre prosperujúci cestovný ruch na dunajskom limite. Maďarská archeologička Szilvia Bíró priblížila úsek limitu od Rusoviec – Gerulaty po Komárom – Brigetio. Ramená Dunaja a lužné lesy nedovoľovali ani v minulosti vojenské osídlenie v úplnej blízkosti rieky.

Účastníci konferencie v Rusovciach.

Prodekan Prírodovedeckej fakulty UK Vladimír Kováč nesmierne príťažlivo priblížil živočíšny svet v Dunaji od jednobunkových živočíchov po vymiznuté druhy rýb akými bola napríklad vyza, pričom využil najčerstvejšie analýzy medzinárodnej expedície Joint Danube Survey 3 – 2013. Nemeckí a rakúski hostia Erik Dobat a Sandra Walkshofer nás oboznámili s novými inovatívnymi prístupmi vo výučbe novej generácie príspevkom Rimanian pre školy. Aby zvýšili príťažlivosť a záujem o históriu dospievajúcej generácie, používajú na vyučovaní laptopy, facebook, QR kódy, teda všetky nové a moderné technológie a aplikácie. Thomas Schneider z Nemecka a Veronika Major-Kathi z Maďarska prezentovali projekty Dunajské parky a Sagittarius. Talianski kolegovia Alessia Mariotti z Vysoké školy cestovného ruchu v Rimini a Enzo Finocchiaro (Provincia di Rimini) vypracovali víziu značky Danube Limes Brand a spolu s Christianom Hanusom, Gregorom Radingerom a Sonjou Jílek z Rakúska predstavili marketingovú stratégiu DLB projektu. Keďže plavba loďou končila v Komárome a Komárne, prednášky uzavrel príťažlivou prezentáciou o rakúsko-uhorskej vojenskej pevnosti z 19. storočia Ľudovít Gráfel. Po vylodení sme si išli pozrieť Monostorskú pevnosť na maďarskej strane. Sútok Váhu a Dunaja vždy bol a je aj dnes strategickým miestom. Kelti aj Rimania využili tieto danosti pred dvetisíc rokmi. Kelti si pravdepodobne postavili oppidum s názvom Brigetio v 1. storočí pred n. l. na ľavom brehu Dunaja (Komárno) a Rimania o storočie neskôr postavili legionársky tábor, pričom si osvojili starý keltský názov na pravom brehu (Komárom – Szőny). Riaditeľka múzea Györgya Klapku (Klapka György Múzeum) v Komárome, Emese Számadó pripravila pre účastníkov pestrý program. Okrem prehliadky tábora a samotného múzea so zachovanými nástennými freskami a stropnými maľbami z pôvodných rímskych domov civilného mesta sme absolvovali kladenie symbolického venca pri pomníku rímskeho cisára Valentína I., ktorý po roztržke s Kvádmi zomrel v Brigetiu v roku 375 na porážku. Čestnú stráž a program nám urobili rímski vojaci zo združenia Legio Brigetio. Celý čas nás na lodi sprevádzal filmársky tím 7 Reasons z Rakúska, ktorý zábery z plavby a rozhovory s účastníkmi spolu s filmovým materiálom z predchádzajúcich dvoch dní použije do pripravovaného dokumentárneho filmu. Z Komáromu a Brigetia sme sa presunuli na slovenskú stranu do Iže, kde nás po vojenskom tábore Kelemantia sprevádzal archeológ Ján Rajtár. Spolu s kolegyňou Klárou Kuzmovou desaťročia skúmali túto lokalitu, nominovanú za Slovensko do Zoznamu svetového dedičstva. Obec Iža zriadila Rímske a etnografické múzeum (otvorené 18. augusta 2013), kde účastníkov privítali predstavitelia obce. Na záver dňa a konferencie účastníci navštívili lapidárium v Bašte VI., ktoré je v správe Podunajského múzea v Komárne. Tajuplná atmosféra lapidária s horiacimi faklami a sviečkami uprostred rímskych sarkofágov, oltárnych a náhrobných kameňov umocnila dobrý dojem priebehu konferencie z predchádzajúcich dní. Riaditeľ Podunajského múzea v Komárne Jozef Csütörtöky a Ema Vašiová riaditeľka regionálnej rozvojovej agentúry v Komárne nám

pomohli pripraviť skvelý večer, podčiarknutý špecialitami maďarskej kuchyne.

Veríme, že po tejto konferencii sa nám podarí uskutočniť zámery projektu, ktorými sú:

- Dlhodobá a trvalo udržateľná ochrana pamiatok limitu (limes Romanus) prostredníctvom nominácie nových úsekov limitu v krajinách dolného Dunaja na získanie štatútu Svetového kultúrneho dedičstva
- Rozvíjanie spoločnej akčnej stratégie pre Dunajský limes od Čierneho lesa po Čierne more
- Vytvorenie brandingových modulov pre turistické destinácie na Dunajskom limite
- Medziregionálna spolupráca pri rozvíjaní, optimalizácii a prezentácii lokalít limitu

1. konferencia o stratégii Dunajského limitu a za ňou stojaci projekt pomáha vytvoriť synergiu všetkých zainteresovaných podunajských krajín. Naša a každá z uvedených krajín má spoločný záujem, aby sa príslušná krajina stala nielen tranzitnou, ale aj pobytovou destináciou z hľadiska cestovného ruchu. A tiež, aby návšteva v jednej z uvedených krajín podnecovala záujem o návštevu ďalších historicky, kultúrne a prírodne nadväzujúcich krajín.

Margaréta Musilová

Poznámka

* Konferencia bola spolufinancovaná aj zo štátneho rozpočtu SR prostredníctvom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR

a z programu *Ars Bratislavensis*.

1/ Konferencia sa konala pod záštitou podpredsedníčky Národnej rady SR Eriky Jurinovej. Záštitu nad podujatím ďalej prevzali Maroš Šefčovič – viceprezident Európskej komisie, Milan Ftáčnik – primátor Hlavného mesta SR Bratislavy a Pavol Frešo – predseda Bratislavského samosprávneho kraja, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenská komisia UNESCO. Spoluorganizátormi podujatia boli spoločnosť ARGE (Arbeitsgemeinschaft Donauländer) z Rakúska a Katedra cestovného ruchu a regionálneho rozvoja Vysoké školy Karola Róberta (Károly Róbert Főiskola) z Gyöngyösu Maďarsku. K úspešnému priebehu konferencie prispeli Archeologický park v Petronell-Carnuntum (Rakúsko), Kancelária Národnej rady SR, Magistrát hl. mesta SR Bratislavy, Zastupiteľstvo Európskej komisie v SR, Sekcia vedy a techniky MŠVVaŠ SR, Oddelenie kultúry Úradu Bratislavského samosprávneho kraja, Múzeum mesta Bratislavy, Mestská časť Bratislava-Rusovce, SNM-Historické múzeum, Podunajské múzeum v Komárne, Obecný úrad v Iži, Archeologický ústav SAV v Nitre, Regionálna rozvojová agentúra v Komárne (Slovensko) a Múzeum Györgya Klapku v Komárome (Maďarsko).

45. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku

V dňoch 16. až 19. septembra 2013 sa v českom banskom meste Kutná Hora uskutočnila 45. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku. Usporiadateľom tohto ročníka bol Archeologický ústav Akadémie vied Českej republiky a Ústav archeologické památkové péče středních Čech, miestom jej konania Jezuitská kolej v spomínanom meste. Konferencia sa niesla v duchu hlavnej témy - „Zdroje a spracovanie surovín v archeológii stredoveku“. Prednášky boli rozdelené do troch rokovacích dní. Posledný deň (19. 9. 2013) bol venovaný celodennej exkurzii po zaujímavých lokalitách v Kutnej Hore a jej okolí (Sedlec, Jakub, Zábोří nad Labem, Kaňk, Kolín). Vyššie uvedenú tému usporiadatelia rozdelili na päť tematických okruhov – ťažba, úprava a hutníctvo rúd, produkcia a spracovanie kovov; stavebné materiály; organické materiály; sklo a keramická výroba od raného stredoveku do novoveku, surovínové zdroje a technológie. Ďalšie príspevky boli prezentované v panelovej podobe. V rámci konferencie bolo možné navštíviť Muzeum striebra a stredovekého dolu. V utorok, 17. 9. 2013, boli účastníci konferencie pozvaní na otvorenie výstavy „Jezuitská kolej od pravěku po dnešek. Archeologický výzkum 1998-2012“.

45. ročníka sa zúčastnila asi stovka bádateľov z Čiech, Moravy, Slovenska i Poľska. Nasledujúci ročník medzinárodnej konferencie archeológie stredoveku by sa mal uskutočniť na jeseň 2014 v Prešove pod záštitou Pamiatkového úradu SR.

Petra Šimončíčová Koošová

32. pracovné stretnutie Otázky neolitu a eneolitu našich krajín, Rimavská Sobota 2013

Špecialisti a odborníci na obdobie neolitu a eneolitu sa v roku 2013 stretli na pôde Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote, v centre regiónu Gemer – Malohont. 32. ročník pracovného stretnutia Otázky neolitu a eneolitu našich krajín sa uskutočnil v dňoch 23. – 26. septembra 2013 pod taktovkou Archeologického ústavu SAV v Nitre a Gemersko-malohontského múzea v spolupráci so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV.

Úvod konferencie bol venovaný našim kolegom z domácej inštitúcie, v ktorom nás pani riaditeľka PhDr. Oľga Bodorová oboznámila stručne s históriou mesta Rimavská Sobota prepojenou s formovaním osvetovej, vzdelávacej a muzeálnej činnosti v regióne. Na jej prednášku nadviazal archeológ PhDr. Alexander Botoš s prehľadovou témou o histórii archeologického bádania v regióne. K tematike neolitu a eneolitu nás posunula prednáška dlhoročného pracovníka múzea I. B. Kovácsa: Osídlenie Gemera a Malohontu v období neolitu a eneolitu. Po symbolickom otvorení sa mohol v začať jeden a pol dňový cyklus, na ktorom bolo prezentovaných 22 prednášok prepojených časťami diskusií. Pracovného stretnutia sa zúčastnili kolegovia z Čiech, Moravy, Slovenska a výnimočne iba dvaja

Prehliadka expozície múzea v Rim. Sobote (Foto: J. Ferleťáková).

hostia zo zahraničia (Rakúsko a Poľsko), zastúpené boli všetky generácie bádateľov, študenti a doktorandi ako i najstaršia generácia našich pedagógov a vedeckých kapacít.

Tretí deň konferencie bol venovaný exkurzii po archeologických lokalitách a pamiatkach gemersko-malohontského regiónu (napr. jaskyňa Domica-Baradla, Včelince, Fiľakovo hrad, Novohradské múzeum Lučenec), ktorý bol ukončený príjemným spoločenským večerom. Posledný deň sme po záverečnej diskusii strávili v priestoroch expozície múzea, kde sme mali možnosť detailne sa oboznámiť s prezentovanými pamiatkami a nálezmi z regiónu.

Ďakujeme organizátorom za tohtoročné pracovné stretnutie a zároveň si dovoľujeme tlmočiť pozvanie na budúcoročnú konferenciu, ktorá sa má uskutočniť v Moravských Budějoviciach na juhozápadnej Morave v septembri 2014.

Jana Mellnerová Šuteková

Noc výskumníkov 2013

Dňa 27. 9. 2013 sa konal 7. ročník festivalu vedy, ktorého cieľom bolo priblížiť slovenskej verejnosti tie najzaujímavejšie výsledky slovenskej vedy a jej osobnosti. V piatich mestách prezentovali vedci rôzneho odborného zamerania populárnou formou výsledky svojej práce. Archeologický ústav SAV sa na podujatí aktívne zúčastnil v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach.

V Bratislave, v priestoroch Starej tržnice, sme prostredníctvom vývesiek, počítačových prezentácií a archeologických nálezov prezentovali výsledky projektu ŠF EÚ - Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska. Návštevníci boli oboznámení s najmodernejšími metódami, využívanými na archeologických výskumoch. K dispozícii bol aj výber nálezov s názornými ukážkami ich dokumentácie, analýzy a ich rekonštrukcie. Najväčšej pozornosti sa dostalo ideálnym rekonštrukciám archeologických objektov a lokalít. Pomocou rôznych počítačových a fyzických modelov sa účastníci mohli virtuálne preniesť do dávnej minulosti.

Prezentácia nálezov (Foto: A. Nemergut).

Návštevníci Noci výskumníkov v Banskej Bystrici boli v nákupnom centre Europa Shopping centre informovaní o najnovších výsledkoch výskumov Archeologického ústavu SAV na hradoch v Banskobystrickom kraji. Predovšetkým išlo o Zvolenský Pustý hrad, ako aj o Muráň, Modrý Kameň, Divín, Čabrad', Fiľakovo, Dobrá Niva a Ostrá Lúka-Peťuša.

V Košickom nákupnom centre Optima boli predvedené ukážky niektorých aktivít zo života našich predkov. Návštevníci sa mohli dozvedieť, ako sa kedysi vyrábala múka, odlievali a vyrábali šperky, alebo ako sa zdobilo telo, či keramika. Mladšie vekové kategórie si mohli vyskúšať, aká náročná je práca archeológa, konkrétne pri hľadaní nálezov v teréne.

Adrián Nemergut

IX. Protohistorická konferencia (Archeológia barbarov 2013)

V dňoch 1. – 3. 10. 2013 sa vo Faustovej sieni Múzea mesta Bratislavy v Starej radnici uskutočnila IX. medzinárodná protohistorická konferencia na tému „Výzbroj a výstroj v protohistorickom vývoji strednej Európy“.

Na organizácii sa podieľal Archeologický ústav SAV a Spoločnosť Antona Točíka, v spolupráci s Múzeom mesta Bratislavy, s Katedrou archeológie FiF UK v Bratislave, s Archeologickým múzeom SNM a s Katedrou klasickej archeológie TU v Trnave. Prvýkrát v deväťročnej histórii sa toto podujatie konalo v Bratislave. Na konferencii sa zúčastnilo 41 bádateľov z piatich stredoeurópskych krajín (Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Rakúsko, Slovensko). Bolo prednesených 24 referátov, prezentovaných 5 posterov a jedna nová publikácia.

Pri tvorbe programu konferencie sa prihliadalo na časové, priestorové a tematické zameranie referátov. V príspevkoch boli zastúpené obdobia od doby laténskej až po obdobie sťahovania národov. Prednesené referáty sa priestorovo dotýkali provinciálnej a barbarskej oblasti. Ako každý rok, tak aj tento rok boli vítané referáty mimo hlavnej témy, ktoré boli zaradené na koniec programu podujatia.

Úvodný deň konferencie zahájila prednáška R. Čambala „Nové nálezy keltských militárií z Malých Karpát“. Nasledoval referát I. Bazovského „K otázke bojovníckeho hrobu z Cífera“, potom pokračovali poľskí kolegovia K. Czarnecka „A new (old) type of sword scabbard from the early Roman Period“ a B. Kontny „Really unique? On the swords in the West Balt Circle“.

V stredu bol prvý doobedňajší blok venovaný referátom zameraným na rímsko-provinciálnu oblasť, Panóniu. Postupne boli prednesené nasledujúce prednášky: L. Mathédesz „Vyobrazenie militárií na náhrobných kameňoch v Panónii“, A.Z. Maspoli „Römische Militaria aus Vindobona-Wien“, M. Merczi „Mittel- und spätkaiserzeitliche Ausrüstungsgegenstände aus Nordost-Pannonien“, J. Schmidtová „Kostené časti zbraní z Gerulaty“ a napokon J. Schmidtová /L. Mathédesz „Nálezy tehál V kohorty v Gerulate“.

Ťažiskom druhého a tretieho bloku boli prednášky týkajúce sa výskytu militárií v stredodunajskom barbariku. Tu odzneli tieto referáty: E. Droberjar „Meče z doby rímskej na pohrebšti v Třebusicích“, K. Elschek „Gladius z germánskeho žiarového hrobu zo Zohora“, R. Ölvecký/J. Rajtár „Rímske militáriá z 2.-3. storočia z kvádskeho územia“, D. Vachútová/T. Zeman „Nové nálezy militárií a součástí koňských postrojů z jihovýchodní Moravy“, Z. Beneš „Kování vozů a koňského postroje z doby římské v českých nálezech“, V. Turčan „Nové nálezy mečů z priestoru Bratislavskej brány“ a P. Horník/J. Jílek „Výzbroj a výstroj z doby římské ve východním Polabí“.

V závere bloku E. Hrnčiarik prezentoval svoju novú publikáciu „Römisches Kulturgut in der Slowakei. Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. UPA 222, Bonn 2013“. Následne sa účastníci konferencie presunuli k vystaveným piatim posterom (M. Černý/M. Kuchařík „Nové bojovnícké hroby doby laténské z Prahy“, J. Jílek/J. Musil „Zdobená kopí z Malinného (okr. Chrudim, Pardubický kraj)“, T. Kolník „Výzbroj a výstroj v hrobech germánskej elity v mladšej dobe rímskej“, L. Rypka „Struktura osídlení v době římské a v období stěhování národů na území okr. Teplice a Ústí nad Labem. Představení projektu“, K. Pieta/M. Švihurová „Liptovská Mara III - Za panskými humny a osídlenie severného Slovenska v dobe rímskej“), ktoré autori v krátkosti predstavili.

Účastníci konferencie počas prednášok (Foto: M. Vrablec.)

langobardischen Bewaffnungen und Waffengräber im Karpatenbecken“.

Posledné dve prednášky hlavnej témy sa venovali súčastiam štítov a ostrohám z germánskeho žiarového pohrebiska v Sekuliach, ktoré odzneli od R. Ivána „Súčasti štítov z germánskeho žiarového pohrebiska v Sekuliach“ a R. Ölveckého „Nálezy ostrůh z germánskeho žiarového pohrebiska v Sekuliach“. Napriek pôvodnému zámeru prezentovať dve posledné prednášky, ktoré boli mimo hlavnej témy, v piatok, boli hlavnými organizátormi z časových dôvodov presunuté na štvrtok. Tieto dva referáty (P. Kacl „Příspěvek k osídlení Prahy-Bubenče v době římské. Nové nálezy z Juárezovy ulice“ a J. Beneš/D. Bursák/P. Pokorný „Výzkum v roce 2013 na lokalitě s organickými nálezy ze starší doby římské u Tuchlovic, okr. Kladno“) z kategórie varia tak ukončili záverečný blok prednášok konferencie. Všetky odznené prednášky budú publikované v zborníku z konferencie.

Ďalším, mimoriadne obľúbeným, bodom programu podujatia bola poldňová exkurzia, v rámci ktorej si účastníci prezreli expozície Múzea mesta Bratislavy, následne sa presunuli na Bratislavský hrad a exkurziu zakončili

Posledný deň podujatia začali poľskí kolegovia M. Olędzki/L. Tyszler „Znaleziska broni na obszarze nadburzańskiej strefy osadniczej“ a M. Rudnicki/K. N. Skvortsov „Zmiany w zestawach uzbrojenia w grobach kultury Dollkeim/Kovrovo (sambijsko-natangijskiej) od okresu wpływów rzymskich do okresu wędrówek ludów na przykładzie materiałów z cmentarzyska w Bol'soe Isakovo, Kaliningradskaya Obl. (dawn. Lauth, Kr. Königsberg)“ a následne pokračovali maďarskí bádatelia D. Hullám „A clustering based analysis of Sarmatian and Germanic spearheads from the Carpathian basin“ a A. Kiss „Die Vergleichung der gepidischen und

výstavou v Archeologickom múzeu SNM. Oboznámili sa s pravekým až novovekým vývojom mesta i hlavnými etapami vývoja osídlenia Slovenska. Deň i konferenciu ukončil spoločenský večer v Archeologickom múzeu SNM, kde sa diskutovalo do neskorých večerných hodín...

Róbert Őlvecký

XXIII. Medzinárodné sympóziu „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku“ (8.-11. 10. 2013, Levice)

V dňoch 8. - 11. októbra 2013 sa uskutočnil už XXIII. ročník medzinárodného sympózia so zameraním na problematiku staršej doby bronzovej s názvom „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku“. Konferenciu organizačne zastrešili významné inštitúcie slovenskej archeológie vo vzájomnej kooperácii, menovite Archeologický ústav SAV v Nitre, Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Tekovské múzeum v Leviciach v spolupráci so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV a mestom Levice. Práve v priestoroch Tekovského múzea situovanom v areáli zrúcaniny Levického hradu boli organizované prednáškové ale aj spoločenské aktivity. O hladký priebeh konferencie sa postarali hlavní organizátori podujatia Prof. PhDr. J. Batora, DrSc., Mgr. M. Nováková, Mgr. P. Tóth a Mgr. M. Bača.

Program sympózia bol z hľadiska počtu príspevkov, ich obsahu a zúčastnených bádateľov vskutku bohatý a prínosný. Celkovo sa konferencie zúčastnilo 76 bádateľov z Čiech, Moravy, Slovenska, Maďarska a Rakúska. Účastníci mali príležitosť vypočuť si a viesť diskusiu na rôznorodé témy celkom 43 prednášok v 11 blokoch a 13 prezentovaných posterov. I vzhľadom na uvedené počty môžeme konštatovať, že šlo o doteraz najväčšie podujatie úzko zamerané na špecifickú problematiku staršej doby bronzovej v Českej a Slovenskej republike.

Sympóziu otvoril úvodným príhovorom hlavný organizátor Prof. PhDr. Jozef Batora, DrSc. Počas prvého dňa odznelo celkom 18 príspevkov v slovenskom, českom, anglickom a nemeckom jazyku - *M. Enrée*: Několik poznámek k výzkumu počátků doby bronzové v Evropě; *V. Kiss*: Recent data on chronology, distribution and connections of Kisapostag, Transdanubian Encrusted Pottery and Litzenkeramik; *J. Bouzek*: Natura et cultura: vznik únětické kultury a doba klimatické a politické krize ve Středomoří; *P. Pavúk*: K otázce šíření mykénské a minojské kultury smerom na sever. Pohľad z juhu; *G. Kulcsár*: Old problems and new results - chronology of the Bronze Age in Carpathian Basin; *J. Peška - A. Tajer*: Problematika epišňurových sídlišť na Moravě - stav poznání; *J. Batora - K. P. Fischl - P. Tóth*: The Hatvan Culture. New summary both site of the political border; *P. Jelínek - D. Kendrala - J. Mellnerová Šuteková*: Sídlišťový objekt wieselburskej kultúry v Rusovciach; *T. Chmela*: Tvrdonice - Piskovna: Úvahy o osídlení starší doby bronzové při soutoku Moravy a Dyje; *J. Batora - K. Rassmann - P. Tóth*: Najnovšie výsledky archeologického výskumu na Fidvári vo Vráblöch; *K. Rassmann - J. Peška*: Mähren in der Frühbronzezeit. Befestigte Siedlungen und ihr Umfeld im Lichte geophysikalischer Untersuchungen; *D. Rožnovský*: Několik poznámek k chronologii věteřovské skupiny na příkladu sídliště v Hodonicích; *D. Hlášek a kol.*: Vrcovice. Hradiště z přelomu starší a střední doby bronzové; *J. Batora - M. Bača - P. Tóth*: Najnovšie výsledky výskumov opevnených osád v Rybníku a v Santovke; *D. Oravkinová - P. Tóth*: Sídlené stratégie v závere staršej doby bronzovej na Slovensku; *D. Parma*: Poznámky k sídelím strukturám starší a střední doby bronzové na jižní Moravě; *R. Šumberová - L. Jiráň*: Závěr starší doby bronzové ve východní části středních Čech; *J. Turek*: Echoes and traditions of the Bell Beaker Phenomenon. Na záver účastníci po prednáškach vo večerných hodinách navštívili novozrekonštruovanú synagógu v Leviciach so stálou expozíciou slovenského výtvarného umenia.

V priebehu druhého dňa bolo celkom prezentovaných 16 príspevkov v slovenskom, českom a nemeckom jazyku - *R. Bíško - V. Beran - J. Gánovský - J. Nedbalová - J. Petřík - P. Rebrošová*: Multidisciplinární přístup k exkavaci hrobu KZP; *E. Schimerová*: Nález epišňurového kulturního komplexu na území Hulína; *A. Krenn-Leeb*: Sozioarchäologische Forschungen zur Frühbronzezeit - Ausgewählte Beispiele aus Österreich; *K. Elschek - K. Daňová - A. Šefčáková*: Pohrebisko nitrianskej kultúry zo Zohora; *M. Novotná*: Koštianska skupina - jej kultúrno-chronologický vývoj; *K. Petříšáková*: Únětická pohřebiště na Jihozápadním Městě aneb Zpátky před počátky jedné pražské čtvrti; *L. Olexa - T. Nováček*: Výskum starobronzového pohrebiska v Nižnej Myšli; *P. Křišťuf - O. Švejcar*: Možnosti studia prostorového uspořádání pohřebiště starší a střední doby bronzové v Čechách; *M. Bača*: Niektoré špecifiká hrobov s dýkami na juhozápadnom Slovensku; *M. Langová - A. Danielisová*: Sídlní areál starší doby bronzové v Brandýse nad Labem. Objekty s lidskými kosterními pozůstatky; *A. Pankowská*: Variabilita pohřebního ritu starší doby bronzové na základě bioarcheologické a archeologické evidence; *J. Šmerda*: Předbežné poznatky z výzkumu nového nitranského pohřebiště v Hroznové Lhotě; *M. Kociánová - Z. Grolmusová - M. Bača - P. Veis - P. Barta*: LIIPS a stabilné izotopy v archeologii staršej doby bronzovej na Slovensku; *J. Petřík a kol.*: Variabilita keramické produkce ve starší době bronzové na území Západních Karpat; *P. Steiner*: Závažia tkáčskych stavov otomansko-füzesabonyského kulturného komplexu z Barce I; *K. Holmová - M. Takács*: Keramický depot z doby bronzovej na sídlisku Gáň. Po ukončení prednášok a diskusie organizátori konferencie usporiadali spoločenský večer spojený s oslavou významného životného jubilea 80. rokov váženého pána PhDr. Václava Mouchu, CSc. Celý večer sa niesol v priateľskom a veselom duchu, pričom nemohla chýbať ani torta pre oslávenca.

Tretí deň konferencie bol venovaný exkurzii po najvýznamnejších archeologických lokalitách ale i historických miestach a múzeách tekovského a dolnohronského regiónu. Exkurziu účastníci začali v obci Hronský Beňadik v areáli národnej kultúrnej pamiatky kláštorného komplexu, ktorý patrila v minulosti benediktínskemu rádu a prehliadkou jeho interiéru a exteriéru. Následne pokračovali návštevou významnej archeologickej lokality vo Vrábľoch – Fídvár, kde aktuálne výsledky multidisciplinárneho a medzinárodného vedeckého výskumu starobronzového opevneného sídliska prezentoval jeden z vedúcich Prof. PhDr. J. Bátora, DrSc. V poradí treťou zastávkou bola obhliadka jednej z najvýznamnejších polykultúrnych archeologických lokalít na území Slovenska v Šuranoch, časť Nitriansky Hrádok v polohe Zámeček. Spestrením bola najmä priateľská diskusia Prof. PhDr. M. Novotnej, DrSc., Prof. PhDr. J. Vladára, DrSc. a PhDr. V. Mouchu, CSc., ktorí si na lokalite spoločne zaspomínali na výskumy lokality a na vtipné zážitky s nimi spojenými. Exkurzia pokračovala prehliadkou archeologického a etnografického múzea vo Svodíne a tiež obhliadkou polykultúrnej lokality s dvoma zdokumentovanými rondelmi lengyelskej kultúry v polohe Busahegy. V meste Želiezovce, ktoré sú známou eponymnou lokalitou železovskej skupiny, sme následne navštívili Soví zámoček, kde je zriadené mestské múzeum a pamätná izba Franza Schuberta. Pôsobil tu aj Franz Sacher, vynálezca sacherovej torty. Poslednou zastávkou bolo múzeum vojenskej histórie v Pohronskom Ruskove, ktorý bol počas druhej svetovej vojny dejiskom najväčšej tankovej bitky na Slovensku. Po prehliadke čakala vyčerpaných účastníkov výdatná a chutná večera zo zabíjačkových špecialít v areáli múzea. Ako dezert nemohla chýbať originálna sacherova torta zo Želiezoviec, ktorá bola sladkou bodkou za bohatým programom celého dňa.

V priebehu štvrtého záverečného dňa sympózia odznelo 9 referátov tematicky zameraných hlavne na kovovú industriu obdobia staršej doby bronzovej - *J. Bartík*: Únětická dýka z Malých Dvorníkov; *S. Stuchlík*: Nové typy zlatých ozdôb ze starší doby bronzové na Moravě; *V. Klontza-Jaklová*: Depoty LM IB (1620 - 1450 BC) horizontu na Krétě; *J. Vladár - D. Oravkinová*: Tezaurácia bronzových a zlatých predmetov a opevnenom sídlisku v Spišskom Štvrtku; *O. Chvojka - J. John - T. Šálková*: Nové kovové depoty ze starší doby bronzové v jižních Čechách; *M. Salaš*: Kovová depozita únětické kultury z výšinné polohy u Rešic (okr. Znojmo); *P. Jelínek - M. Hložek - J. Vavák*: Doklady metalurgie v Budmericích 2; *V. Furfánek - P. Mišík - P. Tóth*: Technologická výzdoba bronzového sekeromlatu z obce Petrova Ves; *J. Kovárník*: Poznámka k novým objevům příkopových ohrzení ze starší doby bronzové. Po ukončení prezentácií účastníci viedli všeobecnú diskusiu zameranú na referáty, ktoré odzneli a na tému organizovania sympózia v ďalšom roku 2014.

Záverom je možno konštatovať nepopierateľný prínos konferencie najmä z hľadiska nových prezentovaných poznatkov vedeckého bádania so zameraním na staršiu dobu bronzovú a „medzinárodnej“ vzájomnej komunikácie a diskusie bádateľov z Čiech, Moravy, Slovenska, Maďarska a Rakúska, ktorá je mimoriadne dôležitá a nemožno ju opomínať. Je nutné vyzdvihnúť i vysokú kvalitu podujatia z hľadiska organizácie a hladkého priebehu prednáškových a spoločenských aktivít. Plánovaným výsledkom konferencie bude recenzovaný zborník príspevkov s predpokladaným vydaním v priebehu roku 2014.

Úplne na záver snáď už len dodať, že sa tešíme na ďalšie z cyklu sympózií, ktoré bude v roku 2014 organizované v Prčiciach pod taktovkou Archeologického ústavu AV v Prahe.

Dominika Oravkinová

22. stretnutie východoslovenských archeológov

Tradičné stretnutie archeológov a ďalších bádateľov, ktorých výskum je orientovaný na východné Slovensko sa v tomto roku konalo 23. októbra v Košiciach. Hlavným organizátorom bola Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, Oddelením pre výskum východného Slovenska AÚ SAV v Košiciach a s podporou Rady slovenských vedeckých spoločností. Na podujatí sa zišlo 41 účastníkov. Pracovné rokovanie malo dve časti. Prvá bola venovaná 60. výročiu založenia pobočky AÚ SAV v Košiciach a 110. výročiu narodenia profesora Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., druhá prezentovaniu výsledkov výskumov realizovaných na území východného Slovenska.

Účastníci XXIII. Medzinárodného sympózia "Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku pred zrúcaninou levického hradu v areáli Tekovského múzea v Leviciach (Foto: Tekovské múzeum v Leviciach).

Rokovanie prvej slávnostnej časti otvorila predsedníčka SAS pri SAV PhDr. Elena Miroššayová, CSc. Po privítaní účastníkov odovzdala slovo riaditeľovi AÚ SAV PhDr. Matejovi Ruttkayovi, CSc. V príhovore poukázal výsledky práce pobočky AÚ SAV v Košiciach počas jej šesťdesiatročného pôsobenia a úlohy do budúcnosti pri výskume regiónu

Riaditeľ AÚ SAV PhDr. M. Ruttkay, CSc. odovzdáva ďakovný list PhDr. M. Lamiovej, CSc.

Pri príležitosti výročia odovzdal ďakovné listy PhDr. Márii Lamiovej, CSc., ktorá v pobočke pôsobila takmer od jej začiatkov a intenzívne sa podieľala na jej profilácii a činnosti. Druhý ďakovný list bol udelený PhDr. Zlatici Čilinskej, DrSc., ktorá v pobočke začínala svoju profesionálnu činnosť. Ďalšie ďakovné listy boli udelené inštitúciám, s ktorými AÚ SAV spolupracoval a spolupracuje. S činnosťou pobočky bola a je spojená intenzívna spolupráca s Východoslovenským múzeom v Košiciach a Zemplínskym múzeom v Michalovciach. O niečo neskôr sa rozvinula spolupráca s Vlastivedným múzeom v Hanušovciach nad Topľou, Podtatranským múzeom v Poprade, Krajským múzeom v Prešove, Vlastivedným múzeom v Trebišove

a Vihorlatským múzeom v Humennom. Zo zahraničných partnerov ďakovný list dostalo Muzeum Podkarpackie v Krosne v Poľsku.

Referáty prvej časti rokovania:

R. Hreha: „60 rokov pobočky AÚ SAV v Košiciach.“ Autor podal prehľad činnosti pobočky a pracovníkov, ktorí v nej pracovali a pracujú od jej začiatkov až po súčasnosť.

M. Lamiová, PhDr., CSc.: „Jubileá univ. profesora Vojtecha Budinského-Kričku“ – odprezentovala prierez životom nestora slovenskej archeológie.

Druhá časť pracovného rokovania bola zameraná na výsledky teoretického a terénneho výskumu nadobudnuté v roku 2013. Referujúcim sme ponúkli možnosť publikovať abstrakty prednášok v Informátore. Abstrakty tých, ktorí ponuku využili uvádzame za správou.

Program druhej časti rokovania:

L. Luščíková: *Kolkovaná keramika mladšej doby rímskej na východnom Slovensku.*

M. Ďurišová/M. Horvát/M. Pristáš: *Opevnená poloha v Čermel'skom údolí v Košiciach.*

M. Kotorová-Jenčová/L. Krokker: *Prešov - Šalgovík, Východné klíny II.*

M. Kotorová-Jenčová/L. Krokker: *Výskum v Buzici, okr. Košice-okolie.*

P. Tajkov: *Najnovšie výskumy Fakulty umení TUKE.*

M. Kerul/T. Babura/G. Trusa/P. Šimčík: *Prezentácia výsledkov archeologického výskumu na hrade Kapušany (druhá sezóna rok 2013).*

T. Petraško/T. Molota/P. Šimčík: *Prezentácia výsledkov archeologického výskumu na hrade Šebeš (druhá sezóna rok 2013).*

L. Trnkus/R. Rusnák: *Hrad Slanec, sezóna 2013.*

P. Bednár/S. Hlaváčková: *Archeologický výskum hradu Vinné v roku 2013.*

I. Prochnenko: *Výskum Korolevského hradu v roku 2013.*

L. Gačková/Z. Krišovská: *Vinné, Senderov - archeologický výskum a obnova pamiatky.*

P. Šimčík/T. Molota: *Prezentácia výsledkov archeologického výskumu v Kláštore premonštrátov v obci Leles.*

M. Volovár: *Stredoveké stavebné články premonštrátskeho kláštora v Lelese z nálezov výskumu archeologickej spoločnosti Triglav v roku 2013.*

I. Leščíková: *Výskum v Krásnom Brode, okres Medzilaborce.*

M. Kučerová/Z. Kasenčáková: *Záchranný výskum na Kostolnom námestí č. 45 v Kežmarku.*

V. Moizhes: *Výsledky bádania viacvrstvového sídla Užhorod – Horjany - archeologickej expedície Užhorodskej národnej univerzity.*

Súčasnou stretnutia bola prezentácia posterov:

M. Ruttkay/M. Soják/P. Fecko: *Štrba – Šoldov. Výsledky I. etapy výskumu 2013*

Adrián Nemergut, Mgr., Ph.D. - Marek Vojteček, Mgr.: *Geodeticko-topografický prieskum zaniknutých dedín Lestina a Závada v okrese Stará Ľubovňa.*

Elena Miroššayová

Odovzdané abstrakty:

M. Kotorová-Jenčová/L. Krokker: Dva archeologické výskumy VM Hanušovce n. T. v r. 2013. Prešov - Šalgovík, Vyšné klíny II. - výskum na ploche IBV realizovaný s prestávkami od r. 2012. Bolo preskúmaných vyše 6000 m². Poloha predstavuje svah so sklonom na J, nadm. v. je 310 - 334 m. Zachytili sa tri sídliská, zatiaľ rámcovo datované do neolitu (bukovohorská kultúra), eneolitu (skupina Lažňany, príp. badenská kultúra) a stredoveku (12.-13. stor.). Zdokumentovaných bolo vyše 280 objektov variabilných tvarov a funkčného určenia.

Výskum v Buzici, okr. Košice-okolie sa realizoval V od obce, pod severným úpäťm svahu (203 - 205 m n.m., parc. č. 557/14), kde sa zistilo prevažne osídlenie kultúry s východnou lineárnou keramikou a zatiaľ bližšie nešpecifikované osídlenie v dobe bronzovej.

M. Kučerová/Z. Kasenčáková: Záchranný výskum na Kostolnom námestí č. 45 v Kežmarku. V septembri 2013 sa uskutočnila 1. etapa záchranného výskumu na Kostolnom nám. 45 v MPR Kežmarok. Na mieste asanovaného domu zo začiatku 20. storočia sa pred výstavbou nového domu uskutočnil sondážny výskum. Pôvodný názov námestia „Am Sumpf“ (Pri močiaroch) naznačoval, spolu s hodnotením stavebnej architektúry, že osídlenie tejto polohy je mladé (domy sa datujú prevažne do 19.-20. storočia). Archivné materiály však uvádzajú túto časť ako 7. dvanásťtinu v rámci členenia Kežmarku podľa daňových kníh a majitelia domov – remeselníci sa tu uvádzajú už od 15. storočia. Výskumom sa podarilo identifikovať nielen pozostatky novovekých kamenných architektúr, najskôr z 19. storočia, ktoré predchádzali domu zo začiatku 20. storočia, ale aj starších drevených stavieb s kamennou podmuroukou, z ktorých najstaršiu je možné aj na základe nálezu mince datovať do 15. storočia, pričom sa podarilo odkryť pozostatky ešte dvoch mladších podobných stavieb – jednej pravdepodobne ešte zo záveru stredoveku, resp. včasného novoveku a druhej z obdobia novoveku.

I. Lešičková: Výskum v Krásnom Brode, okres Medzilaborce. Príspevok sa zaoberá archeologickým výskumom VM Hanušovce v areáli ruín Monastýra v Krásnom Brode, okres Medzilaborce. Výskum nadviazal na prácu Dr. Olexu z roku 1976 a priniesol prehľadné poznatky o interiéri tejto budovy. Väčšina nálezového materiálu pochádza z čias deštrukcie monastýra za prvej a druhej svetovej vojny.

I. Prochnenko: Výskum Korolevského hradu v roku 2013. V roku 2013 expedícia z Užhorodskej národnej univerzity urobila výskum na Korolevskom hrade. V priestoroch centrálnej časti pamiatky boli objavené pozostatky kachľových pecí postavených v 1. polovici 16. storočia a zbúraných pravdepodobne v 2. polovici 17. storočia. Našlo sa značné množstvo kachlíc miskovitého typu, a obklady s rastlinným, antropomorfným (kráľ, rytier, svätci), zoomorfným motívom a s heraldickými symbolmi (erby Matúša Korvína, Habsburgovcov).

V. Moizhes: Výsledky bádania viacvrstvového sídla Užhorod-Horjany archeologickej expedície Užhorodskej národnej univerzity. Pamätník sa nachádza na severovýchodnom okraji mesta Užhorod (Horjany, okraj Rotunda). Na území leží kostol - rotunda z XII. storočia. V odbornej literatúre sa táto plošina na vrchole kopca definuje ako jedna z možných polôh, na ktorú sa lokalizuje slovanské hradisko – Unga, ktoré bolo dobyté Uhrami na prelome IX. – X. storočia. Počas výskumu realizovaného expedíciou Užhorodskej Národnej univerzity v rokoch 2007-2009 a 2012-2013, sa zistila existencia viacvrstvového osídlenia z neolitu doby halštatskej, neskorej doby rímskej, stredoveku z XII. storočia a staršieho novoveku z XVI. – XVII. storočia. Pamiatky ktoré by doložili osídlenie Užhorodu-Horján v VIII. – XI. storočí a fungovanie hradiska a osady sa nenašli.

„Boii between Reality and Fiction - Boier zwischen Realität und Fiktion“

Od 14. 11. do 16. 11. 2013 proběhla v budově Prelatury v Českém Krumlově konference pořádaná Archeologickým ústavem Praha, Akademií věd ČR ve spolupráci s Universitou v Rzeszówě a Römisch-Germanische Kommission des DAI Frankfurt a. M. pod vedením Vladimíra Salače, Macieje Karwowskeho a Susanne Sievers.

Na konferenci odeznělo 25 přednášek zabývajících se problematikou bojského etnika v archeologických, historických a numizmatických pramenech. Základními otázkami bylo: Co lze v archeologických nálezech pokládat za Bójský projev? Mohou být Čechy ztotožněné s Boiohaemem a jaké vztahy mají k tomuto území sousední regiony? Mezi přednášejícími byli (podle prezentovaných příspěvků): R. Steinacher, K. Strobel, V. Salač – M. Hardt, J. Kysela, A. Danielisová, N. Venclová, S. Sievers, W. David, G. Pierrelvein, H. Wendling, J. Militký, B. Ziehaus, M. Karwowski, P. Trebsche, A. Marić – L. Orlić, M. Musilová – B. Lesák – B. Resutik – J. Kováč, A. Vrtel, I. Bazovský – R. Čambal, S. Bíro – M. Merzci, D. Božič, M. Hainzmann, M. Dizdar, M. Macialowicz, Th. Grasselt – M. Seidel.

Konference probíhala ve třech jazycích (němčina, angličtina, francouzština) a v jejím vedení se vystřídali organizátoři, jmenovitě V. Salač, M. Karwowski, S. Sievers, ale na závěr také S. Fichtl.

První den (14. 11.) konference probíhala diskuze převážně na téma otázky etnicity Bójů, zmínky v písemných pramenech a jejich územního rozšíření. Obsáhlejší diskuzi otevřel příspěvek K. Strobela.

Druhý den konference (15. 11.) se pokračovalo v řešení hlavní otázky. Probírána byla témata ohledně komunikace mezi Bóji a Helvéty (H. Wendling), mincovní systém v bójském teritoriu (J. Militký), ale také bójský projev v hmotné kultuře, zejména sponách (A. Marić – L. Orlić). V druhé polovině dne proběhla exkurze na hrad a zámek v Českém Krumlově, který je spolu s historickým jádrem na Seznamu památek světového kulturního a přírodního

dědictví UNESCO. Organizátoři zajistili také prohlídku zámeckého barokního divadla, které je nyní uzavřeno z důvodu zimní sezóny. Večer bylo pro účastníky konference připraveno posezení v Gotickém sále, Prokyšově sále, ale také v Rokokovém salonku Prelatury, která v minulosti sloužila jako sídlo českokrumlovských církevních hodnostářů.

Poslední den (16.11) zazněly přednášky týkající se oppida (*A. Vrtel, M. Musilová – B. Lesák – B. Resutík – J. Kováč*) a zázemí oppida v Bratislave (*I. Bazovský – R. Čambal*), ale také kontaktů mezi Bóji a Skordisky (*M. Dizdar*). Podnětný byl příspěvek D. Božiče, který se pozastavil nad problematickým datováním bójských oppid.

Zámek v Českém Krumlově (Foto: autor)

Závěrečné zhodnocení konference a jejích výsledků se chopil *J. Collis, A. M. Adam* a *M. Guštin*. Celkem konferenci se na konferenci zúčastnilo 48 badatelů (s příspěvky i bez něj). Referáty budou publikovány v samostatném tematicky uspořádaném sborníku, jehož vydání autoři konference předpokládají na rok 2015.

Anna Gardelková-Vrtelová

ARCHOLÓGIA A VEREJNOSŤ / Z ČINNOSTI MÚZEÍ

Najstaršie doklady kresťanstva na Slovensku Výstava k 1150. výročiu príchodu byzantskej misie

Medzi inštitúcie, ktoré sa každoročne podieľajú na organizácii a realizácii tradičných Cyrilo-Methodských slávností v Nitre patrí Archeologický ústav SAV a Ponitrianske múzeum v Nitre. V jubilejnom roku 2013, pri príležitosti 1150. výročia príchodu Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy pripravili v spolupráci s Nitrianskym biskupstvom pozoruhodnú výstavu Najstaršie doklady kresťanstva na Slovensku. V priestoroch Nitrianskej hradnej katedrály, v Kaplnke sv. Emeráma na Nitrianskom hrade sústredili unikátnu kolekciu archeologických, historických a umenovedných pamiatok dokumentujúcich počiatky kresťanstva v našej krajine. Zvlášť Archeologický ústav SAV prezentoval výsledky svojich viac než polstoročie trvajúcich archeologických výskumov. Nemaľou mierou sa o obohatenie výstavy zaslúžilo samotné Nitrianske biskupstvo, ktoré poskytlo dôstojné priestory a vzácny Nitriansky evanjeliár. Hodnotnými exponátmi prispelo tiež Slovenské národné múzeum, Ponitrianske múzeum v Nitre, Východoslovenské múzeum Košice, Slovenská národná galéria Bratislava, Múzeum mesta Bratislavy, Podunajské múzeum v Komárne a Tribečské múzeum v Topoľčanoch. Kolekciu doplnili aj pamiatky z depozitárov Moravského zemského múzea v Brne.

Výstava pozostávala z dvoch častí. Panelová časť – Konštantín a Metod – Bratia, ktorí menili svet je spoločným dielom SNM a AÚ SAV (v samostatnej podobe putuje po európskych metropolách). Zachytáva základné medzníky vývoja nášho územia od príchodu prvých skupín Slovanov až po 11.-12. stor. s dôrazom na christianizáciu a prínos Konštantína a Metoda. Druhá časť predstavuje výber z najvýznamnejších predmetov (v absolútnej prevahe archeologických nálezov) dokladajúcich šírenie kresťanstva na našom území.

Obdobie ranného kresťanstva v našom historickom kontexte je späté s dobou rímskou a dobou sťahovania národov. Prostredníctvom rímskych miest a vojenských táborov najmä v rámci rímskej provincie Panónie sa územie dnešného Slovenska dostáva do kontaktu s prvými kresťanskými myšlienkami a impulzmi. Výrečným svedectvom prieniku a šírenia sa nového náboženstva sú najmä predmety ozdobené kresťanskými symbolmi - ryba, kotva, christogram, kríž a baránok. Objavujú sa najmä od 4. storočia, doby vlády Konštantína I. Veľkého na minciach, hlinených a bronzových kahancoch a lampách, predmetoch súvisiacich s bohoslužbami, ale aj predmetoch každodennej potreby a ozdobách (spony, prstene, lyžičky, prasleny a i.).

Úvodná vitrína výstavy v Kaplnke sv. Emeráma v Nitre prezentovala práve tieto najstaršie kresťanské pamiatky. Spomedzi nich treba vyzdvihnúť dva hlinené kahance s motívmi starokresťanských symbolov - ryby a kotvy. Pochádzajú z Bratislavy – Rusoviec, antickej Gerulaty, z hrobov z 2. stor. po Kr. K jedinečným pamiatkam raného kresťanstva patrí aj tegula (tehla) s rytým motívom muža nesúceho kríž z Rusoviec – Gerulaty a tiež bronzová spona s nápisom UTERE FELIX z Iže, ktorá sa podobne ako bronzové kovanie opaska z Rusoviec radí medzi

včasnokresťanské pamiatky. Rôzne podoby kríža sa vyskytli na viacerých minciach v známom poklade 108 zlatých solidov z Bine (1. polovica 5. stor.), prezentovaných aj na tejto výstave. Najväčším lákadlom bol originál vzácnej pyxidy zo slonoviny vyrobenej v 4.-5. stor. v Byzancii – nájdenéj v Čiernych Kľačanoch.

Otvorenie výstavy Najstaršie doklady kresťanstva na Slovensku v nitrianskej hradnej katedrále (Foto: Jozef Kubiček).

Nitrianskeho kniežatstva a tiež Veľkej Moravy. Sú dokladom toho, že obyvatelia Nitrianska sa v čase súboja kresťanstva a pohanstva potrebovali aj navonok identifikovať ako kresťania. Pamiatky sa spájajú s prenikaním novej viery do našich končín pred príchodom Cyrila a Metoda v prvej polovici 9. stor. – pravdepodobne z Itálie a Franskej ríše.

Dôležitú súčasť tvorili relikviáre v tvare kríža. Veľký záujem vyvolala najmä kaptorga z Mače, ktorú verejnosť pozná predovšetkým zo slovenskej desaťkorunovej mince. K pozoruhodným patrili tiež bronzové relikviáre z Nebojse a Trnovca nad Váhom z 10.-11. stor.

Pri príležitosti otvorenia výstavy sa na oltári v kaplnke sv. Emeráma vystavil aj originál Nitrianskeho evanjeliára – najstaršej knihy uchováanej na území Slovenska. Tento unikátny iluminovaný kódex, ktorý vznikol v západnej Európe v 11. storočí bol v 14. stor. doplnený o bronzovú pozlátenú prednú dosku s postavami (plastikami) ukrižovaného Krista, Panny Márie, apoštola Jána a relikviára v tvare dvojkříža.

Výstavu uzatvorila pozoruhodná kolekcia bronzových pozlátených korpusov (plastiky ukrižovaného Krista) a ceremoniálny kríž z Veľkého Kamenca, Bohdanoviec, Svodína a Krásna z 11.-12. stor., ako aj fyzické modely najstarších kostolov z nitrianskeho regiónu.

Na ilustráciu života súvekej spoločnosti, zvlášť z doby Veľkej Moravy a včasného stredoveku autori výstavy použili krásne výrobky slovanských šperkárov, náušnice, prstene, náhrdelníky, závesky a gombíky. Kvalitnú produkciu kováckych majstrov reprezentovali ostrohy, zbrane, nože a i. Dokladom obchodu s otrokmi sú železné putá na nohy, resp. na krk.

Výstava sa otvárala v predvečer osláv, dňa 4. 7. K návštevníkom v zaplnenej katedrále sa prihovorili Mons. Viliam Judák, nitriansky sídelný biskup, Anton Števko, riaditeľ Ponitrianskeho múzea a Matej Ruttkay, riaditeľ Archeologického ústavu SAV. Počas otváracieho ceremoniálu zneli podmanivé tóny staroslovanských skladieb v podaní Chrámového zboru Kostola všetkých svätých v Bojnnej. Na otvorení sa zúčastnili mnohé významné osobnosti verejného i cirkevného života, viacerí arcibiskupi a biskupi zo Slovenska i zo zahraničia, predstavitelia mesta a Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Prédzvest'ou veľkého záujmu o výstavu bola vysoká účasť verejnosti už na otvorení. Aj v nasledujúcich dňoch museli obyvatelia i návštevníci Nitry čakať na prehliadku temer v hodinovom rade. Za prvé tri dni navštívilo výstavu bežmála 2700 návštevníkov. Pre enormný záujem bola koncom augusta prenesená do priestorov Ponitrianskeho múzea.

Jaroslava Ruttkayová

Cyrlometodské slávnosti na hradisku Bojná I – Valy*

Dňa 7. júla sa pri príležitosti výročia príchodu Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu uskutočnili Cyrlometodské slávnosti na hradisku Bojná I – Valy. Slávnosti sa konali priamo na hradisku, ktoré vďaka zážitkovému spoznávaní histórie malo možnosť navštíviť väčšie množstvo návštevníkov. Pri tejto príležitosti bola postavená druhá modelová rekonštrukcia zemnice v strede hradiska. Za základ sa vybral veľmi dobre zachovaný pôdorys zemnice č. 7 s kamennou pecou v severozápadnom rohu. Na stavbe sa podieľal Archeologický ústav SAV, Obec Bojná, Lesy SR a miestni dobrovoľníci. V jej tesnej blízkosti sa nachádzala zemnica (č. 5), ktorá bola vybraná za základ pre prvú modelovú rekonštrukciu postavenú v roku 2012. Túto stavbu inicioval Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci

so Slovenským národným múzeom v Bratislave.

Cyrlometodské slávnosti začali v piatok 5. júla 2013 slávnostnou omšou, komorným koncertom COLLEGIUM CANTORUM a odhalením súsošia Cyrila a Metoda (autor Ing. P. Švorc) na námestí v obci Bojná. V nedeľu 7. júla 2013 pokračovali slávnosti priamo na hradisku Valy. Slávnostné otvorenie sa konalo za prítomnosti širokej verejnosti a viacerých osobností z politického a vedeckého prostredia. Po privítaní spoločenstva starostom J. Stankovským nasledovala slávnostná bohoslužba celebrowaná miestnym katolíckym kňazom Mons. Petrom Paliatkom, ktorý pri tejto príležitosti obidve rekonštrukcie zemníc posvätil. Po slávnostnom zazvonení na repliku zvonu z hradiska Bojná – Valy (odliatu v Archeoskanzene v Modreji pri Velehrade) sa ujal slova vzácny hosť dr. Luděk Galuška. Novopostavená modelová rekonštrukcia zemnice bola verejnosti sprístupnená prestrihnutím symbolickej pásky starostom J. Stankovským a predsedom SAV J. Pastorekom.

Modelové rekonštrukcie zemníc a hospodárskej stavby na hradisku Bojná I - Valy (Foto: M. Jakubčinová).

Súčasťou Cyrlometodských slávností boli vystúpenia rôznych skupín historického šermu z Prahy a Bratislavy, ktoré tematicky pripomenuli historické udalosti z našej histórie. Slávnosť spetrovala stredovekou hudbou skupina MUSICACANTICA z Nitry, a život Slovanov priblížili dobové skupiny z Bernolákova a Nitry. Pre deti boli prichystané rôzne atrakcie, kde si mohli vyskúšať výrobu keramiky na hrnčiarskom kruhu, ochutnať slovanské jedlo, zajazdiť si na koňoch, či vyskúšať si rytiersku zbroj a zbrane. Každý návštevník si mohol počas slávností prezrieť expozíciu Archeologického múzea Veľkej Moravy v obci Bojná.

Na záver môžeme s radosťou konštatovať, že Cyrlometodské slávnosti na hradisku Valy navštívilo množstvo ľudí, za čo vďačíme určite aj peknému slnečnému počasiu. Veríme, že slávnosti zanechali pekné zážitky a spomienky a že v budúcnosti sa stanú peknou tradíciou. Sme radi, že popularita a všeobecná známosť hradiska Bojná – Valy stúpa a tešíme sa na ďalšiu návštevu. ☺

* Tento príspevok vznikol ako súčasť grantového projektu VEGA 02/0117/12 a s podporou projektu APVV – 0553 – 10.

Miriám Jakubčinová

Vo Vatikánskych múzeách Slovensko predstavuje svetú svoju identitu

Otvorenie slovenskej výstavy s názvom „Svätí Cyril a Metod – patróni Európy“ vo Vatikánskych múzeách v utorok 12. novembra malo reprezentačný charakter a prebehlo v bohatom zastúpení predstaviteľov kultúrneho a náboženského života. V prítomnosti zástupcov usporiadateľských inštitúcií a kurátorského kolektívu výstavy riaditeľ Vatikánskych múzeí Antonio Paolucci vyjadril radosť z toho, že kresťanské duchovné a historické dedičstvo Slovenska sa touto výstavou prezentuje svetovej verejnosti. Zo strany Slovenska výstavu otvoril štátny tajomník Ministerstva kultúry SR Ivan Sečík, ktorý pripomenul celospoločenský význam veľkého jubilea 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda pre všetkých obyvateľov Slovenska. V príhovore vyzdvihol historický význam cyrlometodskej misie spočívajúci najmä v zavedení písma a používania slovenskej liturgie na území Veľkej Moravy, ale aj v zabezpečení prekladov Svätého písma, liturgických a právnych textov, čím bol položený základ slovenskej kultúry. Výstavou pozostávajúcou z viac ako 200 artefaktov Slovenská republika prezentuje toto historické a kultúrne bohatstvo svetovej verejnosti. Návštevníci z rozličných krajín tak budú môcť vidieť mnohé vzácne exponáty dokumentujúce kresťanskú kultúru stredoeurópskeho regiónu, pričom viaceré z nich budú takto prezentované po prvý raz. Riaditeľ Archeologického ústavu SAV z Nitry Matej Ruttkay pri inaugurácii vysvetlil koncepciu výstavy, ktorá chce priblížiť najstaršie doklady počiatkov kresťanstva na Slovensku. Poukázal na fakt, že absolútna väčšina vystavovaných exponátov sú originály. Upozornil na výnimočný charakter niektorých predmetov, ako sú nedávno objavené nálezy medených pozlátených plakiet s kresťanskými motívami a najmä unikátny zvon z Bojne. Slonovinovú pyxidu z Čiernych Kľačan, ktorá podľa mienky viacerých bádateľov mohla predstavovať dar prinesený sv. Cyrilom a Metodom z Byzancie pre knieža Rastislava, môžu návštevníci vidieť hneď v prvej z dvanástich vitrín, z ktorých výstava pozostáva. Nitriansky biskup Mons. Viliam Judák v inauguračnom príhovore nazval otvorenie výstavy momentom prejavu historickej vďačnosti zo strany Slovenska. Poukázal na živú silu viery, ktorá od čias sv. Cyrila a Metoda držala náš národ aj v ťažkých obdobiach. Vyzdvihol historicky dôležitý vzťah Slovenska s Rímom a nástupcami sv. Petra, čo dokumentuje aj súčasná výstava v Ríme vo Vatikánskych múzeách. Členmi kurátorského tímu sú Matej Ruttkay, Vladimír Turčan, Branislav Panis a Alena Piatrová. Výstavu sprevádzajú texty v talianskom a anglickom jazyku, návštevníci majú k dispozícii aj letáčky v týchto jazykoch. Uvažuje sa aj o vydaní súborného katalógu výstavy. Riaditeľ Historického múzea SNM Mgr. Branislav

Panis za realizátorov výstavy vyjadril spokojnosť s podobou, v akej sa výstava prezentuje verejnosti. Vernisáž sa konala o 18.30 po skončení zvyčajného rušného dňa múzeí. V príjemnej večernej atmosfére po záverečných hodinách tak Vatikánske múzeá prakticky celé patrili Slovensku. Po odznení otváracích príhovoroch vo vstupnej hale múzea veľvyslanec Slovenskej republiky pri Svätej stolici Peter Sopko pozval návštevníkov na prehliadku expozície. Táto sa nachádza priamo vo vstupnej hale a návštevník múzeí si ju tak nemôže nevšimnúť. Vyše stovka hostí na vernisáži mala možnosť využiť prítomnosť kurátorov výstavy a zástupcov inštitúcií zo Slovenska, ktoré zapožičali jednotlivé exponáty, aby im ich priblížili „z prvej ruky“. Okrem tých, ktorí špeciálne pricestovali zo Slovenska, ako napr. predseda Slovenskej akadémie vied prof. Jaromír Pastorek, riaditeľ Slovenského národného múzea dr. Rastislav Púdelka, bývalý veľvyslanec Slovenskej republiky pri Svätej stolici Jozef Dravecký s manželkou, zástupcovia Matice slovenskej a ďalších inštitúcií, sa vernisáže i následnej recepcie zúčastnilo viacero slovenských osobností aktívnych v cirkevnom a kultúrnom živote Ríma. Medzi nimi možno spomenúť riaditeľa Slovenského inštitútu v Ríme nár. umelca Petra Dvorského, rektora Pápežskej univerzity Angelicum pátra Konštanca Miroslava Adama OP či rektora Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila a Metoda v Ríme Mons. Vladimíra Stahovca. Počas následnej recepcie, ktorú organizátori pripravili priamo v srdci Vatikánskych múzeí, uprostred zbierky antických sôch v Sále Chiaramonti, viacerí vyjadrili radosť z toho, že výstava, hoci rozsahom nie veľká v rámci parametrov Vatikánskych múzeí, sa v skutočnosti nachádza na veľmi frekventovanom a zďaleka viditeľnom mieste, takže ju uvidí prakticky každý návštevník Vatikánskych múzeí. Výstava ladená v červeno-zlatej farebnej kombinácii je viditeľná už z diaľky svojou dominantou, ktorou je emblém sv. Cyrila a Metoda z jubilejnej dvojeurovej mince vydané Národnou bankou Slovenska v cyrilo-metodskom roku. Okrem toho oko návštevníka z diaľky priťahujú aj priestorové modely vybraných slovanských chrámov v ich hypotetickej historickej vizácii. Výstava „Svätí Cyril a Metod – patróni Európy“ vo Vatikánskych múzeách, ktorá sa koná pod záštitou predsedu vlády Slovenskej republiky Róberta Fica a nitrianskeho diecézneho biskupa Mons. Viliama Judáka, bola zrealizovaná vďaka finančnému príspevku Ministerstva kultúry SR. Návštevníkom bude prístupná do 26. januára 2014. Zdroj: (TK KBS, RV, jb; mk) 20131113052, prevzaté 8. 12. 2013 (<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20131113052>)

Redakcia

Pobedimčania nezabúdajú

V lete 2013 si Jednota dôchodcov z Pobedima naplánovala cestu do historickej Nitry a do Hlohovca. Po odbornej stránke túto exkurziu pripravil Mgr. Ivan Pastorek. Jej účastníci prejavili veľký záujem o stretnutie s PhDr. Darinou Bialekovou, CSc. s úmyslom pospomínať si spolu s ňou na časy jej výskumov v chotári obce. Výskumy uskutočňovala s menšími prestávkami v 50.-70. rokoch 20. storočia. Vďaka nim bola preskúmaná značná časť hradiska, ktoré sa stalo veľmi známym v archeologickom prostredí. Na výskumoch sa zúčastnili mnohí obyvatelia obce, z ktorých už však viacerí nie sú medzi nami.

O to pozoruhodnejšia je skutočnosť, že obyvatelia nezabudli na ich pani Darinku, ktorá mala k ľuďom veľmi priateľský vzťah a aj po skončení výskumov rada robila v obci prednášky, vďaka ktorým sa aj mladší občania dozvedali o slovanskej histórii ich chotára.

Významnú pripomienkovú slávnosť na jej počesť usporiadali na výročie výskumov, pričom v tom istom roku sa D. Bialeková dožila okrúhleho jubilea – v r. 2004. Ešte predtým v roku 1999 jej udelili čestné občianstvo obce Pobedim.

Pobedimčanov na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre víta jeho riaditeľ PhDr. M. Ruttkay, CSc. (Foto: I. Pastorek).

Keďže išlo o väčší počet návštevníkov, stretnutie sa konalo na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre – pod záštitou jeho riaditeľa PhDr. Mateja Ruttkaya, CSc. Ešte predtým zabezpečil návštevu Nitrianskeho hradu s výkladom o najnovších archeologických výskumoch. Následne sa na pôde AÚ SAV uskutočnilo stretnutie obyvateľov Pobedima nielen s ich pani Darinkou, ale aj s riaditeľom, ktorý v rokoch 2006 a 2007 uskutočnil spolu s PhDr. Klaudiou Daňovou, PhD. ďalšie výskumy na hradisku. Stretnutia a spomínania sa zúčastnili tiež prof. Alexander Ruttkay, DrSc., ako aj prof. Jozef Vladár, DrSc.

Dr. D. Bialeková pripravila pre svojich spoluobčanov malé pohostenie a naopak pobedimskí dôchodcovia priniesli vynikajúce pobedimské domáce koláče. Riaditeľ AÚ SAV venoval účastníkom stretnutia propagačné materiály o výskumoch v Nitre. Po organizačnej stránke sa priprav

na prijatie vyše 50 účastníkov exkurzie ujala PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc., vrátane inštalácie výstavky fotografií obyvateľov Pobodima pracujúcich na výskumoch. Všetci účastníci stretnutia boli potešení zaujímavou diskusiou a všetkým sa zdalo, že čas stretnutia uplynul veľmi rýchlo.

Na záver tohto veľmi príjemného posedenia sa bývalá starostka obce pani Mária Vavrová poďakovala riaditeľovi AÚ SAV za prijatie na akademickej pôde a D. Bialekovej odovzdala za Jednotu dôchodcov dve výšivky a originálnu pobedimskú slivovicu.

Je pozoruhodné, že takéto dobré vzájomné kontakty medzi obyvateľmi Pobodima a ich pani Darinkou trvajú dodnes.

Ivona Vlkolinská

Agentúra
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
pre štrukturálne fondy EÚ

“Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ”

Podujatie sa uskutočnilo a príspevok vznikol v rámci projektu

Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska, kód ITMS: 26220120059

Deň otvorených dverí Archeologického ústavu v Nitre

Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied (SAV) v Nitre zvykne raz za rok otvoriť dvere širokej verejnosti, ktorá je zvedavá na prácu archeológov, výsledky ich výskumu a najmä na lákavé archeologické nálezy. Urobil tak i 12. novembra 2013 v rámci Týždňa vedy a techniky na Slovensku a projektu Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska. Akcie tohto druhu sa súbežne konali aj na iných pracoviskách SAV.

Ťažiskom tohtoročného Dňa otvorených dverí boli „Archeologické nálezy z Nitry a okolia od praveku do novoveku“. Zúčastnení žiaci základných škôl z Nitry, študenti prvého ročníka archeológie z Univerzity Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre a desiatky individuálnych návštevníkov mali možnosť nahliadnuť do nitrianskej „archeologickej kuchyne“, prezrieť si vystavený a v mnohých prípadoch ešte nezverejnený materiál z výskumov na rôznych parcelách v centre mesta, na Nitrianskom hrade alebo na Martinskom vrchu pod Zoborom. Medzi prezentovanými nálezmi nechýbala praveká a stredoveká keramika z lokalít Nitra-Mikov dvor, Nitra-Selenec či Lehota, ktoré sa preskúmali pri budovaní rýchlostnej cesty R1. Najmä vekovo mladších záujemcov o archeológiu upútali mužské i ženské kostrové pozostatky zo stredovekého pohrebiska v Nitre -Školskej ulici alebo zámerne deformované ľudské lebky z pohrebiska z obdobia sťahovania národov v Tesárskych Mlyňanoch. Návštevníci sa však rovnako zaujímali o kolekcie novovekých pálených tehál so značkami, prípadne s unikátnymi odtlačkami - stopami zvierat, a hlinených fajok z Nitrianskeho hradu, ale i pôsobivo zdobené kachlice zo začiatku 16. storočia z Nitry-Mostnej ulice. Medzi predstavenými artefaktmi bolo aj veľa drobných predmetov z nedávnych výskumov v Katedrále sv. Emeráma na Nitrianskom hrade. Azda najväčšiu pozornosť vzbudil starostlivo zakonzervovaný nález malej drevenej rakvy s nedonoseným dieťaťom z prelomu 16. a 17. storočia, ktorý bol uložený v blízkosti jedného z oltárov tzv. dolného kostola. Šikovnosť reštaurátorov dokumentovali tiež unikátne kožené topánočky z hrobu malého dieťaťa, ktorý sa preskúmal v bývalom kláštore Jezuitov pri kostole sv. Ondreja v Komárne. Na výstave sa pamätalo aj na autentické archeobotanické nálezy z Nitry-Farskej ulice. Viacerých prekvapilo, aké môžu byť poznatky prírodných vied užitočné. Okrem iného sa dozvedeli, z čoho sa v starej Nitre pripravovali jedlá.

Paralelne s výstavou a diskusiami návštevníkov s organizátormi a pracovníkmi Archeologického ústavu o výsledkoch bádania na Nitriansku sa uskutočnili populárno-vedecké prednášky. Referovalo sa o výskumoch v Nitre na Mostnej ulici (*Gertrúda Březinová - Marián Samuel*), o výskumoch v Nitre na Chrenovej (*Gertrúda Březinová*), o Keltoch v Nitre (*Gertrúda Březinová*), o pochovávaní v Katedrále sv. Emeráma na Nitrianskom hrade (*Peter Bednár - Zuzana Poláková*), o najnovších výskumoch v areáli Nitrianskeho hradu (*Peter Bednár - Petra Smetanová - Ondrej Žaár*) alebo o archeológii a histórii Zoborského kláštora (*Marián Samuel*).

Momentka z dňa otvorených dverí (Foto: K. Daňová).

Možno poznamenať, že záujem bol o všetky a niektoré si návštevníci sami vyžiadali. Verejnosť sa mohla zoznámiť aj s dostupnou odbornou literatúrou

a nahliadnuť do zákutí knižnice Archeologického ústavu. Veľký záujem bol o hľadanie archeologických nálezov v piesku a premietanie 3D fotogrametrie archeologických predmetov a objektov.

V správe o Dni otvorených dverí pokladáme za dôležité poznamenať, že na jeho príprave a realizácii sa okrem organizátorov každoročne zanietene podieľajú, s originálnymi nápadmi prichádzajú a osobitú atmosféru vytvárajú viacerí pracovníci Archeologického ústavu. Tento rok to boli technickí pracovníci *Eva Čaprdová, Maroš Fúška, Peter Červeň, Katarína Zahorecsová, Ivana Latečková a Nina Vaššová*, reštaurátorský tím v zložení *Ingrid Palkovičová, Erika Scholzová a Jana Vaneková*, vedúca knižnice *Gabriela Holková, Anna Hupková a Vojtech Darnadi*, ale aj doktorandka Oddelenia archeológie praveku *Petra Chebenová*, doktorandi Oddelenia včasnej doby dejinnej *Peter Horváth, Miroslava Švihurová, Anna Vrtelová*, doktorandka Oddelenia archeológie stredoveku a raného novoveku *Zuzana Poláková* a absolventka muzeológie na UKF v Nitre *Eva Frančíková*.

Dúfame, že aj v tomto roku sme pozitívne prispeli k popularizácii archeológie a vzbudili záujem o tento zaujímavý vedný odbor. Tváre viacerých návštevníkov prezrádzali, že sa nám to vcelku podarilo.

Vladimír Mitáš - Jana Mihályiová

Odhalenie informačnej tabule v Nitre na Zobore

Dňa 21. 7. 2013 sa pred hlavnou budovou Špecializovanej nemocnice sv. Svorada na Zobore uskutočnilo slávnostné odhalenie informačnej tabule poskytujúcej základné údaje o histórii a výsledkoch archeologických výskumov „Zoborského kláštora“. Je naozaj zarážajúce, že až doteraz na mieste kde stál najstarší historicky doložený kláštor na území Slovenska sa nenachádzalo nič čo by okoloidúcim a návštevníkom liečebne pripomínalo tieto skutočnosti. Na čelnej strane tabule sa nachádzajú informácie o vzniku, činnosti a význame benediktínskeho opátstva sv. Hypolita (9?-15. stor.), kamaldulského kláštora sv. Jozefa (1695-1782) a obnove areálu počas pôsobenia misionárov Božieho Slova v medzivojnovom období. Na

Pamätná tabuľa (Foto: autor).

druhej strane tabule sa návštevníci môžu oboznámiť s výsledkami archeologických výskumov uskutočnených na lokalite v rokoch 1942 (Ľ. Kraskovská), 1961 – 1962 (A. Habovštiak) a 2001 – 2003, 2008 (M. Samuel). Tabuľu slávnostne odhalil titulárny opát zoborského kláštora Mons. Ladislav Belas, iniciátorom vzniku tabule boli členovia znovuobnoveného Zoborského skrášľovacieho spolku pôvodne založeného v roku 1888. Vďaka ochote a aktívnemu prístupu všetkých ďalších zainteresovaných strán (Mesto Nitra, AÚ SAV v Nitre, Špecializovaná nemocnica sv. Svorada na Zobore) sa podarilo nezvyčajne rýchlo prejsť od samotnej myšlienky až k jej realizácii. Dúfajme, že podobný priebeh bude mať aj ďalší plánovaný projekt – konzervácia ruín kláštorného kostola sv. Jozefa spojená s revitalizáciou jeho okolia, ktorá by umožnila oficiálne sprístupnenie tejto výnimočnej lokality pre širokú verejnosť.

Marián Samuel

Pohľad na priebeh pietneho obradu (Foto: autor).

Pietne uloženie antropologického materiálu z archeologického výskumu pri kostole Preblahoslavennej Panny Márie vo Vrábľoch

Dňa 15. 8. 2013 sa pri kostole Preblahoslavennej Panny Márie vo Vrábľoch uskutočnila v našom prostredí nie všedná udalosť. Miestny farár páter Karol František Pati za početnej účasti predstaviteľov mesta a jeho obyvateľov odslúžil pietny obrad, počas ktorého boli „znovupochované“ telesné pozostatky „obyvateľov Vrábľí“ objavené počas záchranného archeologického výskumu pri kostole. Súčasťou obradu bolo aj

odhalenie pamätnej tabule na východnej stene kostola v tesnej blízkosti uložených pozostatkov. Hlavným iniciátorom celej akcie bol pracovník Mestského úradu vo Vrábľoch, lokálpatriot a nadšenec pre dejiny regiónu Ing. Ján Valach, ktorému by som sa aj touto formou chcel poďakovať za túto nasledovaniahodnú aktivitu a aj pomoc pri zhromažďovaní archívnych prameňov.

Samotný výskum priniesol pomerne nečakané výsledky. Ukázalo sa, že v blízkosti zaniknutého stredovekého kostola sv. Vojtecha, o ktorého existencii máme prvé nepriame doklady až zo 14. storočia, sa pochovávalo najneskôr v priebehu 11. storočia. Veríme, že otázku súvislosti pochovávaní so sakrálnou stavbou vyrieši už v najbližšej dobe ďalší archeologický výskum.

Marián Samuel

Múzeum praveku Bojnice

Do pozornosti by som vám rada dala celkom netradičné múzeum, ktoré vzniklo ešte v roku 2007 v Bojniciach. Ide o tzv. archeoskanzen, alebo múzeum v prírode. Nachádza sa v známej lokalite Prepoštská jaskyňa. Tvorcovia expozície veľmi citlivo zakomponovali jednotlivé prezentácie do okolitého prostredia. Pri každej zastávke je informačná tabuľa, ktorá zaujímavou formou opisuje nielen históriu a výskum náleziska ale aj časové obdobie, do ktorého lokalita spadá. Na tvorbe týchto informačných blokov sa podieľali aj pracovníci Archeologického ústavu SAV - E. Kaminská a M. Soják a Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi - I. Géczyová. Z celej prezentácie je asi najpozoruhodnejšia práve Prepoštská jaskyňa. Hoci z vnútra nie je prístupná, pred vchodom do nej sa nachádza rodina

Časť expozície pred jaskyňou (Foto: autor).

neandrtálcov akoby zamrznutá v čase. Figuríny znázorňujú život jednej tlupy, ich pracovné činnosti, medzi ktoré patrí aj spracovanie úlovku v podobe mamuta. Tvorcovia expozície mysleli aj na najčastejších návštevníkov a to deti. V areáli archeoparku pre nich pripravili viaceré atrakcie. Už pri vstupe do múzea dostanete papier a ceruzku na vyplnenie otázok. Na každej informačnej tabuli sa potom dozviete odpoveď na otázku. Za vyplnenie celej karty čaká Vaše deti sladká odmena. Okrem toho múzeum prevádzkuje tvorivé dielne priamo v areáli skanzenu, menšie detské ihrisko, v ktorom si deti môžu vyskúšať hod oštepom na mamuta. Múzeum je, podobne ako ďalšie takto orientované múzeá otvorené len sezónne. Napriek tejto skutočnosti, sa zo stránok dozvedáme o jeho celoročnej pedagogickej činnosti orientovanej na výučbu detí zo základných a stredných škôl. Na záver by som Vám odporučila prezrieť si stránku Múzea praveku v Bojniciach, kde sa dozviete viac informácií o vzniku múzea a jeho činnosti <http://muzeumpraveku.sk>.

Kludia Daňová

ZO ŽIVOTA UNIVERZÍT

Vzdelávací projekt o antike

Múzeum krásnych umení v Budapešti (Szépművészeti Múzeum) a Trnavská univerzita v Trnave spoločne realizovali v čase od 1. augusta 2012 do 31. júla 2013 projekt nazvaný „Bezhraničná antikvita“ (HUSK 1101/1.7.1/0259), ktorý v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika - Slovenská republika 2007-2013 finančne podporila Európska únia.

Partneri si stanovili za cieľ zostaviť program tak, aby vychádzal z antických tradícií a spoločných kultúrnych koreňov a zároveň prispel k rozvoju spolupráce medzi žiakmi i pedagógmi prihraničných maďarských a slovenských vzdelávacích inštitúcií, ako aj medzi múzeami disponujúcimi antickými zbierkami a oslovil aj verejnosť.

Bohatý program pozostávajúci zo štyroch hlavných podujatí bol pre cieľové skupiny projektu a širokú verejnosť k dispozícii na dvojazyčnej webovej stránke. Webová stránka projektu: <http://classics.mfab.hu/husk>

Prvá aktivita projektu: Súťaž „V tieni víťazného oblúka“

Korešpondenčnej súťaže sa zúčastnili družstvá z vybraných krajov, konkrétne z Bratislavského, Trnavského,

Nitrianskeho, Banskobystrického a Košického, pričom sa rozdelili do dvoch vekových kategórií. Prvá zahŕňala žiakov 5. až 7. ročníka základných škôl, druhá zase žiakov z 8. ročníka základných až 1. ročníka stredných škôl. Súťaž mala hravou formou prostredníctvom monumentálnych stavieb antického Ríma oboznámiť žiakov s kultúrou včasnej cisárskej doby. Okrem súťažných hárkov, navzájom prepojených príbehom o cestovateľoch strácajúcich sa v srdci Ríma, mali súťažiacie skupiny zhotoviť maketu rímskeho víťazného oblúka. Tie následne posudzovala nezávislá komisia, ktorá hodnotila jednotlivé modely označené iba číslami skupín – zaručila sa tak absolútna objektívnosť pri posudzovaní diel. Odmenou pre súťažiacich boli nielen diplomy, ale i drobné darčeky a pre tri víťazné družstvá navyše i celodenný výlet do Budapešti, spojený s prehliadkou Múzea krásnych umení či Budapešťanskou zoologickou záhradou.

Druhá aktivita projektu: Workshopy

V troch mestách (Trnava, Nitra, Banská Bystrica), nachádzajúcich sa vo vybraných regiónoch, sa konali od septembra do novembra jednoduché workshopy zamerané na predstavenie a možnosti využívania odborných i vzdelávacích databáz s antickou tematikou. Tieto vzdelávacie programy sa pripravovali pre pedagógov, ktorí tak mohli získať poznatky využiteľné v ich každodennej praxi. Štyria učitelia z každej krajiny v nasledujúcich mesiacoch uskutočnili vo svojich školách otvorené hodiny, počas ktorých využívali získané informácie, rovnako ako zapožičané repliky antických predmetov. Pedagógovia i žiaci mali k dispozícii databázy Antickej zbierky Múzea krásnych umení, napr. Pegasos,¹ či Katedry klasickej archeológie FF TU, napr. Digidia.²

Súčasťou tejto aktivity projektu bolo i vzdelávanie múzejných pracovníkov a pedagógov. Podujatia sa zamerali na metódy, ktoré by pomohli pritiahnúť do múzeí celé rodiny a zatriktívniť by im návštevu. V spolupráci s múzejnými inštitúciami sa následne zorganizovali v každej krajine štyri víkendové rodinné programy, ktoré predstavovali praktické využitie nadobudnutých znalostí. Na Slovensku sa uskutočnili v SNM – Archeologickom múzeu, Múzeu mesta Bratislavy, Ponitrianskom múzeu a v Podunajskom múzeu v Komárne.

Tretia aktivita projektu: Rodinné víkendy

Od novembra 2012 do júna 2013 sa konalo niekoľko rodinných programov, t.j. víkendových akcií určených pre širokú verejnosť, s dôrazom na zábavu a vzdelávanie vo forme vyhovujúcej najmä deťom.

Pre potreby tejto časti projektu sa nechali zhotoviť špeciálne pracovné listy, vypracované na základe zbierkových predmetov vystavených vo vybraných múzeách a v spolupráci s ich pedagógmi. Program sa zakladal na živej interpretácii, ktorú predstavoval hlavne dialóg medzi publikom a mladými hercami predstavujúcimi významné osobnosti z rímskych čias. Dopĺňali ho aj hrané výstupy slovenskej historicko-vojenskej skupiny S.C.E.A.R. Súčasťou akcie boli aj rôzne aktivity pre deti i rodičov, napr. tvorba hlinených kahancov či nádob, mozaík, šperkov, mincí, maľovanie fresiek podľa antických predlôh a pod. Posledný rodinný víkend s rozšíreným programom predstavoval zároveň stretnutie organizačných partnerov na oboch brehoch Dunaja – v Komárne a Komárome. Rodiny sa mohli zapojiť do rôznych remeselníckych činností, antických hier, ochutnať rímske jedlá, vyskúšať si rímsky odev či s prezrieť dostupné rímske expozície. Novinkou bola aj detektívna hra, počas ktorej mali pomocou stôp v podobe múzejných exponátov objasniť okolnosti tajomného zločinu z rímskych čias. Bola tu i možnosť vyskúšať si skutočný rímsky futbal (*harpastum*) organizovaný v Igmádskej pevnosti v Komárome. Starovekú loptovú hru najprv predstavili družstvá zložené zo známych osobností a športovcov, ale vzápätí si ju mohli vyskúšať aj návštevníci.

Štvrtá aktivita projektu: Letný tábor

Poslednou súčasťou projektu bol medzinárodný letný tábor pre šesťdesiat detí (30 slovenských a 30 maďarských) vo veku 10 až 14 rokov. Uskutočnil sa v dňoch 14. až 20. júla 2013 v rekreačnom zariadení Jedliny v blízkosti slovenskej obce Kostoľany pod Tribečom. Tematikou tábora sa stal pochopiteľne život v Rímskej ríši, pričom výklad, súťaže i ďalšie aktivity prebiehali paralelne v dvoch jazykoch, v slovenčine a maďarčine. Pre potreby vzdelávania sa zvolilo obdobie vlády cisára Trajána, počas ktorého zaznamenala Rímska ríša najväčší územný rozmach, veľkú dynamiku rozvoja po stránke kultúrnej, hospodárskej i mocenskej.

Deti sa už na začiatku rozdelili do šiestich desaťčlenných skupín predstavujúcich obyvateľov vybraného mesta v niektorej rímskej provincii – Alesia v Galii, Tarraco v Hispánii, Londinium v Británii, Aquincum v Panónii Inferior, Antiochia v Ázii a Alexandria v Egypte. Ich úlohou malo byť plnenie rôznych úloh vyhlasovaných každodenne „cisárom Trajánom“ a jeho „manželkou“, ktorých stvárnili pedagógovia tábora. Okrem toho sa zapájali do početných denných aktivít, napr. do športových hier, divadelných scénok, vedomostných súťaží alebo kreatívnych workshopov. Snahou bolo oboznámiť ich hravou a zábavnou formou s reáliami starovekého Ríma a rímskych provincií. Oživením sa stal celodenný výlet na hrad Hrušov, návšteva zubrej zvernice pri Topoľčiankach či záver celotáborovej hry, ktorý sa odohrával na hrade Gýmeš - jednotlivé družstvá mali plniť úlohy vedúce k odhaleniu miesta, kde barbari väznili cisára. Oslobodením rímskeho panovníka skončila hra a pobyt zavŕšila rímska hostina a tanečná zábava.

V závere projektu sa analyzovali získané poznatky a skúsenosti a zhrnuli v dvoch publikáciách, z ktorých jedna vyšla tlačou³ a druhá elektronicky⁴ pod záštitou oboch partnerov, v trojjazyčnej podobe – v maďarčine, slovenčine i angličtine. Jednotlivé články pripravili múzejní pracovníci a pedagógovia z Múzea krásnych umení v Budapešti a z Múzea mesta Bratislavy a riešitelia projektu z Filozofickej a Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Publikácia zahŕňa všetky dôležité časti projektu, ktoré sú doplnené príspevkami z odborov pedagogika, klasická archeológia a klasická filológia.

„Bezhraničnú aktivitu“, ktorú zabezpečovali počas celého roka maďarskí i slovenskí odborníci z univerzitného i múzejného prostredia, možno považovať za jeden z najúspešnejších cezhraničných projektov tohto druhu, zrealizovaných pod záštitou Európskej únie. Vďaka nemu sa podarilo spojiť dve krajiny, desiatky miest a tisíce ľudí, rovnako ako obohatiť systém vzdelávania o nové prvky, či oživiť spôsob prezentovania antických pamiatok uložených v múzeách. Výsledkom tohto úsilia sú zároveň i publikované materiály, ktoré takisto prispievajú k rozširovaniu vzdelanosti a povedomia o našej antickej minulosti.

¹ Pegasos: <http://www2.szepmuveszeti.hu/pegasos/lexikon.php?id=241>

² Digidia: <http://klasarch.tvu.sk/digidia>

³ Erik Hrnčiarik – Nóra Böhrer (eds.): HATÁRTALAN ANTIKVITÁS - BEZHRANIČNÁ ANTIKVITA – ANTIQUITY, Szépművészeti Múzeum Budapest - Trnavská Univerzita v Trnave, Budapest 2013, ISBN 978-615-5304-11-8.

⁴ Erik Hrnčiarik – Nóra Böhrer (eds.): HATÁRTALAN ANTIKVITÁS - BEZHRANIČNÁ ANTIKVITA – ANTIQUITY Vol. II., Szépművészeti Múzeum Budapest - Trnavská Univerzita v Trnave, Budapest 2013, ISBN 978-615-5304-16-3. Tiež na internete: <http://fff.truni.sk/index.php?mod=publication&detail=201>.

Andrea Ďurianová

Letná škola archeológie 2013 – Tajomstvá stredovekých hradov

Katedra archeológie FF UKF V Nitre pod vedením PhDr. N. Pažinovej, PhD. organizovala v termíne 1. 7. až 13. 9. 2013 štvrtý ročník projektu letnej školy archeológie. V tejto sezóne účastníci projektu participovali na výskume troch stredovekých hradov – Fiľakovo, Peťuša a Dolný hrad Zvolenského Pustého hradu. Na zmienených hradoch je realizovaný viacsézónny archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely.

Hlavným odborným partnerom projektu bol už tradične Archeologický ústav SAV v Nitre, pod garanciou ktorého sa realizoval výskum na hrade Fiľakovo (vedúci výskumu Mgr. Róbert Malček, PhD.) a Pustý hrad (vedúci výskumu PhDr. Ján Beljak, PhD.). Archeologický výskum na hrádke Peťuša v k.ú. obce Ostrá Lúka garantuje Katedra archeológie.

Ďalší partneri projektu v roku 2013 boli Mesto Zvolen, Hradné múzeum vo Fiľakove, Katedra histórie Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity, Inštitút archeológie Jagelovskej Univerzity v Krakove, Ústav archeológie a muzeológie Masarykovej univerzity v Brne a Inštitút archeológie na Univerzite Eötvös Loránd v Budapešti. Projektu sa zúčastnilo vyše osemdesiat študentov zo Slovenska, Poľska, Maďarska, Veľkej Británie a z Čiech. Na projekte participovali domáci (D. Repka, Z. Ďudáková, Z. Kaličiaková, P. Maliniak, V. Tittónová) aj zahraniční lektori (D. Barz z Mainzu a M. Mordovin z ELTE v Budapešti).

Letnú školu archeológie štvrtýkrát v rade finančne podporil Medzinárodný vyšehradský fond v rámci grantového programu IVF Standard grant (č. projektu 21310141). Z grantu bolo účastníkom hrazené ubytovanie vo Zvolene, celodenná strava vo Fiľakove i Zvolene a promočný materiál.

V rámci projektu letnej školy archeológie *ARCHAEOLOGY FIELD SCHOOL 2013: Secrets of medieval castles* získali účastníci nové vedomosti a skúsenosti z odboru archeológia. Zdokonalili sa v metóde archeologického výskumu, v dokumentácii nálezových situácií v teréne počas odkryvu a spracovaní nálezov po ich vybraní a očistení. Súčasťou projektu boli prednášky o histórii skúmaných hradov a o povestiach a mýtoch, ktoré sú s nimi spájané. Tvorivá dielňa na Pustom hrade pod vedením keramikárky V. Fusekovej sa niesla v duchu spôsobu spracovania, vymodelovania a zdobenia keramických výrobkov (nádobiiek, misiek, zvieratiek) jednoduchou ručnou technikou.

Časť účastníkov letnej školy archeológie na Pustom hrade (Foto: N. Pažinová).

Noémi Pažinová

III. Doktorandské kolokvium katedier archeológie slovenských univerzít a AÚ SAV

Hostujúcou inštitúciou tretieho ročníka celoslovenského doktorandského kolokvia študentov archeológie a klasickej archeológie bola v roku 2013 katedra archeológie Univerzity Komenského v Bratislave s organizačnou podporou Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. 30. apríla 2013 sa v priestoroch archeologického seminára na prízemí Filozofickej fakulty na Gondovej ulici v Bratislave stretli školitelia, pedagógovia a doktorandi s cieľom prezentovať a prediskutovať doterajšie výsledky svojich vedeckých prác. Zastúpené boli všetky tri univerzitné pracoviská (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Trnavská Univerzita v Trnave, Univerzita Komenského v Bratislave) ako i Archeologický ústav SAV v Nitre. Z radov školiteľov a odborníkov prišli svojich študentov

a kolegov podporiť prof. J. Bujna, CSc., prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc., doc. PhDr. Vladimír Varsík, CSc., a z domácich prof. PhDr. J. Bátora, DrSc., prof. PhDr. E. Krekovič, CSc., Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD. a doc. PhDr. Michal Slivka, CSc.

Úvodné slová patrili vedúcemu katedry archeológie FF UK v Bratislave prof. PhDr. Jozefovi Bátorovi, DrSc., ktorý všetkých prítomných privítal a otvoril očakávané kolokvium. Program bol zostavený chronologicky, predstavené boli práce doktorandov zväčša z nižších ročníkov. Predstavených bolo sedem prednášok v nasledujúcom poradí: *Dominika Sýkorjaková* (AÚ SAV v Nitre): Výšinné opevnené sídlisko otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku. Stav výskumu a metodika spracovania; *Katarína Holmová* (FF UK v Bratislave): Nižinné sídliská doby bronzovej v stredodunajskom kultúrnom okruhu; *Zuzana Ďudáková* (UKF v Nitre): Vývoj pohrebného ritu v mladšej dobe železnej v oblasti stredného Dunaja z pohľadu funerálnej archeológie; *Tomáš Kolon* (TU v Trnave): Kvádské sídliská vo svetle výskytu terry sigillaty. (Príspevok k datovaniu nálezových kontextov); *Robert Iván* (FF UK v Bratislave): Spínadlá 8. série V. skupiny podľa Almgrena v stredodunajskej oblasti; *András Csuthy* (FF UK v Bratislave): Súčasti konského postroja z obdobia avarského kaganátu a Veľkej Moravy; *Martin Hanuš* (FF UK v Bratislave): Stredoveké teplovzdušné vykurovacie zariadenia na území Slovenska.

Všetkých zúčastnených a najmä pedagógov teší, že na kolokviu prevládala príjemná tvorivá atmosféra a inšpiratívna akademická diskusia, ktoré potvrdzujú dôležitosť takýchto stretnutí. Do budúcnosti by sme radi privítali i prezentácie tém študentov z iných spriatených odborov, ktoré sú späté s archeologickou tematikou a vychádzajú napr. z oblasti geológie, geofyziky, etnografie, muzeológie, histórie a pod., ktoré by mohli našu diskusiu rozšíriť o ďalšie sféry aktuálneho interdisciplinárneho výskumu. Veríme, že štvrtý ročník celoslovenského doktorandského kolokvia v roku 2014 bude rovnako prínosný a podporí ciele a myšlienky jeho účastníkov: ponúknuť platformu pre spoločnú akademickú diskusiu medzi doktorandmi i pedagógmi archeologických akademických inštitúcií.

Jana Mellnerová Šuteková

Poslucháči klasickej archeológie na potulkách po severnom Taliansku

Už tradične na prelome apríla a mája absolvovali poslucháči klasickej archeológie pod vedením svojich pedagógov študijnú exkurziu zameranú na priamu konfrontáciu s materiálnou kultúrou antického sveta. Tento krát bolo jej cieľom navštíviť významné archeologické lokality a múzeá na severe Talianska.

Aj napriek silnému dažďu, ktorý sprevádzal celé jej trvanie sa odborný program začal podľa plánu už na území Rakúska návštevou sídliska na Magdalensburgu. Účastníkov sprevádzal doc. P. Gleirscher z Krajinského múzea v Korutánsku, ktorý podal trochu odlišný pohľad na jeho funkciu, datovanie a úlohu v romanizácii Norika ako sa o ňom mohli doteraz dozvedieť z literatúry alebo z prednášok. Po ukončení prehliadky nasledoval presun až na pobrežie Stredozemného mora, kde bolo pre účastníkov zabezpečené ubytovanie v meste Grado.

Druhý deň pokračoval program včas ráno prehliadkou v staroveku dôležitého obchodného uzlu – Aquilei, mesta ktoré v 2. stor. pred. Kristom na mieste staršej keltskej osady založili Rimania. Nálezy z jeho bohatej histórie si študenti mohli prezrieť nielen v miestnom národnom múzeu ale aj in situ (rímske fórum, prístav, pohrebisko). Avšak k vrcholom prvého dňa patrila návšteva patriarchálnej baziliky, ktorej podlahu zdobí nádherná včasnokresťanská mozaika zo štvrtého storočia po Kristovi.

Popoludňajší program bol zas venovaný návšteve Múzea civici degli Eremitani v jednom z najstarších univerzitných miest na svete – Padove. V jeho priestoroch je možné okrem archeologických nálezov obdivovať najmä obrazy významných talianskych majstrov 14. – 17. storočia. Avšak určite k najkrajším patrí fresková výzdoba kaplnky rodiny Scrovegni, ktorú na začiatku 14. stor. vymaľoval Giotto di Bondone.

Dopoludnie tretieho dňa patrilo návšteve archeologického múzea v Este so zbierkami z pohrebísk atestínskej kultúry a Národného archeologického múzea v Adrii, ktoré zaujalo nielen svojimi výnimočnými nálezmi, ale aj veľmi pútavým spôsobom prezentácie archeologického materiálu. Popoludňajší program bol venovaný prehliadke Raveny, ktorá sa začala spoločnou návštevou Theodorichovho mauzólea a pokračovala v Národnom múzeu. Najmä výška vstupného odradila väčšiu časť študentov od návštevy baziliky st. Vitale, st. Apollinare Nuovo či mauzólea Galli Placidie s impozantnými mozaikami zo 6. storočia po Kristovi.

Nasledujúci deň patrilo Bologni, kde účastníci exkurzie navštívili Národné archeologické múzeum. V jeho zbierkach sa okrem iného nachádzajú nálezy z pohrebiska vo Villa Nova, ktoré dalo pomenovanie kultúre včasnej doby železnej na severe Itálie, ale aj najväčšia kolekcia etruských reliéfne zdobených náhrobných kameňov. Po prehliadke mesta program exkurzie pokračoval presunom do Marzabotta. Toto najlepšie zachované etruské mesto ležalo na spojnici medzi Toskánskom a Pádskou nížinou. Bolo vystavané v ortogonálnom systéme a v neskoršom období ho okupovali Kelti. Vďaka tomu mohli študenti okrem samotného archeologického parku, obdivovať v miestnom múzeu nálezy oboch etník. Po presune smerom na juh a ubytovaní patrilo už večer prehliadke renesančnej Florencii.

Program nasledujúceho dňa bol venovaný návšteve Národného archeologického múzea v Florencii s bohatými zbierkami najmä z etruského prostredia. K vrcholom prehliadky určite patrilo tzv. Arringatore od Trasimerského jazera, Chiméra z Arezza, Váza François či nádherné maľovaný etruský sarkofág s Amazonkami. Zvyšok bol venovaný prehliadke mesta a vo večerných hodinách sa účastníci exkurzie vydali na sever do Sirmione. V tomto malebnom mestečku na jazere Garda nasledujúceho rána pokračoval program návštevou zvyškov rímskej vily tzv. *Grotte di*

Catullo. Popoludňajší program bol venovaný prehliadke Verony so známou rímskou arénou (amfiteátrom), ktorá okrem iného najmä v letných mesiacoch slúži na veľkolepé divadelné, či operné prestavenia.

Účastníci exkurzie v Aquilei (Foto: autor).

Posledný deň odbornej exkurzii patril dlhému presunu až na Slovensko. Dvojhodinová prestávka, ktorú musel absolvovať šofér autobusu bola podľa plánu využitá na návštevu Univerzálneho múzea Joanneum v Grázi, ktorého archeologickú časť nanovo otvorili len nedávno v roku 2010. Ku skvostom tohto múzea možno určite zaradiť kultový vozík zo Srettweg, či ruky a masku bohatého hrobu v Klein Klein.

Exkurzia do severného Talianska umožnila poslucháčom klasickej archeológie na Trnavskej univerzite v Trnave konfrontovať svoje poznatky získané počas školského roka so skutočným archeologickým materiálom.

Vďaka navštíveným lokalitám a múzeám

obohatili svoje vedomosti o znalosti z praveku severu Talianska, etruskej, gréckej či rímskej materiálnej kultúry ale aj rímskoprovinciálneho umenia a architektúry.

Erik Hrnčiarik

OCENENIA A VYZNAMENANIA

Významné ocenenia našich členov v roku 2013

Prof. PhDr. Václavovi Furmánkovi, DrSc. bol na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave udelený čestný titul *Doctor honoris causa*

Pri príležitosti 20. výročia vzniku Filozofickej fakulty UKF v Nitre si pamätné *medaily FF UKF* prevzali **prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc. a PhDr. Matej Ruttkay, CSc.**

Za mimoriadny prínos pre rozvoj slovenskej archeológie v oblasti vedeckého výskumu a organizácie vedy na Slovensku udelil minister školstva D. Čaplovič **prof. PhDr. Jozefovi Vladárovi, DrSc. Veľkú medailu Samuela Mikovíniho za celoživotné dielo v oblasti vedy a techniky**

Všetkým oceneným blahoželáme!

JUBILEÁ

90 rokov

PhDr. Richard Marsina, CSc.

80 rokov

Ernest Poliak

PhDr. Mária Rejholcová

Jozef Stupavský

70 rokov

PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.

85 rokov

Štefan Meliš

75 rokov

Zoltán Drenko

Rudolf Klamík

65 rokov

RNDr. Július Jakab, CSc.

prof. PhDr. Eduard Krekovič, CSc.

PhDr. Elena Miroššayová, CSc.

Juraj Slovák

60 rokov

Eva Čaprdová

Ing.arch. Vladimíra Kotruszová

PhDr. Danica Staššiková

Mgr. Peter Štefanec

prof. PhDr. Egon Wiedermann, CSc.

Jubilantom srdečne blahoželáme!

Štefan Meliš – osemdesiatpäťročný

V septembri (9.) tomu bude už 85 rokov, čo sa narodil dlhoročný spolupracovník Považského múzea v Žiline a Archeologického ústav SAV v Nitre p. Štefan Meliš. Celý svoj život sa venoval nielen svojej rodine a práci, ktorá ho živila, ale aj záchrane archeologických pamiatok a vyhľadávaniu nových archeologických nálezísk. Tak tomu je už vyše 55 rokov, ktoré uplynuli od jeho prvých objavov (Informátor z. r. 2008, s.27). Ani v posledných piatich rokoch života nedokázal nečinne odpočívať, ale sa intenzívne venoval nielen znovu objavovaniu pamätníkov našej dávnej minulosti a zachraňovaniu vzácnych nálezov pre teraz už múzeum v Považskej Bystrici, ale aj svojej ďalšej veľkej láske – drevorezbe. Urobil vyše 350 figúrok s rôznymi námetmi vrátane významných osobností našej najstaršej národnej histórie (Pribina, Rastislav, Svätopluk a pod.). Najväčší úspech dosiahol s rozprávkovými figúrkami a malými súsošíami podľa Dobšinského povestí. Výstavy svojich prác realizoval v Považskej Bystrici, Čadci, Púchove, Dubnici, Trenčíne, Papradne, Hornej Maríkovej atď. V Ružomberku na Celoslovenskej výstave ľudových umelcov získal cenu za postavy Dlhý, Široký a Bystrozraký. Na Osvetovom stredisku v Považskej Bystrici a okolitých školách urobil vyše 60 besied. Vo Východnej dokonca vykresal sochu Svätopluka v nadživotnej veľkosti. Okrem toho sa už viacero rokov venuje zbieraniu a zapisovaniu ľudových povestí a doteraz ich zaznamenal vyše 400. Často ich aj uverejňoval v rôznych časopisoch a vydal aj niekoľko knižných edícií: Povesti a rozprávky z Považia; Dardo a poklad; Kráľ Matej pod Manínom, z ktorej dokonca rádio Regina vysielalo večer pred spaním deťom niektoré povesti. V posledných rokoch sa už venuje najmä témam, ktoré si zaznamenával vo svojich pamätníkoch a z nich zostavil len pre vlastné potešenie niekoľko knižiek len tak vo vlastnej réžii po desiatich kusoch: Povesti z Považských dolín; Povesti z Papradňanskej doliny; Rozprávky z Javorníkov; Mlynárka a zbojníci; Červené jazero; Huňový letec; Povesti o Hatnianskom pánovi; Povesti z Maríkovskej doliny; Papradňanské porekadlá čiže povedačky; Slovník archaických slov z obce Papradno. Okrem toho vyhľadal staré noviny v ktorých mal uverejnené svoje články a zostavil z nich samostatné knižky: Môj koníček archeológia; Stredné Považie v dobách predhistorických; Pohľady do minulosti Papradna; Články, listy, ohlasy, názory; Zberateľ ľudových povestí. Okrem týchto zostavil aj šesť knižiek svojich básní, ktoré tvoril ešte aj mladík. Ide o žartovné drobné básničky. Až sa sám teraz podivuje nad tým: „koľko času a práce ma to všetko stálo a koľko korún, resp. eur som na to minul zo svojho malého dôchodku“. Venuje sa aj zbieraniu detských knižiek, ktoré vychádzali v rokoch 1930-1950. Neúnavne sa zapájal aj do verejných diskusií na tému národných dejín a odhodlane bránil doterajšie výsledky slovenskej vedy proti tým, ktorí ich napádali a dehonestovali. Ak niekto tvrdil, že archeológia je len špekulatívna veda a že žiadne kultúry na našom území nikdy neboli a že si ich vymysleli iba archeológovia a neúctivo kritizuje prof. Matúša Kučeru a Slovanov, ktorí prišli spoza Karpát označil menom Zablatenci, tak to už nevydržal a ostro sa ohradil voči takýmto „odborníkom“ a verejne ich skriticizoval pred ostatnými poslucháčmi besedy, ktorú viedol básnik Teodor Knižka a tieto nepravdy prednášal jazykovedec Cyril A. Hromník. Aj napriek svojmu vysokému veku sa nedal zastrašiť a dokázal pred verejným zhromaždením obhájiť doterajšie výsledky slovenskej archeológie a histórie. Vo svojich stanoviskách sa nedal pomýliť a doteraz si za svojimi názormi stojí a tak mu môžeme len poďakovať, že dokáže aj na takýchto fórach vystúpiť a nebojáčne odmietať polopравdy šírené medzi prostými ľuďmi na rôznych tzv. besedách. Nech mu jeho entuziazmus vydrží aj do ďalších pekných rokov života, to mu želajú jeho známi a dlhoroční spolupracovníci. Veľká vďaka mu patrí za množstvo zachránených pamiatok našej dávnej histórie a za objavenie desiatok archeologických pamätníkov z okolia Považskej Bystrice.

Ešte veľa šťastných rokov v kruhu Vašej rodiny, želá Jozef Moravčík.

Životné jubileum PhDr. Márie Rejholcovej

Krásneho, vzácného jubilea, osemdesiatich rokov sa dňa 1. júna v plnom zdraví dožila milá PhDr. Mária Rejholcová. Celý svoj pracovný život zasvätila archeológii, na jedinom pracovisku prežila plných 45 rokov! V roku 1948 nastúpila ako mladučka technická pracovníčka do bývalého Štátneho archeologického ústavu v Martine, po presídlení Archeologického ústavu do Nitry sa podieľala na mnohých terénnych výskumoch v období počiatočného rozvoja archeologickej vedy na Slovensku. Po štúdiu archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave získala vysokoškolský diplom a vypracovala sa na odborníčku obdobia včasného stredoveku. S jej menom sa spája prvé syntetické zhodnotenie stavu bádania slovanského osídlenia stredného Slovenska

(1971), ktoré nebolo celé štyri desaťročia prekonané. Z mnohých výskumov pohrebísk spomeniem dlhoročný, precízne zdokumentovaný a vyhodnotený systematický archeologický výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach, na základe ktorého sa získali nové poznatky o pohrebnom rite a etnicite západného Slovenska. Vyvrcholením publikačnej činnosti Dr. Rejholcovej sú tri zväzky monografie o pohrebisku 9. – 12. storočia v Čakajovciach (Analýza, Katalóg, Vyhodnotenie).

PhDr. Marienka Rejholcová bola nielen dobrou a milou kolegyňou na svojom domovskom pracovisku, ale vždy mala dvere svojej pracovne otvorené aj pre mimo ústavných kolegov, mladých začínajúcich ľudí, ktorých s milým úsmevom povzbudila a usmernila. Ako s dlhoročnou tajomníčkou Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v Nitre sme sa stretávali na zasadnutiach a pri rozhovoroch vždy s láskou a vrúnosťou spomínala svoju rodinu – manžela dve dcéry, ktorí boli jej životnou prioritou.

Milá Marienka, k Tvojmu významnému životnému jubileu Ti v mene svojom i všetkých kolegov a členov SAS pri SAV v Nitre úprimne blahoželám a prajem Ti veľa šťastných a požehnaných rokov strávených v zdraví a pohode v kruhu svojich najdrahších!

Život a práca jubilantky bola zhodnotená v týchto príspevkoch:

Životné jubileum PhDr. Márie Rejholcovej (Ruttikay, A., Slov. Arch. 31, 1983, 443, 444).

PhDr. Mária Rejholcová (Šiška, S., Slov. Arch., 41, 1993, 135).

Rejholcová, Mária (Filip, J.: Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas. III-Addenda. Praha 1998).

PhDr. Mária Rejholcová (Fusek, G., Slov. Arch., 46, 1998, 366-368).

Marta Mácelová

Sedemdesiatnik Ladislav Veliačik

Prekvapivý názov tejto zdravice parafrázuje jubilejné medailóny, venované osobnosti Ladislava Veliačika pred rovnými desiatimi rokmi, kedy váhavo vstúpil do radov starších bádateľov – klasikov slovenskej archeológie. Dnes už je klasikom. Ten čas neuveriteľne rýchlo uplynul, mení sa doba, aj my. Tempora mutantur... a my sme zrelší v nich. A usadlejší. Aj Laco Veliačik prirodzene obmedzil svoje terénne aktivity, ktoré v minulosti venoval náročným systematickým prieskumom i výskumom hradísk lužickej kultúry. Dodnes však zostal ich uznávaným znalcom a tejto problematike sa venuje i naďalej. Významná a často citovaná je jeho práca, zhrnujúca doterajšie poznatky o opevneniach a architektúre lužickej kultúry (L. Veliačik, Erkenntnisse über die Verteidigungs- und Wohnarchitektur auf den Burgwällen der Lausitzer Kultur in der Slowakei. In: B. Gediga – W. Piotrowski: Architektura i budownictwo epoki brązu i wczesnych okresów epoki

zelaza. Biskupin – Wrocław 2006, 225-242).

S rovnakou dôkladnosťou sa jubilant venuje bronzovej industrii, hlavne kruhovému šperku, ale aj ďalším artefaktom, ako o tom svedčí jeho štúdiá, venovaná nožom (L. Veliačik, Nože z doby bronzovej na Slovensku. Slov. Arch. LX. 2012, 285-337). Jedinečným fenoménom mladšieho praveku sú hromadné nálezy na hradiskách a výšinných sídliskách Slovenska, v poslednom čase značne ohrozené aktivitami hľadačov pomocou detektorov kovov. Veliačikovi sa podarilo viaceré cenné súbory zachrániť a získať na vedecké zdokumentovanie a vyhodnotenie.

V nedávnej minulosti sme spolu uskutočnili viacero náročných terénnych prieskumov po slovenských hradiskách. Nestáva sa často, že práve archeológom sa počas prospekcie podarí mimoriadny objav. Takéto zriedkavé šťastie nás stretlo na jednom z najvyššie položených nálezísk v Turci, kde sa nám spoločne podarilo nájsť a preskúmať azda najkrajší halštatský hromadný nález u nás. V zborníku, venovanom profesorovi Vladimírovi Podborskému v týchto dňoch vychádza náš spoločný príspevok, v ktorom zverejňujeme dva depoty. Jeden z nich obsahoval bronzové spony a náramky, ale aj honosný pektorál, pozostávajúci z viac ako 1600 korálikov a príveskov z jantáru, bronzu a morských mušlí. Spoločná práca na tejto štúdii bola pre mňa viac ako potešením: utvrdila vo mne dávny priateľský vzťah k jubilantovi i úctu k jeho vedeckej akribii a zmyslu pre poctivú vedeckú prácu.

V ostatnom príhovore k šesťdesiatke som oslávencovi na záver virtuálne pripil našim tradičným predposledným pohárom so želaním entuziazmu, radosti z tvorivej práce a životného elánu, a tiež som mu zavinšoval bezbariérový priebeh ďalšieho života. Milý Ladislav: Aj keď sa nám časom pohár bude dvíhať o niečo ťažšie, verím, že životný elán a optimizmus zostane trvalo súčasťou Tvojej osoby.

Srdečne ťa zdraví a všetko najlepšie Ti želá Karol Pieta

Životné jubileum PhDr. Eleny Miroššayovej, CSc.

Rok 2013 bol tiež jubilejným rokom Elenky Miroššayovej (*17. 07. 1948, Piešťany). Profesijná dráha jubilantky je dlhodobo spojená s jej pôsobením v Archeologickom ústave SAV. Do oddelenia pre výskum východného Slovenska v Košiciach nastúpila po absolvovaní štúdia na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v roku 1972 a tomuto pracovisku zostala verná. Po dobu 11 rokov (1994 – 2005) zastávala post vedúcej tohto oddelenia.

Už jej dizertačná práca, venovaná problematike osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej, nasmerovala odbornú profiláciu jubilantky do menej prebádaného severokarpatského a potiského priestoru. Jej profesijný itinerár mapuje málo prechodené chodníky výskumu výšinných opevnených osád, či problematiku obchodno-výmenných a kultúrnych interakcií alebo v slovenskej archeologickej spisbe iniciátorský výskum počiatkov metalurgie železa. Pod jej vedením boli úspešne riešené viaceré vedecké grantové projekty, týkajúce sa prejavov etnokultúrnych kontaktov na transformáciu kultúrneho prostredia severokarpatského priestoru, štruktúry osídlenia a kultúrneho vývoja prirodzených sídelných regiónov na východnom Slovensku. V ostatnom čase upriamila svoj odborný záujem na Zemplíne s jeho neobyčajne bohatým kelto-dáckym osídlením a zasadila sa aj o popularizáciu tejto významnej archeologickej lokality a jej využitie v turistickom ruchu.

Spomenúť treba tiež nasadenie jubilantky pri realizácii vedeckých konferencií a kolokvií uskutočňovaných pracoviskom Archeologického ústavu SAV v Košiciach (uveďme aspoň medzinárodné akcie *Archeometalurgia železa v oblasti Karpát*, Herľany 1994, 6. konferencia *Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku*, Košice 2005 a *Popolnicové polia a doba halštatská*, Košice 2008) ako aj angažovanosť v redaktorskej činnosti (okrem iného hlavná redaktorka časopisu *Východoslovenský pravek* od roku 2003). Nie menej zásluhnú prácu vykonáva jubilantka aj na poli riadiacej a organizačnej aktivity ako predsedníčka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (od roku 2007).

Tento medailón predstavuje iba krátke zastavenie pri profesijnej dráhe PhDr. Eleny Miroššayovej, CSc. (podrobnejšie pozri *Informátor SAS XIX/2008/2*, Nitra 2008, s. 31-32) a pripomenutie si jej odborného prínosu nielen pre archeológiu doby bronzovej a železnej, ale tiež pre celú archeologickú obec na Slovensku a v neposlednom rade jej ľudsky citlivého a šľachtetného prístupu ku kolegom a priateľom. Aj za to všetko úprimne ďakujeme.

Jubilantke želáme plné zdravie, spokojnosť a dostatok životnej sily na realizáciu svojich cieľov.

Jozef Bujna

Prof. PhDr. Egon Wiedermann, CSc.

Profesor v študijnom odbore archeológia, muzeológia sa v tomto roku dožil významného jubilea. Mnohí z nás ho poznajú ako dobrého človeka, priateľa, odborníka, ktorý je vždy ochotný podať pomocnú ruku. Svoje odborné pôsobenie začal ako pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre (1980-1981), kde realizoval aj viaceré výskumy, napr. v Nitre, Divadlo A. Bagara, v Čataji a ďalšie. Od r. 1982 do 1994 pôsobil ako archeológ vo Vlastivednom múzeu v Topoľčanoch (dnes Tribečské múzeum). Pokračoval v systematických výskumoch vybraných lokalít, robil operatívne záchranné práce, obhliadky a prieskumy ohrozených lokalít. V rokoch 1981-1990 bol vedúcim dlhodobého záchranného a systematického výskumu na polykultúrnem sídlisku v Hajnej Novej Vsi, okr. Topoľčany, ktorého výsledky publikoval práve v svojom jubilejnom roku (*The Prehistoric Multicultural Settlement of Hajná Nová Ves (Slovakia). Cultural-historical, settlement-archaeological and archaeo-environmental contexts in Western Carpathia at the end of the early prehistoric and in the late prehistoric periods. BAR Archaeopress S2482. Oxford 2013*). V rokoch 1984-1993 aktivity zameral aj na terénny prieskum výšinných polôh Strážovských vrchov a záchranné archeologické výskumy na strednej Nitre (Topoľčany, Oponice, Nitrianska Streda). Od r. 1994 až do r. 2006 pôsobil na Katedre archeológie FF UKF, kde sa aj habilitoval prácou zameranou na archeoenvironmentálne štúdie prehistorickej krajiny. Od r. 2006 je vedúci Katedry muzeológie FF UKF s okruhom výuky na pravekú, slovanskú a stredovekú archeológiu, archeológiu krajiny (archeoenvironmentálnu metodológiu) a muzeografiu. Takto je zameraná aj jeho publikačná činnosť. Bol a je členom mnohých komisií, redakčných rád doma i v zahraničí. Napríklad: dlhodobo pôsobil v Komisii VEGA pre vedy historické, naďalej je členom Akreditačnej komisie SAV a Vedeckej rady AÚ SAV, je kurátorium Slovenského národného múzea a členom Odborovej komisie archeológie na Univerzite v Hradci Králové. Bohatá je aj jeho činnosť v rámci riešenia grantových projektov. Z posledných je to grant so zameraním na krajinu a kultúru Západných Karpát v koevolučnom procese (2013-2015).

Milému kolegovi a priateľovi želáme veľa energie a síl na zvládnutie neľahkých úloh, ktoré ho ešte čakajú. Tiež pevné zdravie, pohodu v súkromnom živote a veľa tvorivých síl pokračovať v pedagogickej aj v odbornej vedeckej činnosti.

Gertrúda Březinová

Jubilantka PhDr. Danica Staššiková-Štukovská

Popredná bádatelka na problematiku včasného stredoveku PhDr. Danica Staššiková-Štukovská sa narodila v Bratislave (6. 11. 1953). ZDŠ a SVŠ vychodila v Novom Meste nad Váhom, kde aj maturovala. V rokoch 1972-1978 absolvovala štúdium archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (diplomová práca *Aerofóny u západných Slovanov od 7. do 13. storočia*). Po ukončení vysokoškolského štúdia nastúpila do Archeologického ústavu SAV v Nitre (1. 7. 1978) a pracovala tam až do odchodu do dôchodku (30. 6. 2011). V roku 1983 obhájila akademický titul PhDr.

Doterajšia životná dráha jubilantky je naplnená jednak úlohou starostlivej matky a babičky (v roku 1979 sa vydala za Daniela Staššika, majú dve dcéry, syna a vnučku), jednak prácou archeológa, ktorá je pre ňu, ako hovorí, povolaním aj hobby.

Po odbornej stránke sa D. Staššíková-Štukovská zamerala na včasný stredovek, bližšie na problematiku Slovanov v stredodunajskom priestore. Zároveň sa na interdisciplinárnej báze podieľala na riešení mnohých zásadných a zaujímavých, často objavných témach, publikovaných prevažne aj s kolektívom spoluautorov. Až do súčasnosti sa venuje archeomuzikológii (je členkou Archaeomusicology Study Group ITCM), v ktorej nadviazala na problematiku riešenú v diplomovej práci, napr. *Hudobné nástroje v kultúre západných Slovanov v 9. storočí* (Staššíková-Štukovská 1980, 160-165), *K problematike stredoeurópskych aerofónov 7.-13. storočia* (Staššíková-Štukovská 1981, 393-420), *Les grelots en métal chez les Slaves occidentaux. La pluridisciplinarité en l'archéologie musicale* (Staššíková-Štukovská 1994a, 443-446), *Nichtmetallene Idiophone der Urzeit und im Frühmittelalter in Mitteleuropa* (Staššíková-Štukovská 1994b, 67-76). Kľúčovou témou jubilančky je však „Pôvod výklenkových hrobov v kultúre Slovanov na strednom Považí“, pričom vychádza z poznatkov zo svojho takmer dvadsaťročného systematického výskumu v Borovciach a deväťročného výskumu v Dubovanoch. O získaných výsledkoch k tejto téme priebežne informovala v početných štúdiách a príspevkoch, upozorním aspoň na niektoré, napr. *Výklenkové hroby* (Staššíková-Štukovská 1993a, 37-42), *Zu manchen spezifischen Äußerungen des Bestattungsritus im Frühmittelalter* (Staššíková-Štukovská 1996a, 287-304), *Výbrané nálezy z pohrebiska v Borovciach z pohľadu počiatkov kostrového pochovávaní staromoravských a nitrianskych Slovanov* (Staššíková-Štukovská 2001, 371-388), *Zur Herkunft der Nischengräber der Elite in der Kultur Großmährens. (Aus der Sicht der bisherigen Archäologischen Grabungsergebnisse in Borovce und Dubovany; Staššíková-Štukovská 2005, 291-312), Problematika včasnostredovekých výklenkových hrobov* (Staššíková-Štukovská 2006, 77-84).

V tejto súvislosti treba uviesť, že okrem Boroviec a Dubovian sa jubilantka podieľala aj na výskume slovanského hradiska v Spišských Tomášovciach (1978-79) a urobila 54 menších záchranných výskumov a prieskumov, hlavne na trase diaľnice na Považí a je autorkou vyše stovky výskumných správ.

Hľadanie nových ciest pri riešení problémov sa prejavilo pri analýze pohrebísk z Boroviec a Dubovian. D. Staššíková-Štukovská riešila parciálne otázky v úzkej spolupráci so špecialistami najmä z oborov prírodných vied. Prejavilo sa to aj pri dekompozícii kostier, pričom na základe tohto experimentu bol tento jav vyhodnotený aj teoreticky, napr. *Interpretationsmöglichkeiten der Skellettekomposition in der Archäologie* (Staššíková-Štukovská 1993b, 66-71), *Neue Erkenntnisse zur Dekomposition menschlicher Skelette am Beispiel des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Borovce, Slowakei* (Staššíková-Štukovská 1993c); *Experimenty s drevokaznou hubou serpulou lacrymans a ich využitie v archeologickom výskume* (Staššíková-Štukovská 1996b, 93-97), *Absolútna dekompozícia na pohrebiskách. Prvé výsledky experimentov v Borovciach* (Staššíková-Štukovská/ Fabiš/ Thurzo/ Korytárová/ Reinprecht 1994, 187-205) a ď.

Zaujímavé poznatky priniesli paleopatologické analýzy kostier z Boroviec a Dubovian. Jubilantka je spoluautorkou viacerých štúdií, ako napr. *Nezvyčajné tafonomické aspekty slovanského hrobu 401/99 z Boroviec (okr. Piešťany, SR; Thurzo/ Šefčáková/ Staššíková-Štukovská 2000, 188-194), Case of Metastatic Carcinoma from End of the 8th – Early 9th Century Slovakia* (Šefčáková/ Strouhal/ Němečková/ Thurzo/ Staššíková-Štukovská 2001, 216-229), *Doklady niektorých zriedkavých ochorení na včasnostredovekom pohrebisku v Borovciach* (Staššíková-Štukovská/ Thurzo/ Šefčáková/ Kuželka/ Spišiak 2005, 445-459), *Archeologická a paleopatologická interpretácia atypického hrobu 22/86 z včasnostredovekého pohrebiska v Borovciach (okr. Piešťany; Staššíková-Štukovská/ Thurzo/ Šefčáková/ Lietava 2006, 208-221), Využitie metódy PCR pri stanovení pohlavia z historického kostrového materiálu z pohrebiska Dubovany (8.-9. storočie; Luptáková/ Kolena/ Staššíková-Štukovská/ Bábelová/ Omelka/ Vondráková/ Bauerová 2007, 103-109).*

Záujem jubilančky o silikátové povlaky na železách je spojený s nálezom sekerky z hrobu 221 z Boroviec, ktorá bola podrobená analýzám špecialistov (Staššíková-Štukovská/ Brziak 1995, 193-202; Miglierini/ Staššíková-Štukovská 2004, 863-870; Staššíková-Štukovská/ Miglierini 2005, 40-47 a ď.). Otázka silikátov je tiež predmetom ďalšieho záujmu D. Staššíkovej-Štukovskej a to v súvislosti so štúdiom historických skiel, konkrétne so štúdiom sklenených korálikov z 8.-11. storočia v širšom stredodunajskom priestore. Podnetom k spracovaniu tejto témy formou monografie boli nálezy z Boroviec (napr. Staššíková-Štukovská 2004, 35-54; Staššíková-Štukovská/ Plško 1997, 259-274; 2005, 59-64; 2006, 342-351; Plško/ Staššíková-Štukovská 2000, 226-231; atď.). Treba zdôrazniť, že jubilantka sa tejto problematike venuje v rámci Komisie pre podporu interdisciplinárneho výskumu historického skla na Slovensku, ktorá vznikla pri Slovenskej sklárskej spoločnosti a na akademickej pôde ju zastrešuje Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV. V súčasnosti je D. Staššíková-Štukovská jej predsedníčkou a zároveň vedúcou medzinárodného grantu zameraného na výskum historického skla na Slovensku za spoluúčasti špecialistov z iných vedných oborov. Je tiež zostavovateľkou zborníkov – *História skla 2001. Zborník príspevkov z 1. kolokvia o historickom skle z územia Slovenska* a dvoch čísel Študijných zvestí AÚ SAV v roku 2009 (č. 45, 46), v ktorých je aj spoluautorkou viacerých príspevkov.

D. Staššíková-Štukovská sa okrem uvedených tematických okruhov venovala aj šperku (Staššíková-Štukovská 1997, 197-206; 1999, 250-298; 2007, 67-80), slovanskému osídleniu (Fusek/ Staššíková-Štukovská/ Bátora 1993, 25-51; Staššíková-Štukovská 2003, 33-41; 2008a, 345-254, 438), či pomerom na pohrebiskách po príchode staromaďarských kmeňov do Karpatskej kotliny (Staššíková-Štukovská 2008b, 279-293) a ďalším témam.

Bibliografia D. Staššíkovej-Štukovskej zahŕňa okolo dvesto jednotiek, publikovaných v domácich aj zahraničných odborných časopisoch a zborníkoch, tiež v regionálnych publikačných médiách, v Študijných zvestiach AÚ SAV,

AVANS-e, Informátorovi SAS pri SAV a vo vedecko-populárnych časopisoch. Taký je napríklad seriál príspevkov v „Ľubovnianskych novinách“ (r. XIX, č. 18-20) *Stopy po praveku. Archeologický výskum troch desaťročí*, alebo vo „Zváračovi“ (II/3,4; III/1) *Historické technológie na území Slovenska*. Je spoluautorkou vlastivedných monografií – *História obce Dubovany, Nové Mesto nad Váhom (Vlastivedná monografia mesta od r. 2009)* a *Stará Turá – naše mesto (Staššíková-Štukovská/ Strečanská 2005; Karlík 2010, 22-39; Ragač/ Zemene a kol. 2010, 23-28)*. V Prameňoch k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. Storočia (zv. II) spracovala okres Považská Bystrica (Staššíková-Štukovská 1992). Participuje v kolektívnej publikácii *Včasnostredoveké hradisko I. Spišské Tomášovce-Smižany – 1. etapa spracovania (Staššíková-Štukovská/ Šalkovský/ Béreš/ Hajnalová/ Huštáková/ Krempaská/ Javorský 2006, 187-234)*.

Nemožno nespomenúť organizačné schopnosti jubilantky pri organizovaní domácich aj zahraničných konferencií, kolokvií, výstav, pri vedení odborných domácich aj zahraničných grantov (Fottová/ Staššíková-Štukovská/ Benediková/ Michalík 2008). Zapojila sa aj do diskusie o aktuálnych problémoch slovenskej archeológie (Staššíková-Štukovská 2012, 261-265; Bujna/ Krekovič/ Staššíková-Štukovská/ Stegmann-Rajtár 2012, 205-207).

PhDr. D. Staššíková-Štukovská neopustila vedecký post archeológa ani po odchode do dôchodku a vo svojej pracovni s dobre vybavenou knižnicou v Novom Meste nad Váhom ďalej spracúva archeologický materiál a témy, ktoré potrebuje dotiahnuť do konca. Jej vedecký prínos pre riešenie mnohých problémov včasného stredoveku, najmä vo vzťahu k nášmu územiu je nepopierateľný a ja jej prajem veľa síl, zdravia a elánu, aby sa jej podarilo úspešne zvládnuť plány a predsavzatia, ktoré si vytýčila.

Mnogaja ljeta, Danica!

Darina Bialeková

Literatúra:

- Bujna/ Krekovič/ Staššíková-Štukovská/ Stegmann-Rajtár 2012 – J. Bujna/ E. Krekovič/ D. Staššíková-Štukovská/ S. Stegmann-Rajtár: Aktuálne problémy slovenskej archeológie – diskusné fórum v rokoch 2008-2011. *Studia historica Nitriensia*, roč. 16/1-2. Nitra 2012, 205-207.
- Fottová/ Staššíková-Štukovská/ Benediková/ Michalík 2008 – E. Fottová/ D. Staššíková-Štukovská/ L. Benediková/ T. Michalík: Objavovanie európskej archeologickej komunity. (Národná správa Slovenskej republiky). AÚ SAV, Nitra 2008.
- Fusek/ Staššíková-Štukovská / Batora 1993 – G. Fusek/ D. Staššíková-Štukovská / J. Batora: Neue Materialien zur Geschichte der ältesten slawischen Besiedlung der Slowakei. *Archaeoslavica* 2. Kraków 1993, 25-51.
- Karlík 2010 – J. Karlík (zost.): Nové Mesto nad Váhom (Vlastivedná monografia mesta do roku 2009). Nové Mesto nad Váhom 2010, 22-39.
- Luptáková/ Kolena/ Staššíková-Štukovská / Babelová/ Omelka/ Vondráková/ Bauerová 2007 – L. Luptáková/ B. Kolena/ D. Staššíková-Štukovská / A. Babelová/ R. Omelka/ M. Vondráková/ M. Bauerová: Využitie metódy PCR pri stanovení pohlavia z historického kostrového materiálu z pohrebiska Dubovany (8.-9. storočie). In: V. Hašek/ R. Nekuda/ M. Ruttikay (ed.): Ve službách archeologie 2/2007. Brno 2007, 103-109.
- Miglierini/ Staššíková-Štukovská 2004 – M. Miglierini/ D. Staššíková-Štukovská: Mössbauer effect Study of an Iron Axe from early middle Age. *CO-MAT-TECH* 2004, 863-870.
- Plško/ Staššíková-Štukovská 2000 – A. Plško/ D. Staššíková-Štukovská: Slavonic Glass Geographical area of present Slovakia and Moravia. In: *Proceedings of the first Slovak Glass Conference*, Trenčín (Slovakia), June 29., July 1., 2000, Trenčín 2000, 226-231.
- Ragač/ Zemene a kol. 2010 – R. Ragač/ M.R. Zemene a kol.: Stará Turá – naše mesto. Stará Turá 2010, 23-28.
- Staššíková-Štukovská / Brziak 1995 – D. Staššíková-Štukovská/ P. Brziak: Pôvod povrchových vrstiev železnej sekery z pohrebiska v Borovciach. *Štud. Zvesti AÚ SAV*. Nitra 1995, 193-202.
- Staššíková-Štukovská/ Fabiš/ Thurzo/ Korytárová/ Reinprecht 1994 – D. Staššíková-Štukovská/ M. Fabiš/ M. Thurzo/ O. Korytárová/ L. Reinprecht: Absolútna dekompozícia na pohrebiskách. Prvé výsledky experimentov v Borovciach. *Slovenská archeológia* 42/1, 1994, 187-205.
- Staššíková-Štukovská/ Miglierini 2005 – D. Staššíková-Štukovská/ M. Miglierini: Uplatnenie analytických metód pri identifikácii nálepor a skorodovaných vrstiev na včasnostredovekej sekerke z hrobu 221 z pohrebiska v Borovciach (okr. Piešťany). *Archeologia technica* 16. Brno 2005, 40-47.
- Staššíková-Štukovská/ Plško 1997 – D. Staššíková-Štukovská/ A. Plško: Typologische und technologische Aspekte der Perlen aus dem Frühmittelalterliche Gräberfeld in Borovce. In: Uta von Freeden/ A. Wiczorek (Hrsg.): *Perlen, Archäologie, Techniken, Analysen. Akten des Internationalen Perlensymposium in Mannheim vom 11. bis 14. November 1994. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte. Band 1*. Bonn 1997, 259-274.
- Staššíková-Štukovská/ Plško 2005 – D. Staššíková-Štukovská/ A. Plško: Granulácia zo skla – náhodná invencia alebo málo známa technika výzdoby? *Archeologia technica* 16, Brno 2005, 59-64.
- Staššíková-Štukovská/ Plško 2006 – D. Staššíková-Štukovská/ A. Plško: „Vlasový efekt“ v skle korálikov typu melónového jadra. In: V. Hašek/ R. Nekuda/ M. Ruttikay (ed.): *Ve službách archeologie VII*. Brno 2006, 342-351.
- Staššíková-Štukovská/ Strečanská 2005 – D. Staššíková-Štukovská/ K. Strečanská: *História obce Dubovany*. 2005.
- Staššíková-Štukovská/ Šalkovský/ Béreš/ Hajnalová/ Huštáková/ Krempaská/ Javorský 2006 – D. Staššíková-

- Štukovská/ P. Šalkovský/ J. Béreš/ E. Hajnalová/ Z. Krempaská/ F. Javorský: Včasnostredoveké hradisko I. Spišské Tomášovce – Smižany – 1. Etapa spracovania. Zborník SNM–C–Archeológia 16. Bratislava 2006, 187-234.
- Staššíková-Štukovská/ Thurzo/ Šefčáková/ Kuželka/ Spišiak 2005 – D. Staššíková-Štukovská/ M. Thurzo/ A. Šefčáková/ V. Kuželka/ J. Spišiak: Doklady niektorých zriedkavých ochorení na včasnostredovekom pohrebisku v Borovciach. In: V. Hašek/ R. Nekuda/ M. Ruttkey (ed.): Ve službách archeologie VI. Brno 2005, 445-459.
- Staššíková-Štukovská/ Thurzo/ Šefčáková/ Lietava 2006 – D. Staššíková-Štukovská/ M. Thurzo/ A. Šefčáková/ J. Lietava: Archeologická a paleopatologická interpretácia atypického hrobu 22/86 z včasnostredovekého pohrebiska v Borovciach (okr. Piešťany). In: V. Hašek/ R. Nekuda/ M. Ruttkey (ed.): Ve službách archeologie VII. Brno 2006, 208-221.
- Staššíková-Štukovská 1980 – D. Staššíková-Štukovská: Hudobné nástroje v kultúre západných Slovanov v 9. storočí. In: B. Chropovský (ed.): IV. Medzinárodný kongres slovanskej archeológie. Sofia 15.-22. septembra 1980. Zborník referátov ČSSR. Nitra 1980, 160-165.
- Staššíková-Štukovská 1981 – D. Staššíková-Štukovská: K problematike stredoeurópskych aerofónov 7.-13. storočia. Slovenská archeológia 29/2, 1981, 393-420.
- Staššíková-Štukovská 1992 – D. Staššíková-Štukovská: Okr. Považská Bystrica. In: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia II. Stredoslovenský kraj. Nitra 1992, 71-97.
- Staššíková-Štukovská 1993a – D. Staššíková-Štukovská: Výklenkové hroby. In: Krekovič, E. (ed.): Kultové a sociálne aspekty pohrebného ritu od najstarších čias po súčasnosť. Bratislava 1993, 37-42.
- Staššíková-Štukovská 1993b – D. Staššíková-Štukovská: Interpretationsmöglichkeiten der Skelletdekomposition in der Archäologie. In: J. Pavúk (red.): Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Bratislava 1-7 septembre 1991. Bratislava 1993, 66-71.
- Staššíková-Štukovská 1993c – D. Staššíková-Štukovská: Neue Erkenntnisse zur Dekomposition menschlicher Skelette am Beispiel des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Borovce, Slowakei. Prähist. Zeitschrift, Band 68, Heft 2, 1993.
- Staššíková-Štukovská 1994a – D. Staššíková-Štukovská: Les grelots en métal chez les Slaves occidentaux. La pluridisciplinarité en l'archéologie musicale. IVe rencontres internationales du Groupe d'étude sur l'archéologie musicale de ICTM (Saint Germain-en-Laye Musée des antiquités nationales 8-12 octobre 1990), Vol. II. Paris 1994, 443-446.
- Staššíková-Štukovská 1994b – D. Staššíková-Štukovská: Nichtmetallene Idiophone der Urzeit und im Frühmittelalter in Mitteleuropa. SONS Originels-Préhistoire de la Musique. Actes du colloque de musicologie 11-12-13 Décembre 1992. Liège 1994, 67-76.
- Staššíková-Štukovská 1996a – D. Staššíková-Štukovská: Zu manchen spezifischen Äußerungen des Bestattungsritus im Frühmittelalter. In: D. Bialeková/ J. Zábojník (Hrsg.): Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert. Bratislava 1996, 287-304.
- Staššíková-Štukovská 1996b – D. Staššíková-Štukovská: Experimenty s drevokaznou hubou serpulou lacrymans a ich využitie v archeologickom výskume. In: Rekonštrukcia a konzervácia historického dreva. 95. sympóziu TU Zvolen 20.-22.6.1996. Zvolen 1996, 93-97.
- Staššíková-Štukovská 1997 – D. Staššíková-Štukovská: Problematika vybraných typov veligradských (byzantsko-orientálnych) náušnic Veľkej Moravy z pohľadu doterajších výsledkov výskumu v Borovciach. In: R. Marsina/ A. Ruttkey (ed.): Svätopluk 894-1994. Nitra 1997, 197-206.
- Staššíková-Štukovská 1999 – D. Staššíková-Štukovská: K výskytu lunulových náušnic s hviezdicovým príveskom v severnej časti Karpatskej kotliny. In: A. Avenarius/ Z. Ševčíková (ed.): Slovensko a európsky juhovýchod. Bratislava 1999, 250-298.
- Staššíková-Štukovská 2001 – D. Staššíková-Štukovská: Vybrané nálezy z pohrebiska v Borovciach z pohľadu počiatkov kostrového pochovávaní staromoravských a nitrianskych Slovanov. In: L. Galuška/ P. Kouřil/ Z. Měřinský (ed.): Velká Morava mezi východem a západem. Spisy AÚ SAV ČR Brno 17. Brno 2011, 371-388.
- Staššíková-Štukovská 2003 – D. Staššíková-Štukovská: Nové archeologické pramene k poznaniu kultúry Slovanov v 8.-11. storočí na Trnavskej sprašovej pahorkatine. In: Pamiatky Trnavy a trnavského kraja 6. Trnava 2003, 33-41.
- Staššíková-Štukovská 2004 – D. Staššíková-Štukovská: Sklené koráliky z pohrebiska v Prši II. Slovenská archeológia 52/1, 2004, 35-54.
- Staššíková-Štukovská 2005 – D. Staššíková-Štukovská: Zur Herkunft der Nischengräber der Elite in der Kultur Großmährens. (Aus der Sicht der bisherigen archäologischen Grabungsergebnisse in Borovce und Dubovany). In: P. Kouřil (Hrsg.): Die Frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas, Spisy AÚ SAV ČR Brno 25. Brno 2005, 291-312.
- Staššíková-Štukovská 2006 – D. Staššíková-Štukovská: Problematika včasnostredovekých výklenkových hrobov. Štud. Zvesti AÚ SAV 39, 2006, 77-84.
- Staššíková-Štukovská 2007 – D. Staššíková-Štukovská: K byzantskému pôvodu sklených korálikov v nálezoch z 8.-9. storočia na Morave a Slovensku. Zborník SNM Archeológia, Supplementum 2. Bratislava 2007, 67-80.
- Staššíková-Štukovská 2008a – D. Staššíková-Štukovská: Wirtschaftsstruktur der Mikroregion des mittleren Váh-Gebietes im Frühmittelalter im Lichte bisheriger interdisziplinär Forschungen. In: L. Poláček (Hrsg.): Das

- Wirtschaftliche Hinterland der Frühmittelalterlichen Zentren ITM, Band VI. Brno 2008, 345-354, 438.
- Staššíková-Štukovská 2008b* – D. Staššíková-Štukovská: Odras politicko-spoločenského vývoja v 10. storočí na pohrebiskách stredného Podunajska. In: T. Štefanovičová/ D. Hulínek (zost.): Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2008, 279-293.
- Staššíková-Štukovská 2012* – D. Staššíková-Štukovská: Stručná štatistika o profesionálnych archeológoch v Slovenskej republike. Studia historica Nitriensia, roč. 16/1-2. Nitra 2012, 261-265.
- Staššíková-Štukovská a kol. 1994* – D. Staššíková-Štukovská a kol.: Absolútna dekompozícia na pohrebiskách. Prvé výsledky experimentov v Borovciach. Slovenská archeológia 42/1, 1994, 187-205.
- Šefčáková/ Strouhal/ Němečková/ Thurzo/ Staššíková-Štukovská 2001* – A. Šefčáková/ E. Strouhal/ A. Němečková/ M. Thurzo/ D. Staššíková-Štukovská: Case of Metastatic Carcinoma from End of the 8th – Early 9th Century Slovakia. American Journal of Physical Anthropology 116, 2001, 216-229.
- Thurzo/ Šefčáková/ Staššíková-Štukovská 2000* – M. Thurzo/ A. Šefčáková/ D. Staššíková-Štukovská: Nezvyčajné tafonomické aspekty slovanského hrobu 401/99 z Boroviec (okr. Piešťany, SR).

Jubilantka Eva Čaprdová

Desiateho decembra 2013 oslávila 60-te jubileum naša kolegyňa Eva Čaprdová - technička Archeologického ústavu SAV v Nitre, ktorá priložila svoju ruku k dielu v prípade mnohých archeologických výskumov, či už samotnou prácou v teréne alebo evidenčným i dokumentačným spracovaním výskumov.

V roku 1975 začala pracovať vo výpočtovom stredisku VŠP v Nitre. Získané poznatky v práci s počítačom využila aj neskôr, najskôr ako externá pracovníčka a časom ako členka tímu, ktorý spracovával dokumentačný a knižný fond Archeologického ústavu. V roku 1990 začala jej kariéra terénneho technika na archeologickom výskume, ktorý realizoval M. Ruttkay v Topolčiankach.

V nasledujúcich rokoch sa E. Čaprdová zúčastnila aj ďalších veľkých výskumov, napr. v Branči („Arkuš“), Bajči („Medzi kanálmi“), Nitre-Párovských hájoch, Starom Tekove, Stránskej a d'. Práve výskumom v Stránskej realizovanom v roku 2006 pod vedením E. Fottovej ukončila E. Čaprdová kvôli zdravotným problémom svoju aktívnu terénnu činnosť, avšak s elánom sebe vlastným sa zamerala na technické spracovanie výskumov Archeologického ústavu. Z mnohých spomeňme napríklad Bajč – Medzi kanálmi, Tesárske Mlyňany – Gočol, Nitra – Školská ulica, či Nitra – Svätoplukovo námestie.

Keď sa E. Čaprdová „nastaví“ na spracovanie materiálu z terénneho výskumu, pre nás to znamená kompletne vyhotovenie potrebných databáz. Pri práci dokonale využíva aj svoje organizačné schopnosti. Vďaka nim sa k archeológovi dostane materiál kompletne zaevidovaný a zrekonštruovaný, čo následne uľahčuje našu prácu. Medzi jej koníčky patrí aj fotografovanie, čo využíva aj v práci pri dôkladnej fotografickej dokumentácii každej fázy jej spracovania. Jej energia a pracovné zameranie sa prejavuje aj pri príprave výstav z výskumov, ktoré sú vďaka jej systematickej práci vždy perfektne prepracované a logisticky zvládnuté.

Pri Eve Čaprdovej si ani neuvedomujeme, že je už šesťdesiatnička. Jej vysoké pracovné nasadenie ženie aj nás ostatných stále vpred, niekedy jej aj nestíhame... A preto si Vám dovoľujeme aj touto formou poďakovať a zaželať Vám do ďalších rokov najmä veľa zdravia, spokojnosti a pohody!

Alena Bistáková – Klaudia Daňová – Eva Fottová

SPOMÍNAME

Nedožité osemdesiatiny Ladislava Bánesza

Významný predstaviteľ povojnovej generácie archeológov na Slovensku PhDr. Ladislav Bánesz, DrSc. sa narodil 22. januára 1932 v horárni „Kišľalu“ neďaleko obce Silica, okr. Rožňava. Zomrel 11. januára 2000 v Nitre. Jeho bádateľskou doménou bola staršia doba kamenná - paleolit.

Pochádzal z rodiny lesného inžiniera pôsobiaceho v čarovnom prírodnom prostredí Slovenského krasu. Základné i gymnaziálne štúdium absolvoval v Rožňave. Predčasná tragická smrť otca a následné sociálne problémy rodiny spôsobili, že dospievajúci mladík hľadal útechu v častých potulkách po prírode a vychádzkach do jaskýň. Tu sa prebudil a rástol jeho záujem o archeológiu. Od roku 1951 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a v roku 1953 sme boli spoločne na študentskom výmennom pobyte na Karlovej univerzite v Prahe. Tu u prof. Jana Filipa padlo definitívne rozhodnutie o špecializácii L. Bánesza na štúdium najstaršieho obdobia praveku - paleolitu. Keďže vo výskume staršej doby kamennej na západnom Slovensku už aktívne pôsobil Juraj Bárta bolo s riaditeľom novokonštituovaného Archeologického ústavu SAV v Nitre Antonom Točíkom dohodnuté, že L. Bánesz sa zameria na výskum paleolitu na východnom Slovensku. Ukázalo sa, že to bola mimoriadne šťastná voľba.

Spomienkový medailón zvyknú písať nasledovníci, či dediči životného diela zomrelého bádateľa. Smutným údelom pre autora je spomínať po rokoch na kolegu, ktorého prežil o viac ako desaťročie, hoci sa narodil o tri týždne skôr. Počas spoločného študentského pobytu v Prahe v roku 1953 som mal príležitosť bližšie spoznať tohto nesmierne skromného kolegu a záujemného introverta. Spomínam si, že ako náruživý fajčiar „húľil“ cigarety Detva alebo maďarskú značku Kossuth. Oba najlacnejšie druhy mali povest' „klincov do rakvy“. Neraz som ho nabádal, ak už nevládze zanechať tento nezdravý zlozvyk, aby si doprial aspoň nejakú kvalitnejšiu menej škodlivú sortu cigariet. Až neskôr som sa dozvedel, že kolega musel veľmi šetriť, aby zo štipendia dokázal matke - vdove každý mesiac posilať pravidelný finančný príspevok. Ladislav Bánesz sa v Nitre oženil a s manželkou Beatrix rod. Pietovou mal dvoch synov.

Ladislav Bánesz vysokoškolské štúdium ukončil v roku 1956 úspešnou obhajobou diplomovej práce „Príspevok k osídleniu východného Slovenska v staršej dobe kamennej“.

Už ako študent trávil väčšinu prázdnin na prieskumoch a vykopávkach s českým archeológom - paleolitikom Františkom Proškom. Tento ho zasväcoval do tajov vyhľadávania paleolitických lokalít a terénneho výskumu na Spiši a na východnom Slovensku. Tomuto regiónu a pracovisku v Archeologickom ústave SAV zostal L. Bánesz verný po celý život.

Vykopávkami realizovanými v Barci - Košiciach, v Hraničnej pri Hornáde-Kechneci, Hôrke pri Poprade, ale najmä v Cejkove a Kašove výrazne obohatil poznanie staršej doby kamennej na východnom Slovensku. Nálezy a výsledky výskumov týchto lokalít uviedol do európskej odbornej literatúry. Dobrá znalosť maďarčiny (vždy sa hlásil za občana Slovenska maďarskej národnosti) umožnila L. Báneszovi vstúpiť do úzkych odborných kontaktov so skúsenými predstaviteľmi výskumu paleolitu v Maďarsku - L. Vertésom a M. Gáborim. Čoskoro nadviazal plodnú spoluprácu aj s hlavným špecialistom pre výskum staršej doby kamennej v Poľsku profesorom J. Kozłowskim z Krakova. Úzke odborné kontakty udržiaval aj s bádateľmi v Moskve, špecialistami na výskum paleolitu v Rusku a na Ukrajine.

Orientácia na výskum aurignacienu v Európe ho priviedla aj k úzkej spolupráci s nemeckými a francúzskymi archeológmi. Dlhodobý štipendijný pobyt absolvoval u prof. G. Schwabedissena v Kolíne nad Rýnom. Viacnásobnú účasť na výskumných aktivitách vo Francúzsku využil aj na tvorbu francúzsko-slovenského terminologického archeologického slovníka, ktorý žiaľ zostal iba v rukopise.

Poznatky a skúsenosti zo študijných pobytov v rôznych európskych inštitúciách v posledných rokoch života účinne využíval aj v pedagogickej činnosti na Katedre archeológie Univerzity Konštantína filozofa v Nitre aj na Katedre prehistórie Univerzity v Miškolci.

Hlavnou, takrečeno celoživotnou bádateľskou doménou sa pre L. Bánesza stalo štúdium problematiky významného obdobia a kultúry paleolitu - aurignacienu. Najskôr v regióne východného Slovenska a potom v celoeurópskom kontexte najmä jeho koreňov a jednotlivých vývojových etáp. V roku 1964 obhájil kandidátsku dizertáciu na tému „Aurignacien na východnom Slovensku“. V knižnej monografii „Barca bei Košice, paläolitische Fundstelle“ (Bratislava 1968) analyzoval bohaté nálezy významnej lokality aurignacienskej kultúry, rozpracoval hospodársko-spoločenské pomery tejto loveckej osady a výsledky konfrontoval s poznatkami z výskumu sídliskových štruktúr a najstarších obydli v strednej Európe. Veľkú pozornosť venoval funkčnému zoskupeniu kamennej industrie a s ňou súvisiacou deľbou práce loveckých komún.

Takmer tridsať rokov venoval terénnemu výskumu gravettienských a epigravettienských východoslovenských lokalít v Cejkove a Kašove. V rámci grantového projektu „Mladopaleolitické kultúry s obsidiánovou industriou v strednej a východnej Európe“ zorganizoval a koordinoval medzinárodný team, ktorý štatistickou technologickou a priestorovou analýzou doložil existenciu špecializovaných ateliérov na výrobu štiepanej kamennej industrie. Rozpoznal opakované osídľovanie lokalít a značnú mobilitu epigravettienských skupín. V Cejkove a Kašove objavil a následne aj publikoval aj zriedkavé a vzácne doklady výtvarného prejavu neskorého gravettieniu z východného Slovenska.

Systematicky sledoval a komentoval odborné dianie a literatúru o staršej dobe kamennej doma i v zahraničí. Bol autorom početných recenzií, nekrológov, správ o konferenciách a kongresoch venovaných paleolitickému bádaniu. Dlhé desaťročia sa na týchto podujatiach aktívne zúčastňoval. Jeho prednášky odzneli na konferenciách v Leningrade - Sankt Peterburgu, Belehrade, Budapešti, Krakove, Paríži, Ríme a Kolíne nad Rýnom. V medzinárodných odborných kruhoch sa mu dostalo významného uznania. Na XI. svetovom kongrese prehistorických a protohistorických vied v roku 1976 v Nice vo Francúzsku bol zvolený za predsedu 10. Komisie UISPP - Union Internationale des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques pri UNESCO. Už predtým v roku 1968 bol prijatý za člena Instituto di Paleontologia Umana v Ríme a v roku 1970 za člena National Geographic Society.

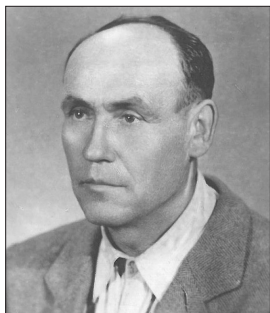

Viacere rozpracované projekty L. Bánesz nestihol dokončiť. Na výsledkoch jeho terénnych výskumov zo staršej doby kamennej na východnom Slovensku, ale aj na rozsiahlom rukopisnom diele môžu úspešne budovať príslušníci mladšej bádateľskej generácie. Poznatky, ktoré zhromaždil k obdobiu aurignacienu v Európe tvoria trvalý a spoľahlivý základ pre ďalšie štúdium staršej doby kamennej nielen na Slovensku, ale i v širšom celoeurópskom kontexte.

Bibliografia prác L. Bánesza obsahuje 248 záznamov (219 samostatných a 29 spoluautorských, prevažne so zahraničnými bádateľmi) bola spolu s nekrológom zverejnená Ľ. Kaminskou v časopise Slovenská archeológia XLVIII-2, 2000, s. 347-356.

Titus Kolník

Gejza Klimo
(19.2. 1903 – 9.5. 1985)

Stodesať rokov uplynulo od narodenia zberateľa a externého spolupracovníka Archeologického ústavu SAV v Nitre, tiež čestného člena Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV Gejzu Klimu. V dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre je početné množstvo hlásení, v ktorých figuruje ako objaviteľ nových lokalít alebo záchranca nálezov nielen z pobeďimského chotára, ale aj z okolitých obcí. G. Klimo bol mimoriadne cenným človekom, ktorý si svojou pracovitosťou, umom, skromnosťou, jednaním s ľuďmi vyslúžil autoritu a uznanie v obci aj medzi pracovníkmi výskumu. Bolo vždy príjemné pohovoriť si s ním aj vtedy, keď už chorľavel a na výskum nechodil, pretože myseľ mal stále sviežu a ľudsky čistú. Často spomínam na roky peknej spolupráce plnej porozumenia a ochoty pomôcť nielen počas výskumu, ale aj mimo výskumnej sezóny. G. Klimu svoj voľný čas venoval pochôdzkam po obci a jej chotári, sledoval všetky zemné práce, robil povrchové prieskumy, zaznamenával miesta nálezov. Vždy, keď niečo významnejšie našiel napísal mi, aby som si prišla prebrať nové veci, alebo aby sme spolu obhliadli nové nálezisko. Vítal ma s takým spýtavým, záhadným úsmevom – vždy to bol dobrý signál pre mňa. Okrem množstva drobných nálezov z praveku a z doby rímskej zachránil niekoľko slovanských depotov, najmä s obsahom sekerovitých hrívien, na ktoré traktoristi narazili a bez jeho okamžitého zásahu boli by ich zničili.

Spomínam si na naše prvé stretnutie začiatkom septembra v roku 1959. Na podnet dr. T. Kolníka, ktorý vedenie AÚ SAV upozornil na ničené hradisko, bola som riaditeľom AÚ SAV doc. dr. A. Točíkom, DrSc. poverená urobiť v Pobeďime záchranný výskum, netušiac, že tam zotrvám takmer dve desaťročia. Do Pobeďima som prišla služobným autom a podľa pokynov dr. T. Kolníka - objaviteľa toho skvelého človeka - vyhľadala som G. Klimu v jeho dome. Bol to pekný, veľký gazdovský dom so záhradou a humnom, ktoré bolo postavené takou technikou, akú sme neskôr zistili pri budovaní sídliskových objektov aj fortifikácie slovanského hradiska. Vzájomný pohľad zvedavosti a odhadovania vystriedal pevný stisk rúk a ja som si v tom okamihu uvedomila, že som práve spoznala toho, kto bude mojou oporou pri realizácii archeologického výskumu. Zoznámil ma so svojou veľmi milou manželkou oblečenou v typickom pobeďimskom kroji. V príjemnej dedinskej kuchyni sme si sadli za stôl a rozprávali sa o čo ide, ako začať výskum, kde zohnať robotníkov, proste, prejednali sme také bežné formality. Ponúkli ma vlastným kravským mliekom a pocukrenými mletými orechmi, ktorých plná misa bola na stole. Pre mňa to bola málo dostupná pochúťka. Neskôr som zistila, že v obci je veľa orechov a celé aleje týchto stromov lemovali tzv. odvodňovacie jarky; žiaľ padli za obeť novej parcelácii chotára.

S pánom Klimom som sa dohodla, že počas výskumu - bola už jeseň - budem bývať u nich v prednej „parádnej“ izbe. Keď som si tam zložila veci, zistila som, že je tam knižnica plná odbornej medicínskej literatúry (starší syn bol už skončený lekár, mladší práve začal študovať medicínu) a na môj obdiv aj pekný výber historickej a inej odbornej literatúry a niekoľko dobrých kníh z beletrie. Na môj spýtavý pohľad pán Klimo povedal, že ho história od malička priťahovala, ale nemohol ísť študovať. Dobrého radcu v týchto veciach však mal v staršom bratovi farárovi, ktorý správne odhadol záujmy a schopnosti brata Gejzu a zásoboval ho vhodnou literatúrou. A to, že citlivá a vnímavá duša Gejzu Klimu si výsledky archeologického výskumu a mnohé naše diskusie pretransformovala do konkrétnych obrazov a dejov, dokladajú jeho zveršované úvahy: *Hradištia, Ján Holly, Mojmir I. a Pribina, Svätopluk a byzantská misia*, ktoré napísal ešte v roku 1973, ale parafoval ich už ako veľmi chorý, o čom svedčí jeho roztrasený podpis. Ani nie rok pred svojím skonom mi ich pri jednej z mojich návštev u nich doma ukázal a aj venoval, asi tušiac, že sa s nimi so mnou a s archeológiou lúči. Ponechala som si kópiu týchto jeho pohľadov na počiatky našich národných dejín a originál som darovala do archívu obce, aby si Pobeďimčania s hrdosťou mohli zaspomínať na neobyčajného Gejzu Klimu.

Darina Bialeková

Ing. Heinrich Albrecht
(4.12.1892 – 21.12. 1993)

Na pána inžiniera H. Albrechta, subtilnejšieho muža s veľkou koženou kapsou prevesenou cez plece a s neodmysliteľnou cigaretou v ústach, bystro kráčajúceho hradným kopcom do Archeologického ústavu SAV, vtedy umiestneného na Hrade, si už pamätá len zopár pracovníkov staršej, dnes už emeritnej generácie. Jeho dielo v dokumentačnom oddelení AÚ SAV a v publikáciách však ostane trvalým prínosom a svedkom dobovej technickej dokumentácie a aj rekonštrukcií archeologických lokalít alebo objektov. Pán inžinier Albrecht sa zahľbil nad každou zadanou úlohou vždy z viacerých aspektov, takže výsledok bol obrazom jeho svedomitej, zodpovednej a vysoko odbornej práce. V tomto roku uplynie dvadsať rokov od jeho úmrtia a ja si teraz dovoľím s vďakou si spomenúť na neho, ako na dlhodobého spolupracovníka a ušľachtileho a nevšedného človeka. Nižšie uvedené personálie som svojho času získala od jeho mladšieho syna dr. Albrechta.

Ing. H. Albrecht sa narodil v Prešove v rodine administratívneho úradníka. V rokoch 1910 – 1911 absolvoval vojenskú prezenčnú službu, v rokoch 1912 – 1913 štúdium na Vysokom technickom učení v Brne stavebné inžinierstvo – všeobecný smer. V rokoch 1914 – 1918 musel štúdium prerušiť kvôli vypuknutiu I. svetovej vojny a narukovaniu do armády. Štúdium na Vysokom technickom učení v Brne ukončil po vojne v rokoch 1919 – 1920. V rokoch 1921–35 pracoval ako úsekový inžinier na Technickom oddelení Okresného stavebného úradu v Prešove. Tam sa v roku 1923 spoznal s Ing. Š. Janšákom, vtedajším vedúcim Slovenskej expozitúry Ministerstva verejných prác (Bratislava). V rokoch 1935 – 1938 bol H. Albrecht prednostom stavebného úradu v Leviciach, v rokoch 1938 – 1942 odborným referentom na Ministerstve stavebníctva v Bratislave a v tejto funkcii v rokoch 1942 – 1947 na najvyššom kontrolnom dvore v Bratislave. V rokoch 1947 – 1958 pracoval v odbore stavebného inžinierstva na KNV v Nitre.

Obhliadka slovanského hradiska v Pobedime v roku 1959. Zľava doprava: dr. T. Kolník, G. Klimo, dr. J. Paulík, A. Michalík, ing. H. Albrecht.

Pán inžinier Albrecht po odchode do dôchodku od roku 1958 pracoval na čiastočný úväzok alebo na zmluvu o dielo v Archeologickom ústave SAV v Nitre, a to aj po presťahovaní sa do Bratislavy, prakticky až do polovice 80. rokov 20. storočia. Podieľal sa na viacerých výskumoch a projektoch hlavne v Nitre, Pobedime, Gerulate (Bergl), Sokolníkoch, Leviciach (Bratka) a ď. Je autorom mnohých veľmi inštruktívnych a pôsobivých rekonštrukcií príbytkov, dielní, fortifikácií a iných objektov napr. z Pobedima, Ducového, Nitry, Svodína, Nitrianskeho Hrádku, Spišského Štvrtku, Hrabušíc, Bíne, Zlatých Klasov a ď., ktoré sú svojou osobitosťou aj prejavom osobnosti ich tvorca. Pri konfrontácii jeho tvorby so súčasnou formálne precíznou počítačovou rekonštrukciou rozhodne vynikne kúzlo jeho prác, dýchajúce akýmsi ľudským teplom.

Pán inžinier H. Albrecht ešte aj v posledných rokoch svojho života dokázal s nami živo diskutovať, pretože spektrum jeho záujmov bolo stále široké. Po smrti manželky žil s rodinou mladšieho syna, v ktorej hlavne nevesta – redaktorka, vytvárala preňho čo najpríjemnejšie intelektuálne prostredie a pohodu. Čítal nemecké a anglické odborné knihy a časopisy, ktoré mu posielal najmä jeho starší syn – vynikajúci lekár a vedecký bádateľ, žijúci v USA. Pri osobnej gratulácii k jeho stovke sme spolu s prof. A. Ruttkayom, DrSc., vtedajším riaditeľom AÚ SAV, obdivovali jeho duševnú čulosť a neutíchajúci záujem o všetko dianie. V nasledujúcom roku po tomto krásnom jubileu odišiel ticho a nenápadne, tak ako žil celý svoj tvorivý život.

Darina Bialeková

OPUSTILI NAŠE RADY

- 12. 4. 2013 – Jozef Paulík (82 rokov)**
19. 4. 2013 – PhDr. Július Béreš, CSc. (74 rokov)
3. 12. 2013 – PhDr. Ivan Kuzma (58 rokov)

Jozef Paulík

Jozef Paulík sa narodil 30. marca 1931 v maďarskej obci Šoškút. Absolvoval budapeštianske gymnázium. Na Slovensko prišiel spolu s rodinou v rámci repatriácie v roku 1947. V roku 1955 ukončil štúdium na katedre archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Doktorát získal v roku 1964.

Jozef Paulík patril k zakladateľskej generácii povojnovej archeológie. Bol dlhoročným pracovníkom Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied (SAV) a tiež Archeologického múzea SNM v Bratislave. V roku 1956 bol spoluzakladateľom Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Vo svojej vedeckej činnosti sa venoval najmä obdobiu doby bronzovej. Je autorom viacerých odborných monografií, ako napríklad *Praveké umenie na Slovensku* či *Bronzom kované dejiny*. Viedol taktiež viaceré vedecké výskumy. Už počas vysokoškolského štúdia bol na čele výskumu na Mačianskych vrškoch pri Seredi, kde odkrýval halštatské sídlisko. Paulík takisto komplexne spracoval osídlenie devínskeho hradiska v mladšej dobe bronzovej a halštatskej. K jeho najväčším objavom patrí mohyla z doby bronzovej, objavená v roku 1974 medzi obcami Kolta a Dedinka.

Zdroj: TASR/ 19. apríl 2013 <http://www.hlavnespravy.sk/zomrel-najstarsi-slovensky-archeolog-jozef-paulik/91569/>

PhDr. Július Béreš, CSc. (13. 10. 1939 – 19. 04. 2013)

V apríli tohto roku nečakane odišiel z radov Slovenskej archeologickej spoločnosti jej dlhoročný člen a pracovník Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied Július Béreš. Z jeho menom si každý neodmysliteľne spája štúdium slovanských dejín, kde sa prioritne venoval problematike predveľkomoravského obdobia, ale nemalú pozornosť venoval aj otázkam interetnických vzťahov v Karpatskej kotline v priebehu 6. – 8. stor. Po absolvovaní štúdia sa od roku 1963 plne venoval terénnemu archeologickému výskumu a jeho teoretickému vyhodnoteniu. Spomedzi veľkého počtu systematických vykopávok treba spomenúť najdôležitejšie z nich: slovanský mohylník v Kráľovskom Chlenci, pohrebisko z obdobia avarského kaganátu vo Valalíoch-Všechsvätých, včasnostredoveké hradiská v Šarišských Sokolovciach a v Spišských Tomášovciach, alebo v poslednom období uskutočnené výskumy v historickom jadre Košíc v areáli dominikánskeho kláštora. V súvislosti s vykopávkami v Košiciach sa podieľal aj na prezentácii výskumov mestského opevnenia. Teoretické vyhodnotenia vedecko-výskumnej práce Dr. Július Béreš publikoval v početných publikáciách uverejnených v domácich i zahraničných časopisoch alebo zborníkoch. Za vyvrcholenie vedeckej práce v posledných rokoch treba považovať zostavenie a napísanie podstatnej časti III. zväzku *Prameňov k dejinám osídlenia Slovenska*, venované východnému Slovensku, ktorá bude základom štúdia prameňov pre mnoho nasledujúcich generácií archeológov. Bohaté skúsenosti nielen s realizáciou, ale i organizáciou archeologických výskumov na Slovensku zúročil v práci Archeologickej rady pri Ministerstve kultúry SR. No nebol to iba archeologický výskum, ktorému sa venoval. V pracovnom, ale i spoločenskom živote pôsobil vo viacerých funkciách, pri výkone ktorých sa prejavil aj ako mimoriadne zdatný organizátor.

Dr. Július Béreš za rozvoj archeologického bádania na Slovensku a riešenie otázok včasného stredoveku právom patrí k významným osobnostiam Slovenskej akadémie vied.

Češ' Tvojej pamiatke.

Ivan Cheben

Ivan Kuzma

Ivan Kuzma sa narodil 2. mája 1955 v Michalovciach, kde v tom čase pôsobil jeho otec ako lekár. Po absolvovaní gymnaziálneho štúdia v Bratislave, pokračoval v štúdiu na Katedre archeológie FF UK. Štúdium zavŕšil diplomovou prácou *Olovená plastika z Frögu* v roku 1978. Hneď po ukončení štúdia sa stáva pracovníkom Archeologického ústavu SAV v Nitre. Pracuje ako samostatný odborný pracovník so špecializáciou na neolit a eneolit. V roku 1983 získava titul PhDr. Od roku 1987 sa systematicky venuje i leteckej prospekcii na Slovensku. Viedol viacero systematických i záchranných terénnych výskumov. V rokoch 1979-1991 a roku 1996 viedol systematický archeologický výskum na lokalite Mužla-Čenkov, kde preskúmal viac ako 1200 objektov a 150 hrobov z rôznych úsekov praveku a včasného stredoveku. V Archeologickom ústave SAV pôsobil v rokoch 2005-2008 ako vedúci redakcie a neskôr i knižnice. Od roku 1998 sa najskôr ako samostatný redaktor a neskôr ako spoluredaktor podieľal na vydávaní zborníka *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín*. V roku 2006 sa od čísla 39 stal hlavným redaktorom *Štúdijských zvestí*, periodika Archeologického ústavu SAV. Bol členom, ale i vedúcim mnohých domácich i zahraničných projektov a účastníkom i úspešným organizátorom konferencií. PhDr. Ivan Kuzma bol tiež aktívnym členom medzinárodných spoločností / ISAP – International Society for Archaeological Prospection, AARG – Aerial Archaeology Research Group.

Jeho odchodom utrpela archeologická obec citeľnú stratu. Ivan Kuzma jej však zanechal veľké dedičstvo vo forme rozsiahleho archívu leteckých snímok, náleзовých správ a odborných príspevkov.

Elena Blažová

Redakcia Informátora SAS akceptuje podnetný návrh prof. E. Krekoviča a rozhodla sa v časti Kronika zverejňovať príspevky memoárového charakteru, prípadne dosiaľ nepublikovanú korešpondenciu s dôležitými informáciami o zaujímavých údajoch z dejín archeologického bádania na Slovensku.

Titus Kolník poskytol redakcii Informátora SAS pozoruhodný materiál z osobnej korešpondencie s univ. prof. Vojtechom Budinským-Kričkom. Sú v ňom dosiaľ nepublikované „Spomienky väzňa na nezvestné nálezy z kniežacieho hrobu II v Strážach“ (príloha 1). Keďže ide o unikátny súbor vzácných strieborných nádob, považujem za dôležité zverejniť okolnosti ich získania a zákulisia okolo nich.

V priloženom liste (príloha 2 a 2A) V. Budinský-Krička vysvetľuje, prečo sa rozhodol „spomienky“ zverejniť. „Priznám sa“, že jeho výčitka v tomto liste *„expozícia je hanbou našej archeologickej obce a neospravedlniteľným kultúrnym činom, ste súhlasili bez najmenších zábran“*, ma dosť šokovala a od počiatku sa mi zdala nespravodlivá a navyše tlmočená nesprávnemu adresátovi. O klenotnici a výbere exponátov totiž rozhodovali iní ako ja, i keď nýšlienka jej zriadenia na Bratislavskom hrade sa mi v podstate pozdávala.

T. Kolník pokračuje: v ďalšom liste (z 28.5.1991) ma V. Budinský-Krička žiada, *„...ak by ste uznali za vhodné..., aby článok, ktorý som Vám poslal, bol v záujme pravdy publikovaný, pošlite ho redakcii mes. Historická revue“* (príloha 2). V nasledujúcom liste (bez dátumu, príloha 3) ma prof. V. Budinský-Krička požiadal: *„s prehnanou horlivosťou napísané spomienky prosil by som neposielat redakcii HR“*.

Treba uviesť, že nepriaznivou zhodou okolností všetky listy čakali na mojom pracovnom stole neotvorené a nevybavené. V máji 1991 som bol totiž v zahraničí na mesačnom študijnom pobyte v Mníchove. Po návrate zo SRN a po zoznámení sa s rozporuplným želaním autora ohľadne publikovania „spomienok“ som promptne prof. V. Budinskému-Kričkovi 3. júna 1991 v náhlivosti odpovedal (totiž 5. júna som sa hodlal zúčastniť na exkurzii SAS do Veszprému a Balácapuszty), že *„neviem, čo mám podniknúť“* (príloha 4).

S odstupom času sa domnievam, že prof. V. Budinský-Krička zrejme nebol o mojej dlhšej neprítomnosti na pracovisku informovaný a v očakávaní môjho stanoviska sa cítil v svojom zámere zverejniť „spomienky“ v HR značne zneistený a preto sa rozhodol upustiť od ich publikovania. Spomínam si, ako dlho sa bránil, aby v práci B. Svobodu *„Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráze bei Piešťany“* (Bratislava 1972) bola uvedená značne anonymná informácia, že: *„Erst nach 14. Jahren, im J. 1953, hat Univ. Prof. Dr. V. Budinský-Krička unter ganz ungewöhnlichen Umständen und rein zufällig erfahren, daß angeblich irgendwo in gewissen Familien immer noch – in Verstecken oder in gänzlich unwürdigen oder sogar gefährlicher Verwendung – kostbare Gefäße gehalten wurden, die seinerzeit aus den abgestürzten Erdmassen des II. Grabes vom Stráze herausgebuddelt wurden.“* Bránil sa, aby boli bližšie uvedené okolnosti záchranu a vyzdvihnuté jeho zásluhy pri dodatočnom získavaní nálezov zo Stráži. Skúsenosti z väzenia sa zrejme podpísali na jeho opatrnosť, či nedôveru a obavy z možných následkov rozhodnutia zverejniť detaily o získavaní príliš vzácných nálezov.

Tým sa ale kauza „Stráže“ ešte neskončila. Dňa 21.6.1991 som dostal písomný odkaz zo sekretariátu Archeologického ústavu (príloha 5) a na moje meno adresovaný telegram od V. Budinského-Kričku s následným textom (*„naliehavo prosím o pecatou opatrene odborné vyjadrenie o historickom vyzname a materialnej hodnote pamiatok zo strazanskeho kniežacieho hrobu ktore som po odpikani trestu odnatia slobody zachranil pre stat co zdoraznite velmi vas o to prosim a dakujem rudinsky kricka“*). Následne som dostal (asi 23.6.1991) list, v ktorom V. Budinský-Krička vyslovuje *„hlboké poľutovanie“* nad tým, že zachránil ďalšie strážanske pamiatky (príloha 6).

Na uvedenú korešpondenciu som reagoval 25. júna 1991 vysvetľujúcim listom (príloha 7). Peripetie okolo kauzy „Stráže“ uzavrel prof. V. Budinský-Krička ďakovným listom dňa 2.7.1991.

Považujem za osožné a dôležité zverejniť po viac ako dvoch desaťročiach dosiaľ neznáme „Spomienky väzňa...“ a uviesť podrobne okolnosti, prečo dosiaľ k tomu nedošlo. Dnes, keď som sa sám ocitol v seniorskom veku a v postavení emeritného archeológa viem sa lepšie vcítiť do pozície prof. V. Budinského-Kričku, z jeho vzťahu k aktívne pôsobiacim kolegom. Som presvedčený, že prof. V. Budinský-Krička by súhlasil s mojím rozhodnutím zverejniť našu vzájomnú osobnú korešpondenciu a jeho „Spomienky väzňa“. Európsky význam a osudy nálezov zo Stráži si to určite zaslúžia.

Titus Kolník

Spomienky bývalého väzňa na záchranu nezvestných pamiatok
z kniežacieho hrobu II z mladšej doby rímskej zo Stráží

O roztratených vzácných nálezoch zo zmieneného hrobu, jedného z najvýznamnejších a najbohatších zo spomenutého obdobia na Slovensku, objaveného robotníkmi tehelne v roku 1739, som sa dozvedel v nemocnici väzenia v Ilave, kde som po odsúdení Najvyšším súdom ČSR na osem rokov a šesť mesiacov odňatia slobody pracoval ako ošetrovateľ, laborant, inštrumentár a pomocník v lekárni.

Zvláštnou zhodou okolností práve v ponurom prostredí starobylej ilavskej pevnosti poskytol mi o nezvestných nálezoch z kniežacieho hrobu II (prvý hrob, rovnako bohatý a z toho istého obdobia, bol objavený v roku 1933) mimoriadne dôležitú informáciu môj spoluväzeň Martin Smetana, myjavský rodák, povoláním architekt. Jedine na základe jeho dôveryhodných údajov som sa po prezidentskom omilostení, dosiahnutom len vďaka neúnavnej pomoci svojho učiteľa profesora J. Eisnera a pražských kolegov akademika J. Filipa a akademika J. Böhma a ich starostlivosti o môj osud, a po vrátení sa k svojej robote v Archeologickom ústave SAV, mohol pokúsiť o záchranu nezvestných pamiatok zo Stráží (teraz Krakovany, časť Stráže, okres Piešťany). Moja snaha bola korunovaná úspechom na dvoch miestach, najprv na myjavských kopaniciach, v starobylom mlyne u blízkych príbuzných môjho bývalého spoluväzňa, neskôr u staviteľa Zemana vo Zvolene. Od spomenutých sa mi podarilo získať vďaka ich ochote a porozumeniu jedinečný súbor strieborných nádob z neobyčajne boha-

tej výbavy kniežacieho hrobu: dve misy, šálku (skyfos) a podnos (lanx), z ktorých najväčší záujem archeológov vzbudil predovšetkým nádherný podnos. V monografii venovanej práve tomuto vynikajúcemu dielu rímskeho kovolejárstva a kovotepeckého umenia J. Dekan presvedčivo dokazuje, že na podnose sú majstrovsky zobrazené významné udalosti z počiatku Rímskej republiky. Ústredným motívom výzdoby tohto výnimočného skvostu antiky, dvanástich logicky na seba nadväzujúcich scén, je poprava synov Lucia Iunia Bruta, konzula z roku 509 pred n. l.

Posledná stopa po nezvestných nálezoch zo strážskeho kniežacieho hrobu smerovala k istej učiteľke do Topoľčian, ktorá mi však nález - pravdepodobne hľadané "anjeličkami" zdobené strieborné vedro (údajne plné mincí) - nebola ochotná ukázať. Na tvrdenie, že ho uložila v Slovenskom národnom múzeu v Martine, som jej dôrazne pripomenul, že v archeologických zbierkach tohto múzea, ktoré dokonale poznám, niet ani jedného predmetu zo Stráží. Vtedy som zažil veľké sklamanie. *

V súvisi s nálezmi z kniežacieho hrobu II veľa sa hovorilo aj o zlatníkovi Frostigovi, popravenom v roku 1952. V tomto prípade bol však, ako sa zistilo, nevinný.

Tým, že po odpykaní trestu odňatia slobody sa mi podarilo vypátrať a zachrániť súbor nezvestných pamiatok, obohatiť archeologické zbierky Slovenského národného múzea ^{v Bratislave} a Vlastivedného múzea v Bojniciach exponátmi historického významu a neoceniteľnej hodnoty a umožniť publikovanie zachránených náleзов poprednými archeológmi, splnilo sa mi predsavzatie vytýčené vo väzení. O záchranu pamiatok sa však v najväčšej miere

Poznámka T. Kolníka:

Profesorovi Egonovi Wiedermannovi, rodákovi z Topoľčian sa podarilo zistiť, že prof. V. Budinský-Krička vtedy komunikoval s dnes už nežijúcou učiteľkou Annou Kováčovou. Okrem toho sa mu podarilo zistiť, že jej dcéra Svetlana emigrovala (po roku 1989?) do Švajčiarska. Vzniká oprávnené podozrenie, že stopa k ďalším zatajeným nálezom zo Stráží vedie cez Švajčiarsko do USA.

nepochybne zaslúžil spolupáseň, keď ma na ne upozornil. Bez jeho dôveryhodných údajov a pomoci by boli zostali utajené a pre slovenskú archeologickú vedu navždy stratené.

V súčasnosti sú pamiatky zo strážskeho kniežacieho hrobu II vystavené v klenotnici Bratislavského hradu, v expozícii síce veľmi pôsobivej, no laikovi celkom nezrozumiteľnej a archeológovi vôbec neprístupnej na štúdium najzávažnejších a najcennejších pamiatok slovenského dávnoveku. Aký je však potom zmysel a poslanie tejto atraktívnej výstavy, slúžiacej najpravdepodobnejšie len reprezentácii? Na túto otázku by vedeli odpovedať iba autori jej scenára.

Pochybujúc (a nie bezdôvodne) o dokonalosti bezpečnostných zariadení klenotnice Bratislavského hradu, v súčasnosti pravdepodobne už sledovanej kriminálnymi živlami špecializovanými na vykrádanie najvzácnejších historických a umeleckých pamiatok, i na tomto mieste sa nástojuivo prihováram za vrátenie strieborných nádob zo strážskeho kniežacieho hrobu II do nedobytných trezorov príslušných múzeí, z fondov ktorých boli na reverz len požičané. Týka sa to predovšetkým skvostného podnosu s uchvacujúcim zobrazením tragického osudu synov Lucie Iunia Bruta, konzula rodiacej sa Rímskej republiky. Že tento strieborný výrobok neopakovateľnej krásy, výnimočné dielo majstra staroveku, by na prípadnej aukcii v cudzine vyvolal mimoriadny záujem a rozruch, niet ani najmenších pochybností. Preto pozor, kým nie je neskoro!

Iaľko v skratke o nevšednej histórii záchrany pamiatok z kniežacieho hrobu II z mladšej doby rímskej zo Stráží, patriacich bezpochyby k najväčším nálezom storočia.

Prof. Vojtech Budinský-Krička

Vážený pán kolega,

ak by ste uznali za vhodné, aby článok, ktorý som Vám poslal, bol v záujme pravdy publikovaný, pošlite ho redakcii mes. Historická revon.

Srdečne Vás a Vašu manželku zdraví

P.S. Pani kolegyni prosím, aby uvažovala o prípadnej rehabilitácii "depotu" medených rímskych mincí zo zrúcanín podhorodského zámku. Výrazné fotografie 25 mincí náhde v archíve ústavu.

Príloha 2A

Košice 27. mája 1991

Vážený pán kolega,

priloženým článkom reagoval som na stať dr. Vároša, šéfredaktora života o nezvestných pamiatkach zo strážskeho kniežacieho hrobu II, ktoré za zložitých okolností podarilo sa mi zachrániť pre slovenskú archeologickú vedu. Urobil som to bez najmenšieho nároku na odmenu a pochvalu /dosvedčí dr. Točík/. Dr. Vároš má úplnú pravdu, že podobné výnimočné pamiatky sa niĎe vo svete nevystavujú. Veľmi sa divím, ako sa mohlo stať, že s vystavením strážskych pamiatok i ďalších podobného významu v klenotnici Bratislavského hradu, ktorej expozícia je hanbou nášej archeologickej obce a nesopracvídlniteľným "kultúrnym činom" ste súhlasili bez najmenších zábran. Som presvedčený, že scenáristom tejto, archeológa hľoko ponižujúcej výstavy išlo len o lákavé honoráre. Ak by som mal ešte nejaké slovo, energicky by som sa domáhal o vrátenie všetkých pamiatok do príslušných zbierok, z fondov ktorých boli brutálnym spôsobom vyňaté. Som však chorý starec, dotvárajúci svoju poslednú robotu. Ide mi predovšetkým o ochranu a záchratu skvostného podnosu, pravdepodobne jedinej rímskej pamiatky so zobrazením tragického osusu synov konzula Bruta, výnimočná hodnota ktorej je Vám dobre známa. Množiac sa krádeže v galériách /Picasso/, múzeách a kostoloch sú varujúce.

S úprimným pozdravom

Váš

V. Budinský Krička

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Vážený pán kolega,

* Myslím si, že starať sa o ďalšie osudy strážskych pamiatok** je povinnosťou múzeí, v zbierkach ktorých boli pôvodne uložené. Iba zbytočne som sa pre ne znepokojoval,* preceňujúc ich význam.** S prehnanou horlivosťou** napísané spomienky* prosil by som neposie-
lať redakcii HR.** Ospravedlňujem sa Vám za vvrúšťanie a

Súdačne Vás zdravím

*Myslím si že starať sa o ďalšie osudy strážskych pamiatok**

*preceňujúc ich význam.**

*prehnanou horlivosťou**

*prosil by som neposielat' redakcii HR.**

Rudolf Kolník

Príloha 4

880/91

3. júna 1991

VÁŽ pán

Prof. Dr. V. Budinský-Krička, Dr. Sc.
Solovjevova 57
040 01 KOŠICE

Vážený pán profesor,

po návrate z Enichove, kde som bol od 2. mája do 2. jú-
na 1991 na štúdiom pobyte, našiel som na pracovnom stole
3 Vaše dopisy o osude stráženských strieborných mie.

Do značnej miery chápem Vaše znepokojenie nad mož-
nosťou ich odcudzenia v Klenotnici SNM. Po prečítaní Vášho
posledného dopisu však neviem, čo mám podniknúť.

Tak zatiaľ iba toľko.

Súdačne Vás pozdravujem a želám hodne zdravia

Váš

R. Kolník
/Titus Kolník/

Naliehavo prosíme

- o pečatou opatrené odborné vyjadrenie
- o historickom význame a materiálnych
- hodnotách pamiatok zo strážanského
- kniežacieho hrobu, /ktoré sa po odpykaní trestu/
- zachránil pre štát.

So zdôraznením Vás žiada prof. V. Budinský

- Krička

TELEGRAM	98721u nit cs 77703a kos cs 77703a kos cs 1276 kosice 8 133 48/45 21 1320 dr titus kolník hrad (94921) nitra naliehavo prosim o pecatou opatrene odborne vyjadrenie o historickom vyzname a materialnej hodnote pamiatok zo strazanskeho kniezacieho hrobu ktore som po odpykani trestu odnatie slobody zachranil pre stat co zdoraznite velmi vas o to prosim a dakujem rudinsky kricka. col (94921) 1352# 98721u nit cs 77703a kos cs	PRILETÝ 21. júna 1991 VYPRACOVANÉ 21. júna 1991 Sodolom	TELEGRAM
----------	--	--	----------

Milý pán kolega,

o vyjadrenie v súvisi so strážanskými pamiatkami som Vás požiadal vo veľmi sklúčenom stave. Je to bezpredmetné. Ešte raz sa Vám pre ne ospravedlňujem. Ich záchranu som hlboko oľutoval.

Váš

Budinský

Nitra, 25. júna 1991

Príloha 7

Váž. pán
Prof. Dr. V. Budinský-Krička, DrSc.
Solovjevova 57
040 01 KOŠICE

Vážený pán profesor,

dnes, t.j. v utorok 25.6. /včera som bol v Bratislave na schôdzi obnovujúcej sa Komisie pre limes romanus/ som našiel na stole Váš list z 23.1.1991 a odkaz, že na sekretariáte mám nejaký telegram. Z toho som vyrozumel, že ma žiadate o úradné potvrdenie o Vašej zásluhe pri záchrane "dodatočne objavených" nálezov z kniežacieho hrobu zo Stráží. I keď nepoznám celé pozadie a okolnosti záchrany - vtedy som bol mladý a príliš bezvýznamný pracovník AÚ - význam Vašej osoby pri získaní týchto nálezov bol všeobecne známy a slovenskou i medzinárodnou vedeckou obcou všeobecne uznávaný.

Nikto nikdy nespochybňoval ani enormnú vedeckú hodnotu a finančne nevyčísliteľnú materiálnu cenu Vami zachránených nálezov. Nie je mi známe zákulisie Vašich pesimistických nálad, iste máte k tomu nejaké podnety. Ale ak to má byť iba skutočnosť, že nálezy sú vystavené a prístupné v Klenotnici na bratislavskom hrade, to by som nepovažoval za dostatočný dôvod k zatrpklosti. Veď kde inde by mali byť tieto skvosty slovenskej minulosti prístupné národu, ak nie práve na tomto dôstojnom a relatívne najbezpečnejšom mieste?

Nijako však neviem pochopiť Vašu vetu: "Ich záchranu som hlboko cľutoval." Môžem iba vyjadriť ľútosť nad tým, že Ste sa dožili takého sklamaní, ktoré Vás priviedlo k takémuto výroku. Napriek tomu chcem veriť, že je to iba chvíľkové rozpoloženie mysle a nie neodvolateľný poznatok definitívnej platnosti.

Želám Vám hodne zdravia a srdečne Vás zdravím

Váš

Vážený pán kolega,

Košice 2. júla 1991

Príloha 8

veľmi ma mrzí, že v súvisi so stráňanskými pamiatkami som Vás zbytočne znepokojoval. Vaša mienka, že nachádzajú sa na správnom mieste, ma v pnej miere uspokojuje. Dotváram svoju poslednú prácu. Ďakujem Vám za Váš list.

So srdečným pozdravom

Váš

Z edície publikácií Archeologického ústavu SAV v roku 2013 vyberáme:

Ivan Cheben – Marián Soják (eds.): Otázky Neolitu a Eneolitu našich krajín – 2010. Nitra 2013, 410 s. V roku 2013 uzrel svetlo sveta aj zborník z 29. pracovného stretnutia bádateľov pre výskum neolitu a eneolitu Čiech, Moravy a Slovenska, ktoré sa konalo na Vršatskom Podhradí ešte v septembri 2010. Zborník obsahuje 23 príspevkov domácich ale aj zahraničných bádateľov. Štúdie sú zamerané na prezentáciu najnovších nálezov a nálezísk z predmetného obdobia. Zborník obsahuje aj niekoľko syntetických prác, ktoré vnášajú do skúmanej problematiky nové svetlo.

Východoslovenský pravek X, Nitra 2013, 339 s. Desiate číslo periodika vyšlo v čase 60. výročia založenia Východoslovenskej pobočky AÚ SAV. Obsahuje 21 príspevkov v tlačenej podobe, z ktorých väčšia časť odznela na odbornom seminári konanom 28. 4. 2011 v Košiciach. Ten bol zameraný na archeológiu stredoveku a novoveku. Štúdie obsahujú nové poznatky z archeologických výskumov realizovaných v posledných rokoch v Košiciach, Prešove, Košickej Novej Vsi, Silici, Stážne-Veľký Kamenec, v Moravoch a Stropkove. Bonusom je „Správa o inšpekcii stavu mesta Košice 1603 – 1604“ na príkaz Jeho Milosti arcivojvodu Mateja a realizovaná komisiou pod vedením generála, kapitána Horného Uhorska, Jána Jakuba Barbiana grófa de Belgiojoso.

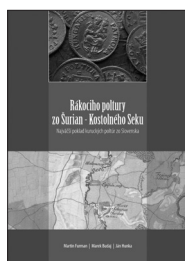
Slovenská archeológia 61, Nitra 2013. 201 s. Prvé číslo časopisu obsahuje šesť štúdií a dve recenzie domácich ale aj zahraničných bádateľov. Z jednotlivých prác sa môžeme dozvedieť o nových výskumoch, technológiách výroby, ale aj o archeologických výskumoch realizovaných na známych lokalitách, ktoré priniesli viacero nových poznatkov. Chronologicky sú štúdie venované najnovším poznatkom z obdobia paleolitu, eneolitu, staršej doby bronzovej, laténu a stredoveku.

Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 53/2013. Nitra: Archeologický ústav SAV. Editori: G. Březinová/A. Bistáková, 236 s.

Jednotlivé príspevky v poslednom čísle 53/2013 sa venujú najmä stredovekej a novovekej archeológii na Slovensku. Pozitívne hodnotím jeho interdisciplinárny charakter, ktorý sa naplno odzrkadlil vo viacerých príspevkoch. Fragment rohu pratura z Nitry, Mostnej ulice je predmetom archeozoologickej analýzy (Z. Bielichová/M. Samuel), odobraté vzorky stavebného materiálu z výskumu kostola Narodenia Panny Márie vo Veľkých Chyndiciach sú predmetom petrografickej analýzy (J. Jahn/M. Samuel), architektonicko-historická analýza sa uskutočnila počas výskumu stredovekého hrádka v Nitrianskej Strede (N. Pažinová/M. Bóna/J. Tirpák). Do súboru s interdisciplinárnym zameraním patrí tiež štúdia R. Baču a jeho historicko-lingvistická analýza ako aj štatistické zhodnotenie súboru keramiky z Mostnej ulice v Nitre (G. Fusek/M. Samuel). Poznatky z nedeštruktívnej archeológie sú zastúpené v príspevku o výsledkoch georadarového merania sakrálnej stredovekej architektúry v Nitre (M. Samuel/J. Tirpák) a v štúdii prezentujúcej využitie internetu (Google Earth) a satelitných snímok pri vyhľadávaní archeologických lokalít (I. Kuzma). Novovekú archeológiu zastupuje v časopise štúdia prezentujúca nálezy keramických fajok z územia Slovenska (M. Čurný/P. Šimčík/M. Bielich).

Ladislav Olexa – Tomáš Nováček: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg I (hroby 1 – 310), Nitra 2013. V druhej tretine roku 2013 vyšlo dlho očakávané katalógové spracovanie našej azda najznámejšej starobronzovej lokality v Nižnej Myšli. Vzhľadom na veľké množstvo hrobových celkov je monografia rozdelená do viacerých častí. Katalóg pozostáva z popisu hrobov a tabuľkového vyobrazenia hrobových celkov. K dispozícii je aj plán prvých 310 hrobov. Okrem takéhoto klasického spracovania autori pristúpili aj ku krátkemu zhodnoteniu materiálnej kultúry a k chronologickým záverom.

Kludia Daňová – Monika Gabulová

Martin Furman/ Marek Budaj/ Ján Hunka: Rákociho poltury zo Šurian-Kostolného seku. Najväčší poklad kuruckých poltúr zo Slovenska. Pamiatkový úrad SR, 2013, ISBN 978-80-89175-62-8

Šuriansky poklad pozostávajúci z 1756 ks medených poltúr Františka II. Rákociho, nájdený pri prestavbe rodinného domu v Šuranoch, časť Kostolný Sek, patrí k najväčším zachovaným súborom poltúr zo Slovenska. Platidiel, ktoré ako jediné v histórii uhorského mincovníctva neobsahujú údaj o svojom vydavateľovi. Mincí, ktoré mali v dobe svojej razby úplne zmeniť uhorské hospodárstvo, lebo mali do obeživa zaviesť kreditné, štátom či vydavateľom ručené peniaze.

Predkladaná monografia ponúka čitateľovi údaje o okolnostiach nálezu, jeho prevzatí, konzervácii a vyhodnotení. Podrobná ikonografická analýza predstavuje samostatnú kapitolu. Tá umožnila spoznať základné charakteristiky poltúr z košickej a kremnickej mincovne. Obsahuje aj metrologické a metalografické analýzy vybraných mincí. Detailné skúmanie jednotlivých mincí ponúka generálny katalóg všetkých poltúr, ktorý je súčasťou knihy na priloženom CD. Kniha obsahuje aj kapitoly o príčinách výroby takýchto mincí, o ich vplyve na vtedajšie obchodné pomery a na celkový vývoj uhorského hospodárstva. O tom, akým spôsobom dokázali viaceré uhorské, aj slovenské mincovne vyriešiť problém razby státisícových emisií poltúr, prečo nastal pokles ich kúpnej sily a prečo ich ľudia naďalej ukrývali. Nemenej zaujímavou je časť o príčinách ukrytia samotného nálezu, kto bol jeho vlastníkom a v dôsledku akých udalostí došlo k uschovaniu mincí.

Veľmi dôležitú a osobitú úlohu zohráva šuriansky poklad z pamiatkarského hľadiska, pretože poukazuje na to, že odovzdať nález štátu má zmysel. Je to vôbec prvý nález, ktorého hodnota vyčíslená znalcom bola nálezcovi vyplatená v plnej výške.

Tento poklad sa tak stal výnimočným pamiatkovým, muzeálnym a numizmatickým exponátom, ktorý výrazným spôsobom približuje nielen históriu Šurian – Kostolného Seku, ale aj badateľne rozširuje poznatky a ponúka materiál na detailnejšie štúdium tohto najnižšieho Rákociho platidla.

Martin Furman

Erik Hrnčiarik: Römisches Kulturgut in der Slowakei. Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 222. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 2013. 2 diely (diel 1.: s. 264, obr. 69; diel 2.: s. 227, tab. 95). ISBN: 978-3-7749-3668-3

Dvojdielna práca sa venuje problematike rímskeho importu na území Slovenska od neskorej doby laténskej až do konca doby rímskej. Autor sa opiera predovšetkým o publikované nálezy, ktoré podrobil dôkladnej analýze z hľadiska ich pôvodu a funkcie. Prvý diel predstavuje vyhodnotenie jednotlivých nálezov v chronologickom a regionálnom kontexte. Po úvodných kapitolách nasleduje jadro práce, v ktorom sú postupne analyzované importované nádoby (kovové, keramické), súčasti odevu (spony, prstene, korálky, kovania opaskov), zbrane, náradie a nástroje (zrkadlá, hracie žetóny, lampy), nábytok (kovania skriniek a nábytku, trojnožky) a mince. V samostatnej kapitole sa autor venuje vplyvu rímskej architektúry na domáce obytné zvyklosti. Druhý diel tvorí rozsiahly katalóg importovaných nálezov s tabuľkami. Ich opis sa opiera o systém používaný v edícii Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum (CRFB). Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave sa vďaka tejto publikácii zaradila do medzinárodnej edície združujúcej univerzity v Nemecku, Švajčiarsku a Francúzku, známej ako UPA alebo Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie. Rukopis získal v roku 2012 druhé miesto v súťaži o najlepšiu vedeckú publikáciu mladých vedeckých pracovníkov do 35 rokov, ktorú usporiadal Archeologický ústav SAV v Nitre. Publikácia je napísaná v nemeckom jazyku a doplnená množstvom ilustrácií, grafov a tabuliek. Práca je určená širokej odbornej verejnosti a poskytuje vyčerpávajúce informácie týkajúce sa rímskych importovaných nálezov na našom území.

Lucia Nováková

Erik Hrnčiarik: Katalóg VI. Rímske kostené výrobky v zbierke Podunajského múzea v Komárne. Podunajské múzeum v Komárne a Trnavská univerzita v Trnave. Komárno 2012, s. 160. ISBN: 978-80-969785-6-4.

Po ôsmich rokoch sa podarilo vydať ďalší diel katalógu rímskych zbierok Podunajského múzea v Komárne. Je venovaný rímskym kosteným výrobkom s rôznorodou funkciou. Katalóg zahŕňa 324 objektov, ktoré boli vyhodnotené v širšom kontexte. V muzeálnej zbierke sú zastúpené šperky v podobe dekoratívnych ihlíc, korálikov, príveskov, amuletov či náramkov. Početnú skupinu tvoria toaletné predmety (špachtličky alebo lyžičky na čistenie uší a pod.). Vyskytujú sa tu aj súčasti zbraní (najmä kovania pošiev mečov), predmety súvisiace so spracovaním textílií (ihlice, vretená, tkacie doštičky a pod.), predmety dennej potreby (najmä ruky nožov), súčasti nábytku, hracie kocky a žetóny, hrebene či písárske potreby. V zbierke je zachovaných niekoľko polotovarov, ktoré dokladajú domácu produkciu týchto predmetov. Samostatná kapitola je venovaná falzám, ktoré sú produktmi miestnej dielne. Nálezy kostených predmetov pochádzajú predovšetkým z lokalít v bezprostrednej blízkosti múzea. Väčšina z nich bola nájdená v neďalekom Brigetiu. Početné sú nálezy z rímskeho tábora v Iži – Leányvári. Analytická časť a poznámkový aparát sú napísané v slovenskom, nemeckom a maďarskom jazyku. Publikácia je prehľadná a názorne zostavená: obsahuje 25 tabuliek s kresbami a fotografiami kostených predmetov. Vzhľadom na svoj charakter môže slúžiť ako pomôcka pri identifikácii a datovaní drobných nálezov. Nepochybne preto osloví širšiu skupinu bádateľov.

Lucia Nováková

Erik Hrnčiarik a Nóra Böhler: HATÁRTALAN ANTIKVITÁS, BEZ-HRANIČNÁ ANTIKVITA, ANTIQUITY (Vol. II.), Szépművészeti Múzeum Budapest a Trnavská univerzita v Trnave, Budapešť 2013, s. 89. ISBN 978-615-5304-16-3.

Voľne prístupná na internete: http://supplementum.ostium.sk/husk_publ.pdf
Publikácia je jedným z výstupov medzinárodného projektu „Bezhraničná Antikvita“, ktorý bol podporený v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika 2007-2013 Európskou úniou. Jeho cieľom bolo prostredníctvom spoznania antických tradícií a spoločných kultúrnych koreňov prispieť k rozvoju kultúrnej koherencie a spolupráce medzi prihraničnými maďarskými a slovenskými žiakmi a učiteľmi, príslušnými múzeami ako

aj vedeckými inštitúciami. Na jeho realizácii sa podieľali tímy z Katedry klasickej archeológie (FF), Katedra klasických jazykov (FF) a Katedry pedagogických štúdií (PdF) Trnavskej univerzity v Trnave a Múzea krásnych umení (Szépművészeti Museum) v Budapešti.

Publikácia je rozdelená na dve časti. Prvá časť má skôr informačný charakter a je venovaná cieľom, metódam a výsledkom medzinárodného projektu. D. Pogány a K. Kuzmová v nej podrobnejšie informujú o jednotlivých podujatiach realizovaných v rámci projektu:

Medzinárodná vedomostná súťaž žiakov základných a stredných škôl Tieň víťazného oblúka, školenia pre učiteľov dejepisu a výtvarnej výchovy o nových archeologických databázach a inovatívnych edukačných metódach pod názvom „Staroveký Rím inak“,

školenia pre múzejných pedagógov a realizácia rodinných víkendov s tematikou antického Ríma letný tábor so zameraním na antický Rím.

Druhá časť má na rozdiel od prvej odborný ráz. Pozostáva z 11 odborne recenzovaných štúdií venovaných Rímskej antikvite. Články úzko súvisia s jednotlivými podujatiami realizovanými v rámci projektu a sú v nich zhrnuté poznatky z oblasti pedagogiky (N. Bizová, M. Brestovanský, P. Lenčo, A. Skala), muzeálnej pedagogiky (E. Birkás, B. Husová), klasických jazykov (N. Sipekiová) a klasickej archeológie (A. Ďurianová, E. Hrnčiarik, L. Nováková).

Publikácia je určená nielen pre odbornú archeologickú či pedagogickú verejnosť ale mala by byť pomôckou pre pracovníkov múzeí, učiteľov základných a stredných škôl ako aj pri príprave rôznych voľnočasových aktivít so zameraním na rímsku antiku (krúžky, tábory, a pod.). Publikácia voľne prístupná na internete.

Erik Hrnčiarik

Paulina Romanowicz (ed.): Child and childhood in the light of archaeology. Wrocław 2013.

Zborník vznikol z medzinárodného workshopu organizovaného v novembri roku 2012 v Mankocine. Venovaný je problematike detí a detstva a pozostáva z deviatich štúdií zahŕňajúcich obdobie od praveku až po stredovek. Štúdie obsahujú množstvo nových informácií o svete detí, čím sa opäť posúva hranica poznania najmladšej vekovej kategórie.

Klaudia Daňová

Pop, H./Bejinariu, I./Băcuț-Crișan, S./Băcuț-Crișan, D. (ed): Identități culturale locale și regionale în context European. In memoriam Alexandri V. Matei. Cluj-Napoca 2010 (publikácia vyšla v roku 2012).

Do mohutného zväzku, ktorý editori pripravovali k 60. narodeninám Alexandru V. Mateiho prispelo 87 autorov z Anglicka, Maďarska, Moldavska, Nemecka, Slovenska, Srbska, Talianska, Ukrajiny a USA, aby takto vyjadrili svoj priateľský vzťah k jubilantovi. Osud však rozhodol ináč. V. Matei päť mesiacov pred plánovanou oslavou nečakane navždy odišiel. Nebolo mu dopriate, aby mu odovzdali tento pekný dar, v ktorom pôvodné gratulácie musel nahradiť nekrológ.

A. V. Matei si sám postavil pomník, keď sa podujal na vytvorenie archeologického parku Porolissum, ktorý ocenilo a obdivovalo okrem tisícok laických návštevníkov aj vyše 400 účastníkov 17. International Congress of Roman Frontier Studies, konaného na prelome augusta a septembra 1997 v Zaláu práve vďaka jeho iniciatíve a organizačnej zdatnosti.

Vo vtedajšom hospodársky veľkými problémami sa boriacom Rumunsku bolo neuveriteľné, že sa kongres podarilo po všetkých stránkach vzorne zabezpečiť. Slovensko zastupovala početná aktívna delegácia. Dohodla spoluprácu AÚ SAV s múzeom v Zaláu pri geomagnetickom zameriavaní, ktorá sa čoskoro realizovala.

A. V. Matei bol 17 rokov riaditeľom múzea v Zaláu. Počas toho obdobia sa mu podarilo značne zveľadiť túto inštitúciu. Prírastky archeologického oddelenia múzea pochádzajú z celého praveku a včasnej doby dejinnej, čo odzrkadľuje aj uvádzaný zborník s príspevkami bádateľov zaoberajúcich sa rozličnými epochami. Mnohé state sa dotýkajú problematiky územia Slovenska a opierajú sa aj o slovenské publikácie.

Ostáva len dúfať, že sa nájdu archeológovia, ktorí budú v diele A. V. Mateiho dôstojne pokračovať.

Mária Lamiová-Schmiedlová

Egon Wiedermann: The Prehistoric Multicultural Settlement of Hajná Nová Ves (Slovakia). BAR International Series 2482, Oxford 2013, 162 strán.

Ako už z názvu vyplýva v roku 2013 v prestížnej edícii BAR vyšla monografia o polykultúrnej lokalite Hajná Nová Ves - Lúky, ktorú v rokoch 1982–1989 skúmal autor monografie. Odborne sa na tomto diele podieľali aj G. Březinová, M. Hajnalová, C. Ambros, M. Vlačíky, Ľ. Illášová a J. Tirpák. Monografia je rozdelená na päť kapitol. V prvej kapitole sa dozvieme o charaktere výskumu a samotnej polohe Hajná Nová Ves – Lúky. Ďalšie tri kapitoly sú venované postupne bošáckej kultúre, sídlisku z obdobia lužickej kultúry a keltskému osídleniu polohy. Posledná kapitola je venovaná analýzam rastlinných zvyškov, archeozoológii, rozboru kamenných artefaktov a geofyzikálnej prospekcie. Prínosom monografie je najmä interdisciplinárny prístup, vďaka ktorému sa autorovi podarilo identifikovať rôzne zóny činnosti na sídlisku lužickej kultúry. Nemenej dôležité a pre čitateľa mimoriadne zaujímavé sú aj rekonštrukcie v jednotlivých fázach osídlenia, ktoré boli vytvorené na základe situácií zistených pri archeologickom výskume. Publikácia je doplnená množstvom kresbovej dokumentácie terénnych situácií, tabuľkami nálezov a fotografiami, ktoré názorne ukazujú na zistené skutočnosti.

Kludia Daňová

POZVÁNKY

Pozvánka na zjazd

Výbor SAS sa v decembri 2013 dohodol na predbežnom termíne konania Zjazdu slovenských archeológov a Výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v roku 2014.

Zjazd a výročná schôdza sa uskutoční dňa **8. apríla 2014**.

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Noví členovia

Mgr. Peter Horváth, Mgr. Michaela Látková, Mgr. Zuzana Poláková, Mgr. Petra Šimončíčová Koošová, PhD.,

OZNAMY REDAKCIE

Do pozornosti dávame kontaktnú e-mailovú adresu Slovenskej archeologickej spoločnosti: [**sas.archeologia@gmail.com**](mailto:sas.archeologia@gmail.com)

E-mailová adresa by mala slúžiť na komunikáciu s výborom spoločnosti, v prípade že neviete na koho sa konkrétne obrátiť. Na e-mailovú adresu môžete posilať informácie o zmene údajov, e-mailové adresy, alebo príspevky do Informátora a na web.

Prostredníctvom tejto e-mailovej adresy sa môžete informovať aj o platbe členského, príp. nedoplatkoch a spôsobe úhrady členského.

Múzeá, univerzity a iné inštitúcie, ktoré sú kolektívnymi členmi SAS môžu informácie o svojich akciách poskytnúť aj výboru SAS, ktorý ich následne zverejní na webovej stránke spoločnosti.

Ak máte informácie o významných ocenenia a vyznamenaniach našich členov, prosím informujte nás o tom priebežne. Prostredníctvom Informátora a webovej stránky tak budeme môcť informovať aj ostatných členov spoločnosti.

Členské poplatky môžete uhrádzať poštovou poukážkou alebo bankovým prevodom na účet Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Číslo účtu SAS pri SAV: 20007082/6500 (Poštová banka)

FOTOGALÉRIA (zjazd členov SAS pri SAV v roku 2013)

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

Informátor SAS XXIV/2013/1-2

REDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 5. 2014
ČASOPIS VYJDE LEN V PRÍPADE DOSTATOČNÉHO POČTU PRÍSPEVKOV!!!

*Názory a stanoviská prezentované v príspevkoch sa nemusia zhodovať s názormi a so stanoviskami redakcie.
V takomto duchu príspevky prešli základnou jazykovou úpravou bez podstatných zásahov do znenia textu.*

Socha Slovanského veľmoža od Ľ. Cvengrošovej na hradisku Bojná I - Valy (Foto: M. Jakubčinová).

PF 2014[🍂]

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavná redaktorka: PhDr. Alena Bistáková, PhD., (sas.archeologia@gmail.com). Redakčná rada: Mgr. R. Čambal, PhDr. E. Horváthová, PhD., PhDr. E. Miroššayová, CSc., PhDr. M. Musilová, Mgr. J. Mellnerová, PhD. Počítačová sadzba: PhDr. A. Bistáková, PhD., P. Červeň. Tlač: Michel Angelo.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Marettová).